

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ

การจัดการตลาดผักปลอดสารพิษที่เหมาะสมและเป็นธรรม
ในช่วงการปรับเปลี่ยนระบบการผลิตสู่เกษตรกรรมยั่งยืน
เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือก อ.ขุนยวม จ. แม่ฮ่องสอน
ระยะที่ 2

โดย

นางสาวอรุณี เวียงแสง และคณะ

มีนาคม 2551

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ

การจัดการตลาดผักปลอดสารพิษที่เหมาะสมและเป็นธรรม
ในช่วงการปรับเปลี่ยนระบบการผลิตสู่เกษตรกรรมยั่งยืน
เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือก อ.ขุนยวม จ.แม่ฮ่องสอน
ระยะที่ 2

โดย

นางสาวอรุณี เวียงแสง
นางสาวจินตนา โพธิ์ทิพย์
นายสมชัย แซ่ตัน

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย สกว.ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

การจัดการตลาดผักปลอดสารพิษที่เหมาะสมและเป็นธรรมในช่วงการปรับเปลี่ยนระบบการผลิต เกษตรกรรมยั่งยืนเครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือก อ.ขุนยวม จ.แม่ฮ่องสอน ระยะที่ 2

อรุณี เวียงแสง, จินตนา โพธิ์ทิพย์ และสมชัย แซ่ตัน

บทคัดย่อ

การปลูกผักปลอดสารพิษ เป็นกิจกรรมการผลิตหนึ่งในระบบเกษตรกรรมยั่งยืน ซึ่งพบว่ามักมีปัญหาด้านการตลาด เนื่องจากเป็นระบบการผลิตเพื่อกิน เหลือจึงขาย การจัดการตลาดจึงยากโดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการวางแผนการผลิตให้ออกมาอย่างสม่ำเสมอตามความต้องการของผู้บริโภค การวิจัยนี้จึงเกิดขึ้นเพื่อหารูปแบบตลาดผักปลอดสารพิษและการจัดการร่วมกัน ระหว่างผู้ผลิตผู้บริโภคที่เหมาะสม และเป็นธรรม ในช่วงปรับเปลี่ยนระบบผลิตสู่ระบบเกษตรกรรมยั่งยืนว่าควรจะเป็นอย่างไร

โครงการวิจัยนี้ถือว่าการดำเนินงานต่อเนื่องจากระยะที่ 1 (1 ปี : ตค.48 – กย. 49) ซึ่งเป็น การศึกษาสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องรวม 5 ด้าน คือ ประสิทธิภาพตลาดทางเลือก ความต้องการของผู้บริโภค ผักปลอดสารพิษ ปริมาณและปฏิทินอาหารจากป่า ช่องทางการตลาดผักปลอดสารพิษ การสำรวจและ ประเมินศักยภาพผู้ผลิต แล้ววิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลดังกล่าว เพื่อกำหนดกิจกรรมปฏิบัติการเพื่อหาทาง การจัดการตลาดผักปลอดสารพิษ ที่สามารถเสริมรายได้แก่ผู้ผลิต และเอื้อโอกาสให้ผู้บริโภคได้เข้าถึง สินค้าปลอดสารพิษ โดยได้ทดลองตลาดนัดในหน่วยงาน 4 แห่ง และตลาดนัดวันอาทิตย์ พบว่า สามารถ สนองต่อผู้ผลิตและผู้บริโภคได้ระดับหนึ่ง และเกษตรกรได้เรียนรู้การจัดการตลาด ตั้งแต่การหีบห่อ การ รวบรวมผลผลิต การขนส่ง การขาย การเงิน การบริหารจัดการกลุ่ม แต่เวลาในการทดลองปฏิบัติการยัง ไม่มากพอที่จะเป็นข้อสรุปว่าเหมาะสมหรือไม่ จึงเสนอดำเนินการวิจัยต่อเนื่องในระยะที่ 2 อีก 1 ปี

โครงการในระยะที่ 2 เป็นโครงการสืบเนื่องจากระยะแรก เพื่อให้ได้รูปแบบการจัดการตลาดที่ เหมาะสมในพื้นที่ ตลอดจนความพยายามที่จะเชื่อมโยงในกลุ่มผู้ผลิตและผู้บริโภคด้วยกัน ระหว่างผู้ผลิต กับผู้บริโภค ซึ่งจะขยายเครือข่ายดังกล่าวจากอำเภอขุนยวม มาสู่อำเภอเมือง ซึ่งจะทำให้มีฐานการผลิตที่ กว้างขวางขึ้น

ผลการวิจัย พบว่า รูปแบบตลาดเกษตรทางเลือกนั้นต้องมีความหลากหลาย ขึ้นอยู่กับชนิดสินค้า ศักยภาพของผู้ผลิต และผู้บริโภคแต่ละกลุ่ม เป็นสำคัญ รูปแบบตลาดที่เหมาะสม มี 4 รูปแบบ คือ แบบที่ 1 ตลาดขายตรงในหมู่บ้าน/ชุมชน กรณีที่เป็นพืชผักที่ปลูกไว้บริโภคเองที่เหลือจึงขาย แบบที่ 2 ตลาดนัด ใน อ.ขุนยวม กรณีผักปลูก อาหารจากป่า และผลผลิตอื่น ๆ ตามฤดูกาล แบบที่ 3 ตลาดนัดใน อ.เมือง (เน้นผลผลิตที่มีมูลค่าสูง เบา ขนส่งง่าย) ข้าวกล้อง ผักจากป่า ผักปลูก และสินค้าตามฤดูกาล แบบที่ 4 ตลาดขายส่ง มี 2 แห่งคือ คลังเกษตรอินทรีย์ รับซื้อ หอม กระเทียม ข้าวเปลือก และผลไม้เมืองหนาว

แห่งที่ 2 อุทยานการค้ากษัตริย์อินทรี (Organic Park) ร่วมกับสวนประกาศิต รัชชี่ กระหล่ำปลี สลัด
แก้ว หอมแบ่ง ฯลฯ

ส่วนการสร้างเครือข่ายผู้บริโภคนั้น ต้องจัดกลุ่ม ประเภท ผู้บริโภคให้ชัดเจน เพื่อกำหนดรูปแบบ
การจัดการร่วมระหว่าง ผู้ผลิต ผู้บริโภค และองค์กรสนับสนุน ที่สัมฤทธิ์ผลได้ เช่น ผู้บริโภคที่เป็น
ร้านอาหาร ต้องมีความชัดเจนในเรื่องการจัดการผลผลิตในแต่ละฤดูกาล ทั้งชนิด ปริมาณ และคุณภาพ
ผู้บริโภคในหน่วยงาน มีอำนาจซื้อต้องการผลผลิตที่มีคุณภาพ หลากหลาย สม่าเสมอ ราคาอาจแพงกว่า
ปกติได้ ผู้บริโภคในโรงเรียน โรงพยาบาล (ขายตรง) ต้องการผลผลิตจำนวนมาก ระบุชนิดชัดเจนอิงกับ
หลักโภชนาการ ผู้บริโภคทั่วไป (ตลาดนัด) มีความยืดหยุ่นสูงเป็นไปตามกลไกตลาด

ปัญหาอุปสรรคในการจัดการตลาดพบว่า การสร้าง / ขยายกลุ่มผู้ผลิตในเขตเมือง นั้น เป็นเรื่อง
ยาก ต้องการกระบวนการส่งเสริมที่ใกล้ชิด ต่อเนื่อง รวมถึงกระบวนการปรับเปลี่ยน “กระบวนการทัศน์”
ควบคู่กันไป ทางโครงการจึงร่วมกับ สกว. แม่ฮ่องสอน ในการพัฒนาโจทย์วิจัย เป็นงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
โดยให้เกษตรกรและองค์กรสนับสนุนในท้องถิ่นร่วมกันทำวิจัยชุมชน ต่อเนื่องโดยใช้ฐานข้อมูลจาก
โครงการในการดำเนินการต่อเนื่องเป็นชุดโครงการ “เกษตรยั่งยืนในเขตเมืองแม่ฮ่องสอน”

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อ

บทนำ

รู้จักโครงการวิจัย	1
นิยามศัพท์	10
ทบทวนเอกสาร/ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	11

วิธีดำเนินการวิจัย

หลักการและแนวทางดำเนินงาน	19
การวางแผนขั้นตอนการวิจัย	19
กระบวนการดำเนินงานตามแผน	21

ผลและการอภิปรายผลการวิจัย

แนวทางการจัดตั้งกลุ่มผู้บริโภคนในเขตเมือง	26
แนวทางการพัฒนาศักยภาพผู้ผลิต	31
การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้ผลิตกับผู้บริโภค	36
การทดลองตลาดรูปแบบต่าง ๆ	42
วิเคราะห์ผลผลิตและความต้องการด้านการตลาด	53

สรุปและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ของโครงการ	68
ผลกระทบที่เกิดขึ้นในช่วง 1 ปี	70
ปัญหาอุปสรรค	72
ข้อเสนอแนะ	72

ภาคผนวก

ภาคผนวก 1 ผลการสำรวจความคิดเห็นของผู้บริโภค	75
ภาคผนวก 2 ผลการสำรวจร้านอาหาร	85

บรรณานุกรม

บทที่ 1

บทนำ

รู้จักโครงการวิจัย

ความเป็นมา

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ได้สนับสนุนงบประมาณ จำนวน 348,881 บาท ให้แก่เครือข่ายเกษตรกรรวมทางเลือก อำเภอขุนยวม ให้ดำเนินโครงการวิจัย เรื่อง “การจัดการตลาดผักปลอดสารพิษที่เหมาะสมและเป็นธรรมในช่วงการปรับเปลี่ยนระบบการผลิตสู่เกษตรกรรมยั่งยืนเครือข่ายเกษตรกรรวมทางเลือก อ.ขุนยวม จ.แม่ฮ่องสอน” โดยผ่านนักวิจัย มีระยะเวลาดำเนินงาน รวม 12 เดือน ระหว่าง เดือนกันยายน 2548 – สิงหาคม 2549 นั้น

ทางโครงการวิจัยได้ดำเนินการตามแผนกิจกรรมแบ่งออกเป็น 2 ช่วง โดยมีผลการดำเนินงาน ดังนี้

ช่วงที่ 1 ระยะเวลา 6 เดือน ระหว่างเดือน กันยายน 2548 – กุมภาพันธ์ 2549

ดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อทบทวนประสบการณ์ และบทเรียนการจัดการตลาดผักปลอดสารพิษในช่วง 5 ปีที่ผ่านมา 2) เพื่อศึกษาพฤติกรรมของผู้บริโภค กลุ่มต่าง ๆ ต่อพืชผักปลอดสารพิษ 3) เพื่อศึกษาอาหารจากป่า และพฤติกรรมผู้บริโภค ต่ออาหารเหล่านั้น 4) เพื่อศึกษาช่องทางการตลาดที่เป็นไปได้ใน 3 ระดับ คือ ระดับอำเภอ จังหวัด และต่างจังหวัด นอกจากนี้ยังได้มีการประเมินและเก็บข้อมูลศักยภาพผู้ผลิตเพิ่มเติมอีกด้วย

ช่วงที่ 2 ระยะเวลา 6 เดือน ระหว่างเดือน มีนาคม – สิงหาคม 2549

ดำเนินการเพื่อทำกิจกรรมปฏิบัติการ “หารูปแบบการจัดการตลาดผักปลอดสารพิษที่เหมาะสม” โดยได้ร่วมกันออกแบบกิจกรรมปฏิบัติการ มีการนำข้อมูล ความรู้ ที่ได้จากผลการศึกษาในช่วงที่ 1 มาวิเคราะห์ และวางแนวทางการจัดการตลาดผักปลอดสารพิษโดยมีส่วนร่วมทั้งผู้ผลิต ผู้บริโภค แล้วเลือกบางแนวทางไปทดลองปฏิบัติการจริง เพื่อศึกษา วิเคราะห์ และหาข้อสรุปร่วมกันว่าแนวทางการจัดการตลาดผักปลอดสารพิษที่เหมาะสมและเป็นธรรมต่อทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภคเป็นอย่างไร

กิจกรรมปฏิบัติที่ได้จัดทำร่วมกัน มี 8 กิจกรรม ได้แก่ 1) เวทีทบทวนแผนการดำเนินงานระยะที่ 2 2) จัดเก็บข้อมูลเชิงลึกเพิ่มเติม (ข้อมูลปริมาณพืชผักเศรษฐกิจจากป่า/ ข้อมูลผู้ผลิตในเขตเมือง/ ข้อมูลผู้บริโภค) 3) พัฒนาศักยภาพผู้ผลิต และสนับสนุนการจัดการผลิตของเกษตรกรเป้าหมาย 4) ทดลองรูปแบบตลาดผักปลอดสารพิษ 5) สร้าง/ พัฒนาระดับเครือข่ายผู้ผลิต-ผู้บริโภค 6) ประชุมประจำเดือน ทีมวิจัยและผู้เกี่ยวข้อง 7) การจัดทำสื่อเพื่อประชาสัมพันธ์ด้านการตลาด และ 8) เวทีสาธารณะเพื่อคืนข้อมูลและเปิดรับความคิดเห็น

ผลการดำเนินงานในระยะที่ 1 พบว่า กิจกรรมปฏิบัติ ทั้ง 8 ประเด็นนั้นในประเด็นที่ 4 และ 5 ได้แก่การทดลองรูปแบบตลาด และการสร้างเครือข่ายผู้ผลิตผู้บริโภคนั้น ทำได้น้อยเนื่องจากช่วงเวลาดำเนินการ เป็นฤดูฝน ทำให้มีปัญหาในการผลิตพืชผัก (ฝนตกมากเกินไป ผักเน่า ดูเลว ยาก ผลผลิตออกมา น้อย ไม่เพียงพอในการขาย และเกษตรกรต้องใช้เวลาในการปลูกข้าวที่เป็นพืชหลัก) และยังมีผลต่อการ เชื่อมกับผู้บริโภคอีกด้วย

ระยะเวลาเพียง 6 เดือนในการจัดกิจกรรม ไม่เพียงพอที่จะได้ข้อสรุปที่สามารถตอบโจทย์วิจัย ใน เรื่อง "การจัดการตลาดผักปลอดสารพิษที่เหมาะสมและเป็นธรรม" ได้ ต้องมีการดำเนินการต่อเนื่องอย่าง น้อย 1 ปี จึงจะสามารถมองเห็นร่องรอยของการเดินต่อไปได้ อีกทั้งการสร้างเครือข่ายผู้ผลิต – ผู้บริโภค จำเป็นต้องสร้างเครือข่ายผู้บริโภคนำให้ได้ก่อน (ยังไม่มี) และเครือข่ายผู้ผลิตเอง ก็มีจำนวนน้อย จึงต้อง ขยายเครือข่าย มาที่ อ.เมือง เพื่อเป็นฐานการผลิตป้อนเขตเมือง เพราะสามารถประหยัดค่าขนส่งได้

คำถามการวิจัย

รูปแบบตลาดผักปลอดสารพิษและการจัดการร่วมกัน ระหว่างผู้ผลิตผู้บริโภคที่เหมาะสมและเป็นธรรม ในช่วงปรับเปลี่ยนระบบผลิตสู่ระบบเกษตรกรรมยั่งยืนควรเป็นอย่างไร?

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

- 1) เพื่อให้เกิดเครือข่ายผู้บริโภคในเขตเมืองแม่ฮ่องสอน
- 2) เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์เครือข่ายผู้ผลิต – ผู้บริโภค ในพื้นที่ อ.เมือง และอ.ขุนยวม
- 3) เพื่อหาแนวทางการพัฒนาศักยภาพ และขยายเครือข่ายผู้ผลิต ทั้งใน อ.เมือง และอ.ขุนยวม
- 4) เพื่อหาแนวทางการจัดการด้านการตลาดทางเลือกที่เหมาะสมและเป็นธรรมต่อผู้ผลิตผู้บริโภค

ขอบเขตการวิจัยและกลุ่มเป้าหมาย

1) กลุ่มผู้ผลิต

อ.ขุนยวม จำนวน 20 คน มี 2 ส่วน คือ 1) ผู้ผลิตกลุ่มเดิม ที่ร่วมโครงการในระยะที่ 1 ที่มีความ พร้อมในด้านการผลิต (จำนวน 11 ราย) แบ่งเป็น 2 ส่วน คือเกษตรกรที่ได้ปรับเปลี่ยนระบบการผลิตเป็น เกษตรยั่งยืน โดยไม่ใช้สารเคมีในระบบการผลิตทั้งฟาร์ม จำนวน 6 คน และ เกษตรกรที่ได้แบ่งพื้นที่ ฟาร์มบางส่วนทำสวนผักปลอดภัยจากสารพิษ จำนวน 5 ราย และ 2) เกษตรกรเป้าหมายที่จะขยายผล ในช่วงที่ 2 จำนวน 9 ราย

อ.เมือง จำนวน 15 คน โดยเป็นเกษตรกรในเขตเทศบาลเมือง จำนวน 12 คน (ร่วมกับเทศบาล เมืองแม่ฮ่องสอน) และเกษตรกร บ้านสบสอย จำนวน 3 คน

2) กลุ่มผู้บริโภค ในพื้นที่อำเภอขุนยวม และอำเภอเมืองจังหวัดแม่ฮ่องสอน ทั้งที่เป็นผู้บริโภคทั่วไป ผู้บริโภคตามหน่วยงาน เช่น โรงเรียน โรงพยาบาล ผู้บริโภคที่เป็นกลุ่ม/องค์กรที่สนใจอาหารปลอดภัย เป็นต้น

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) มีการขยายฐานการผลิตในพื้นที่อำเภอขุนยวม และเกิดกลุ่มผู้ผลิตใหม่ในพื้นที่อำเภอเมือง
- 2) เกิดกลุ่มผู้บริโภคที่ชัดเจนในเขตเมือง
- 3) เกิดกลไกการเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มผู้ผลิต และผู้บริโภค หรือเชื่อมโยงระหว่างชนบทกับเมือง โดยใช้การซื้อขายแลกเปลี่ยน (การตลาด) เป็นฐานการเชื่อมโยง
- 4) ได้องค์ความรู้ตามประเด็นที่ศึกษา และรูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการตลาดแบบต่าง ๆ
- 5) ผู้ผลิตมีรายได้เพิ่มขึ้น จากการจำหน่ายผลผลิตปลอดภัย โดยมีแหล่งจำหน่ายที่แน่นอน และผู้บริโภคมีอาหารที่ปลอดภัย ในราคาที่เป็นธรรม

ระยะเวลาการดำเนินงาน

เป็นเวลา 1 ปี ระหว่าง วันที่ 1 พฤศจิกายน 2549 – วันที่ 31 ตุลาคม 2550

ผู้ให้ผลงานวิจัย

- 1) เกษตรกรเป้าหมายใช้ความรู้จากการร่วมในกระบวนการวิจัย จนสามารถจัดการผลผลิตของตนและกลุ่ม เพื่อจำหน่าย เป็นทางเลือกของรายได้ในครัวเรือน และสามารถพัฒนาศักยภาพในการถ่ายทอดขั้นตอนกระบวนการทำงาน คู่มือถ่ายทอดกรรมทางเลือกรายอื่น ๆ ได้
- 2) ชุมชน ชุมชนเป้าหมายได้ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทั้งในระดับชุมชน และระดับเครือข่าย ผ่านกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ชุมชนมีความสามารถเพิ่มมากขึ้นในการจัดการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนและพัฒนาศักยภาพ ในการจัดการตลาดทางเลือกพืชผักปลอดภัย
- 3) หน่วยงานภาครัฐและเอกชน ได้แก่ หน่วยงานสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานจังหวัดและอำเภอ รวมไปถึงหน่วยงานต่างๆ และนักพัฒนา นักวิชาการในพื้นที่ ได้ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับชุมชน สามารถยกระดับองค์ความรู้ในเรื่องนี้ นำไปสู่การใช้ความรู้เป็นฐานในการทำงาน และการสร้างความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาอื่นๆ ที่สอดคล้องกับบริบทและศักยภาพชุมชน
- 4) เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือกจังหวัดแม่ฮ่องสอน สามารถนำข้อมูลความรู้ไปพัฒนางานและพัฒนาศักยภาพทีมงานที่ร่วมในกระบวนการวิจัย

ทีมงานวิจัยและผู้เกี่ยวข้อง

1) ทีมวิจัยหลัก

- 1.1) นางสาวอรุณี เวียงแสง นักวิจัย
- 1.2) นางสาวจินตนา โพธิ์ทิพย์ ผู้ช่วยนักวิจัย (โรงพยาบาลศรีสังวาลย์ จ.แม่ฮ่องสอน)
- 1.3) นายสมชัย แซ่ตัน ผู้ช่วยนักวิจัย (ศูนย์ส่งเสริมการศึกษาเพื่อการพัฒนา อ.ขุนยวม)

2) ทีมวิจัยร่วม

- 2.1) นางสาวทวิวรรณ สัมพันธสิทธิ์ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดแม่ฮ่องสอน
- 2.2) นายวิณะ สุวรรณเขตนิคม รองประธานเครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือก อ.ขุนยวม
- 2.3) นางสาวสุนันทา สุภาวสิทธิ์ โรงเรียนบ้านจองคำ อ.เมือง
- 2.4) นางศิริรัตน์ คงเพชรศักดิ์ ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนแม่ฮ่องสอน
- 2.5) นางสาวนาฏสุดา ตันวัฒนกุล โรงพยาบาลศรีสังวาลย์ จ.แม่ฮ่องสอน

3) ที่ปรึกษาทีมวิจัย

- 3.1) นายชมชวน บุญระหงษ์ สถาบันชุมชนเกษตรกรรมยั่งยืน จ.เชียงใหม่
- 3.2) นายชูชัย ศรีทราธรรม ผู้ประสานงานเครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือก จ.แม่ฮ่องสอน
- 3.3) นายไมตรี นันตะจันทร์ สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน
- 3.4) นายสุเทพ นุชทรวง นายกเทศมนตรีเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน

กิจกรรมโครงการวิจัยเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการวิจัย ช่วงที่ 1

วัตถุประสงค์ ที่ 1 เพื่อให้เกิดเครือข่ายผู้บริโภคในเขตเมืองแม่ฮ่องสอน

กิจกรรม/ วัตถุประสงค์ของกิจกรรม	ขั้นตอนการทำงาน	ระยะ เวลา	กลุ่ม เป้าหมาย
1.1 ศึกษา หาแนวทางจัดตั้งกลุ่มผู้บริโภค ในเขตเมือง	1) เวทีผู้บริโภคในเขตเมือง - เตรียมการด้านกระบวนการ/ ประเด็น เนื้อหาในเวที/ ทีมงาน	1 วัน	6 คน
<u>วัตถุประสงค์</u> 1) เพื่อทบทวน/ สร้างความเข้าใจในการ จัดการตลาดร่วมกับผู้ผลิต 2) เพื่อกำหนดประเด็น/ วิธีการศึกษาข้อมูล เชิงลึกของผู้บริโภคกลุ่มต่าง ๆ	- จัดเวทีแบบมีส่วนร่วม	1 วัน	30 คน

กิจกรรม/ วัตถุประสงค์ของกิจกรรม	ขั้นตอนการทำงาน	ระยะ เวลา	กลุ่ม เป้าหมาย
3) เพื่อให้มีข้อมูลความรู้ในการจัดตั้งกลุ่มฯ 4) เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้โลก ต่าง ๆ เป็นฐานในการทำงานร่วมกันต่อไป	2) ศึกษาข้อมูลเชิงลึกผู้บริโภคตามกรอบ ที่ได้จากเวที ตามข้อ1 - จัดทำแบบสอบถามหรือประเด็นคำถามหลัก - สัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้อง หรือจัดสนทนากลุ่มฯ	5 วัน 4 วัน 5 วัน	200 คน 3 คน 3 คน
	3) ประมวลผล/ วิเคราะห์/ สังเคราะห์ข้อมูล		
	4) จัดเวทีคืนข้อมูล		30 คน

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อหาแนวทางพัฒนาศักยภาพ และขยายเครือข่ายผู้ผลิต ทั้งใน อ.เมือง และ อ.ขุนยวม

กิจกรรม	ขั้นตอนการทำงาน	ระยะ เวลา	กลุ่ม เป้าหมาย
2.1 จัดเวทีระดมความคิดเห็นกิจกรรมร่วม ระหว่างผู้ผลิตเก่า และใหม่ <u>วัตถุประสงค์</u> 1) เพื่อหาประเด็นพัฒนาศักยภาพตนเอง 2) เพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้ผลิตเก่า และใหม่ เป็นฐานในการหนุนเสริมกันและกัน 3) เพื่อหาแนวทางการขยายฐานการผลิต	1) เตรียมการด้านกระ บวนการและด้าน เนื้อหาในเวที/ ทีมงาน 2) จัดเวทีแบบมีส่วนร่วม	1 วัน 1 วัน	6 คน 40 คน
2.2 จัดกิจกรรมพัฒนาศักยภาพผู้ผลิต <u>วัตถุประสงค์</u> 1) เพื่อเอื้อให้ผู้ผลิตรายเก่าสามารถพัฒนา กระบวนการผลิตในฟาร์มของตนอย่าง เหมาะสมมีผลผลิตออกสม่ำเสมอ	1) นำแนวทางที่ผ่านการระดมความคิดจาก เวทีและข้อเสนออื่น ๆ ในโอกาสต่าง ๆ มา ประมวล สรุป นำเข้าหารือในเวทีประชุม ประจำเดือน		สมาชิกฯ อ.เมือง 15 คน อ.ขุนยวม 20 คน
2) เพื่อพัฒนาแนวคิด ความรู้ความเข้าใจใน การผลิตอาหารปลอดภัยของรายใหม่	2) ดำเนินกิจกรรมตามมติที่ประชุม เช่น การเยี่ยมชมฟาร์มระหว่างกัน การชวนกัน ทำปุ๋ยชีวภาพ การวิเคราะห์ปัญหาจากเกษตร แผนใหม่ การสนับสนุนวัสดุการเกษตร ฯลฯ		

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์เครือข่ายผู้ผลิต – ผู้บริโภคในพื้นที่ อ.เมือง และ อ.ขุนยวม

กิจกรรม	ขั้นตอนการทำงาน	ระยะเวลา	กลุ่มเป้าหมาย
3.1 ทดลองตลาดในรูปแบบต่าง ๆ <u>วัตถุประสงค์</u> 1) เพื่อหาความชัดเจนในรูปแบบตลาดต่าง ๆ ที่เหมาะสม และเป็นไปได้ 2) เพื่อหาแนวทางสร้างความสัมพันธ์ และการสื่อสาร กับผู้บริโภค	1) ทดลองตลาดนัดวันอาทิตย์สัปดาห์ละ 1 ครั้ง 2) ทดลองตลาดนัดในหน่วยงาน เดือนละ 1 ครั้ง 3) ทดลองตลาดแบบอื่น ๆ เช่น ขายตรงกับกลุ่มผู้บริโภคในเมือง รถพุ่มพวงในขุนยวม ฯลฯ	30 วัน	เกษตรกร 35 คน (หมุนเวียนกันมาขาย)
3.2 การทำกิจกรรมร่วมระหว่างผู้ผลิตกับผู้บริโภค <u>วัตถุประสงค์</u> 1) เพื่อหาความชัดเจนในรูปแบบตลาดต่าง ๆ ที่เหมาะสม และเป็นไปได้ 2) เพื่อหาแนวทางสร้างความสัมพันธ์ และการสื่อสาร กับผู้บริโภค	1) จัดเวทีผู้ผลิตพบผู้บริโภค # 2 (จัดต่อจากเดิม) -เตรียมการด้านกระบวนกรในเวที/ ทีมงาน -จัดเวทีแบบมีส่วนร่วม 2) จัดกิจกรรมอื่น ๆ เช่น ผู้บริโภคเยี่ยมชมฟาร์มผู้ผลิต ถ่ายเด็กเยาวชนทำสวนผัก ฯลฯ	1 วัน 1 วัน	

วัตถุประสงค์ที่ 4 เพื่อหาแนวทางการจัดการด้านการตลาดทางเลือกที่เหมาะสมและเป็นธรรมต่อผู้ผลิตผู้บริโภค

กิจกรรม	ขั้นตอนการทำงาน	ระยะเวลา	กลุ่มเป้าหมาย
4.1 จัดเวทีประชุมประจำเดือนโครงการวิจัย <u>วัตถุประสงค์</u> 1) เพื่อสรุปบทเรียนกิจกรรมปฏิบัติทุกกิจกรรม ที่มีการดำเนินการในรอบเดือน 2) เพื่อวางแผนการดำเนินงานในเดือนถัดไป และการกำหนดบทบาททีมงาน 3) เพื่อเยี่ยมชมฟาร์มผู้ผลิตโดยวิธีจัดประชุมแบบสัญจร	1) เตรียมการด้านกระบวนกรในเวที/ ทีมงาน 2) จัดเวทีแบบมีส่วนร่วม	1 วัน 6 วัน	6 คน 25 คน
4.2 เวทีสังเคราะห์ข้อมูล เพื่อกำหนดแนวทางในการดำเนินงานช่วงที่ 2	1) เตรียมการด้านกระบวนกรในเวที/ ทีมงาน 2) จัดเวทีแบบมีส่วนร่วม	1 วัน 1 วัน	
5.2 จัดทำรายงานความก้าวหน้าโครงการวิจัยระยะที่ 1	1) กำหนดกรอบการนำเสนอรายงาน 2) สรุปรายงานการเงิน 3) สรุปเนื้อหา กระบวน การ และแผนปฏิบัติการในช่วงที่ 2 3) จัดพิมพ์ต้นฉบับ		นักวิจัย

แนวทาง และแผนกิจกรรมการดำเนินโครงการช่วงที่ 2

การดำเนินโครงการวิจัยในช่วงที่ 2 ระยะเวลา 6 เดือน ระหว่างเดือน พฤษภาคม – ตุลาคม 2550
มีดังนี้

- 1) ทบทวนแผนปฏิบัติการช่วงที่ 2 และกำหนดผู้รับผิดชอบในแต่ละส่วน จัดทำปฏิทินการทำงาน และรายละเอียดในแต่ละกิจกรรม โดยทำผ่านเวทีประชุมประจำเดือนพฤษภาคม
- 2) ศึกษาและพัฒนากลุ่มผู้บริโภคที่เป็นร้านอาหาร เพื่อหาแนวทางในการจัดการตลาดร่วมกับผู้ผลิตผักปลอดสารพิษในเขตเมือง
- 3) เวทีผู้บริโภคในเขตเมือง เพื่อทบทวน/ สร้างความเข้าใจในการจัดการตลาดร่วมกับผู้ผลิต และกำหนดแนวทางในการจัดการตลาดร่วมกับผู้ผลิต โดยจัดเป็น กลุ่มย่อยตามความเหมาะสม
- 4) กิจกรรมร่วมระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภค 2 กิจกรรม คือ ผู้บริโภคเยี่ยมชมฟาร์มผู้ผลิต และ เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน
- 5) พัฒนาศักยภาพผู้ผลิตทั้งเก่า-ใหม่ ผ่านกิจกรรมขยายฐานสมาชิก ระหว่างผู้ผลิตเก่า และ ผู้ผลิตรายใหม่ ตามผลการวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกันเป็นระยะ ในเวทีประชุมประจำเดือน
- 6) เวทีสรุปบทเรียนทุกเดือน เพื่อแลกเปลี่ยนพูดคุยถึงผลการดำเนินงานในแต่ละกิจกรรม ปัญหาอุปสรรคที่พบ เพื่อหาทางออกร่วมกัน และกำหนดรายละเอียดในการดำเนินกิจกรรมในเดือนต่อไป
- 7) การศึกษา สํารวจ วิเคราะห์/ สังเคราะห์ข้อมูล ตามประเด็นที่กำหนด ในแต่ละช่วงเวลาราย 6 เดือน เพื่อใช้ประโยชน์ตามสถานการณ์ เช่น การเผยแพร่ รณรงค์ การวางแผนกิจกรรม และการเขียนรายงาน เป็นต้น

กิจกรรมโครงการวิจัยเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการวิจัย ช่วงที่ 2

เป็นกิจกรรมที่ได้มีการปฏิบัติการจริง ซึ่งอาจไม่ตรงกับแผน เพราะได้ปรับให้สอดคล้องกับบริบทที่เกิดขึ้นในระหว่างการดำเนินโครงการ สามารถสรุปได้ ดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อให้เกิดเครือข่ายผู้บริโภคในเขตเมืองแม่ฮ่องสอน

กิจกรรม/ วัตถุประสงค์ของกิจกรรม	ขั้นตอนการทำงาน	ระยะเวลา	กลุ่มเป้าหมาย
1.1 ศึกษาและพัฒนากลุ่มผู้บริโภคที่เป็นร้านอาหาร วัตถุประสงค์ 1) เพื่อทราบข้อมูลการใช้ผัก ผลผลิตเกษตรในการทำอาหารให้ลูกค้า 2) เพื่อทราบความต้องการผักปลอดสารพิษในการปรุงอาหาร 3) เพื่อให้มีข้อมูลความรู้ในการจัดการร่วมกันระหว่างร้านอาหารกับผู้ปลูกผัก	1) จัดทำประเด็นคำถาม/ แบบสัมภาษณ์ 2) คัดเลือกร้านอาหารที่จะสำรวจ 3) กำหนดผู้เข้าสำรวจการจัดการร่วม 4) ดำเนินการสำรวจ 5) ประมวลผล และวิเคราะห์ – สังเคราะห์ข้อมูล เพื่อนำเสนอ 6) นำเสนอข้อมูล ผ่านเวทีประชุมประจำเดือน และเวทีนำเสนอผลงานวิจัย	1 เดือน	7 ร้าน
1.2 เวทีผู้บริโภคในเขตเมือง 1) เพื่อสร้างความเข้าใจผู้บริโภคกลุ่มต่าง ๆ และผู้สนับสนุนในเขตเมือง 3) เพื่อเก็บข้อมูลแบบกลุ่มย่อย 4) เพื่อร่วมกันวิเคราะห์ข้อมูลในบางประเด็น 5) เพื่อกำหนดแผนกิจกรรมและจัดการตลาดร่วมกัน	1) นำข้อมูลจากการสำรวจผู้บริโภคกลุ่มต่าง ๆ มาวิเคราะห์เพื่อกำหนดประเด็นคำถามหลัก 2) จัดเวทีแบบกลุ่มย่อย (Focus Group) 3) นำข้อสรุปจากเวทีสู่การปฏิบัติ วิเคราะห์ผล	2 เดือน	30 คน

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อหาแนวทางพัฒนาศักยภาพ และขยายเครือข่ายผู้ผลิต ทั้งใน อ.เมือง และ อ.ขุนยวม

กิจกรรม	ขั้นตอนการทำงาน	ระยะเวลา	กลุ่มเป้าหมาย
2.1 จัดกิจกรรมพัฒนาศักยภาพผู้ผลิต วัตถุประสงค์ 1) เพื่อเอื้อให้ผู้ผลิตรายเก่าสามารถพัฒนากระบวนการผลิตในฟาร์มของตนอย่างเหมาะสมมีผลผลิตออกสม่ำเสมอ 2) เพื่อพัฒนาแนวคิด ความรู้ความเข้าใจในการผลิตอาหารปลอดสารพิษของรายใหม่	1) นำแนวทางที่ผ่านการระดมความคิดจากเวทีและข้อเสนออื่น ๆ ในโอกาสต่าง ๆ มาประมวล สรุป นำเข้าหารือในเวทีประชุมประจำเดือน 2) ดำเนินกิจกรรมตามมติที่ประชุม เช่น การเยี่ยมชมฟาร์ม การทำปุ๋ยชีวภาพ การวิเคราะห์ปัญหา การสนับสนุนวัสดุการเกษตร ฯลฯ	6 เดือน	อ.เมือง 10 คน อ.ขุนยวม 20 คน

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์เครือข่ายผู้ผลิต – ผู้บริโภคในพื้นที่ อ.เมือง และ อ.ขุนยวม

กิจกรรม	ขั้นตอนการทำงาน	ระยะเวลา	กลุ่มเป้าหมาย
3.1 การทำกิจกรรมร่วมระหว่างผู้ผลิตกับผู้บริโภค - การรณรงค์ เผยแพร่ ประชาสัมพันธ์			
1) เพื่อให้เกิดความเข้าใจกันดีระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภค ในคุณภาพ ราคาที่เป็นธรรม	- การจัดทำสปอตหรือออกอากาศทางสถานีวิทยุ - การจัดทำสารานจากผู้ผลิตถึงผู้บริโภค	6 เดือน	ผู้ผลิตในเขตเมือง
2) เพื่อสร้างสำนึกร่วมในการบริโภคสินค้าปลอดภัย	- การจัดทำแผ่นป้าย รณรงค์ต่าง ๆ - การนำเกษตรกรรมมาออกรายการวิทยุ		ผู้บริโภคเขตเมือง
3) เพื่อให้เกิดความเข้าใจในตลาดที่เป็นธรรมและความสำคัญของอาหาร และสุขภาพ	- การจัดทำ Sticker ในผลผลิตที่ผ่านการรับรองจากกระทรวงสาธารณสุข		

วัตถุประสงค์ที่ 4 เพื่อหาแนวทางการจัดการด้านการตลาดทางเลือกที่เหมาะสมและเป็นธรรมต่อผู้ผลิตผู้บริโภค

กิจกรรม	ขั้นตอนการทำงาน	ระยะเวลา	กลุ่มเป้าหมาย
4.1 จัดเวทีประชุมประจำเดือนโครงการวิจัย วัตถุประสงค์			
1) เพื่อสรุปบทเรียนกิจกรรมปฏิบัติทุกกิจกรรมที่มีการดำเนินการในรอบเดือน	1) เตรียมการด้านกระบวนการในเวที/ ทีมงาน	1 วัน	6 คน
2) เพื่อวางแผนการดำเนินงานในเดือนถัดไป และการกำหนดบทบาททีมงาน	2) จัดเวทีแบบมีส่วนร่วม	6 วัน	25 คน
3) เพื่อเชื่อมขมฟาร์มผู้ผลิตโดยวิธีจัดประชุมแบบสัญจร			
5.2 จัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์โครงการวิจัย ระยะที่ 2	1) กำหนดกรอบการนำเสนอรายงาน 2) สรุปรายงานการเงิน 3) สรุปเนื้อหา กระบวนการ และแผนปฏิบัติการในช่วงที่ 2 3) จัดพิมพ์ต้นฉบับ		นักวิจัย

นิยามศัพท์

ระบบตลาดทางเลือกสินค้าเกษตรกรรมยั่งยืน

ระบบตลาดทางเลือกสินค้าเกษตรกรรมยั่งยืน หมายถึง ความสัมพันธ์ที่ดีของกลุ่มองค์กรเกษตรกร และองค์กรผู้บริโภค ในการจัดการผลผลิตเกษตรกรรมยั่งยืน โดยมีเป้าหมายเพื่อความมั่นคงทางด้านอาหาร ความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจ การมีสุขภาพ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมที่ดี และเป็นธรรม

ตลาดที่เป็นธรรม

หมายถึง การจัดการตลาดที่เกิดความเป็นธรรมทั้งต่อผู้ผลิต และผู้บริโภค มีความสมดุลสมผลด้านราคาและคุณภาพผลผลิต รวมถึงกระบวนการจัดการซึ่งเกิดจากการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ และการสร้างความเข้าใจร่วมกัน ทั้ง 2 ฝ่าย อย่างสม่ำเสมอ

ผักปลอดภัยจากสารพิษ หรือ ผักอนามัย

เป็นผักที่ปลูกโดยยังคงใช้ปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลง และสารเคมีเกษตรอื่น ๆ โดยปฏิบัติตามข้อกำหนดทางวิชาการในการใช้สารเคมีอย่างเคร่งครัด ผลผลิตที่เก็บเกี่ยวได้ยังมีสารพิษตกค้าง แต่ไม่เกินปริมาณที่กำหนดไว้ หรือเก็บเกี่ยวในเวลาปลอดภัย

ผักปลอดสารพิษ

เป็นผักที่ปลูกโดยยังมีการใช้ปุ๋ยเคมี ผสมผสานกับปุ๋ยอินทรีย์ แต่ไม่ใช้ยาฆ่าแมลง และสารเคมีอื่น ๆ ในกระบวนการผลิต ผลผลิตที่เก็บเกี่ยวได้ต้องไม่พบสารพิษตกค้าง

ผักอินทรีย์

เป็นผักที่ปลูกโดยไม่ใช้สารเคมีทางการเกษตรทุกชนิดในการผลิต เช่น ปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลง ยาฆ่าหญ้า ฯลฯ โดยมีการใช้สารอินทรีย์ ทดแทน ใช้แหล่งน้ำที่สะอาด ปลอดจากสารเคมี ปลูกบนพื้นที่ที่ไม่ใช้สารเคมีมาอย่างน้อย 3 ปี ไม่ใช้พันธุ์พืชตัดต่อพันธุกรรม (GMOs) และมีกลไกอิสระตรวจสอบดูแลกระบวนการผลิตและให้การรับรองผลิตภัณฑ์

บททวนเอกสาร/ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1) กระบวนทัศน์ และกระบวนการปรับเปลี่ยนสู่เกษตรกรรมยั่งยืน

รศ.ดร.นันทิยา และรศ.ดร.ณรงค์ หุตานวัตร (2546) ได้ศึกษาในเรื่อง “ความเชื่อและกระบวนคิด” ในเรื่องเกษตรกรรมยั่งยืน ที่ทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิต และเกิดการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตที่มีความสอดคล้อง สัมพันธ์กับวิธีการผลิต ซึ่งหมายความว่า ในกระบวนการก่อเกิดความเชื่อและความคิดนั้น จะต้องมีการทดลองปฏิบัติทางการผลิต และปรับการใช้ชีวิตให้สอดคล้องกับวิธีการผลิตไปพร้อม ๆ กัน ในลักษณะเช่นนี้จะเกิดซ้ำ จนกระทั่งมีความเชื่อและกระบวนคิดที่แน่นอน มีรูปแบบและกิจกรรมเกษตรยั่งยืนอย่างเห็นได้ชัด และมีวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไป กระบวนทัศน์เกษตรยั่งยืน จึงประกอบด้วย ความเชื่อและกระบวนคิด การปรับเปลี่ยนวิธีการผลิต และ การปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต โดยเริ่มจากการปรับความเชื่อและกระบวนคิด ดังนี้

- 1) ความเชื่อและกระบวนคิดทวนกระแสกับการเกษตรกระแสหลัก และเศรษฐกิจแบบบริโภคนิยม ไม่เพียงแต่ระบบการผลิตเท่านั้น แต่หากรวมถึงการใช้ชีวิตของเกษตรกรด้วย
- 2) ความเชื่อและกระบวนคิดในความอุดมสมบูรณ์และความหลากหลายของระบบนิเวศในพื้นที่ฟาร์ม รวมถึงการเชื่อมโยงวัฒนธรรมของเกษตรกรอีกด้วย
- 3) ความเชื่อและกระบวนคิดในการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ โดยมีอาหารพอเพียงต่อการบริโภค ซึ่งทำให้ลดรายจ่ายด้านอาหาร ลดรายจ่ายด้านปัจจัยการผลิต การเพิ่มรายได้จากการขายผลผลิตทั้งในและนอกชุมชน และการออมในรูปของความสมบูรณ์ในระบบเกษตรกรรมยั่งยืน และการออมในรูปของความรู้
- 4) ความเชื่อและกระบวนคิดในเรื่องการมีสุขภาพกายและใจที่ดี ทำให้มีความหวังในอาชีพ และความเป็นอยู่ของตน
- 5) ความเชื่อและกระบวนคิดในการสร้างเป็นบ้านบุญในยามแก่เฒ่า และเป็นมรดกแก่ลูกหลาน มีความหวังและเป้าหมายในระยะยาว ทำให้เกิดความมุ่งมั่น และมีกำลังใจในการปรับเปลี่ยนสู่เกษตรยั่งยืน

ความเชื่อและกระบวนคิด 5 ประการนี้ เป็นสิ่งกำหนด การปรับเปลี่ยนวิธีการผลิต 3 ประการหลัก คือ

- 1) การปรับโครงสร้างการผลิตให้เหมาะสมกับเกษตรกรรมยั่งยืน เช่น การปรับปรุงบำรุงดิน โดยใช้ปุ๋ยอินทรีย์ และปุ๋ยพืชสด สร้างแหล่งน้ำ ขุดสระ และล้อมรั้ว
- 2) การลด/ เลิก การใช้สารเคมี ทั้งปุ๋ยเคมีและยาปราบศัตรูพืช หันมาใช้ปุ๋ยอินทรีย์ น้ำหมักชีวภาพ สมุนไพรไล่แมลง
- 3) ปรับการผลิตจากเชิงเดี่ยวเป็นหลากหลายและเกื้อกูล

ในขณะที่มีการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิต **เกษตรกรต้องปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต** ให้สอดคล้องกับวิธีการผลิตใน 5 ลักษณะ คือ

- 1) มีการซื้อกินน้อยลง มีอาหารการกินในแปลงของตนเองเพิ่มขึ้น มีความรู้สึกว่าชีวิตปลอดภัย เพราะไม่ต้องเสี่ยงภัยต่อสารพิษ
- 2) ขยันและใช้เวลาอยู่กับแปลงไรร่นามากขึ้น มีกิจกรรมในแปลงประจำ ต่อเนื่อง มีงานทำในแปลงตลอด
- 3) มีความเอื้อเฟื้อต่อญาติมิตร เป็นเสมือนวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม ที่เคยแลกเปลี่ยนสิ่งของระหว่างกัน เมื่อหันกลับมาปลูกกิน เลี้ยงกิน ทำให้สามารถแจกจ่ายให้แก่กันได้ง่าย และยังเป็นการยืนยันถึงความมีอยู่มีกิน ของวิธีการผลิตแบบเกษตรกรรมยั่งยืนอีกด้วย
- 4) มีจิตใจสงบและมีความสุขในครอบครัว สมาชิกในครอบครัวได้ทำกิจกรรมร่วมกันในแปลงไรร่นมากขึ้น ได้อยู่กันพร้อมหน้า มีเวลาพูดคุยแลกเปลี่ยนกับครอบครัว ญาติและคนในชุมชน เห็นชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้น และมองเห็นอนาคตของตนเอง
- 5) มีกลุ่ม มีชุมชน มีกระบวนการที่สนับสุนนเดียวกัน ก่อให้เกิด “ชุมชนเสมือน” ซึ่งไม่ถูกจำกัดโดยเขตการปกครองและพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ แต่เป็นชุมชนที่เกิดจากการรวมตัวเป็นกลุ่ม ด้วยความเชื่อและวิถีชีวิตเดียวกัน รวมถึงการได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ เชื่อมร้อยเครือข่ายกับเกษตรกรต่างถิ่น

กระบวนการปรับเปลี่ยนสู่เกษตรกรรมยั่งยืน

กระบวนการปรับเปลี่ยนสู่เกษตรกรรมยั่งยืน มิได้เกิดขึ้นอย่างไร้รากฐาน หรือเกิดขึ้นในระยะเวลาอันสั้น แต่เป็นกระบวนการของชุมชนที่เกิดขึ้น อย่างต่อเนื่อง ซึ่งสามารถสรุปกระบวนการปรับเปลี่ยนสู่เกษตรกรรมยั่งยืนได้ 5 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 ปรับกระบวนการคิดและตัดสินใจทดลองเบื้องต้น

ขั้นที่ 2 ปรับระบบการผลิต และเรียนรู้การผลิตตามแนวทางเกษตรยั่งยืน

ขั้นที่ 3 แลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกลุ่มและเครือข่าย และพัฒนาระบบการผลิตให้ได้มาตรฐาน

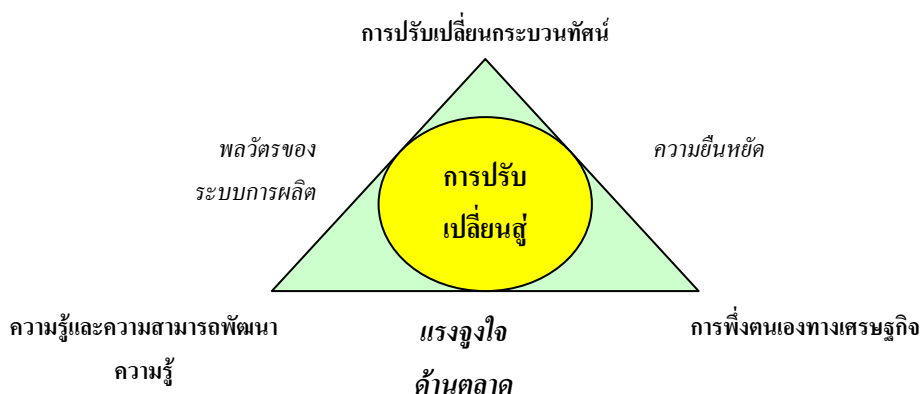
ขั้นที่ 4 ขยายการผลิตเชิงเดี่ยวสู่ระบบเกษตรอินทรีย์ที่หลากหลายผสมผสาน

ขั้นที่ 5 เก็บเกี่ยวดอกผล เพื่อบริโภคและจำหน่าย และแบ่งปันสู่พี่น้อง เป็นแหล่งศึกษาดูงาน

และเป็นวิถีชีวิตในที่สุด

เมื่อศึกษาถึงปัจจัยที่เอื้อ และปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการปรับเปลี่ยนสู่เกษตรกรรมยั่งยืน พบว่า มีปัจจัยที่เกี่ยวข้อง 10 ประการ ทั้งนี้ บางประการเป็นปัจจัยเอื้อ และ หรือ อุปสรรคอยู่ในปัจจัยเดียวกัน ดังนี้ ด้านกระบวนการที่สนับสุนน ด้านเศรษฐกิจ ด้านการเป็นผู้นำและการรวมกลุ่ม ด้านการเรียนรู้ ด้านการผลิต ด้านประสบการณ์ชีวิตและโลกทัศน์ของเกษตรกร ด้านลักษณะและอุปนิสัยของเกษตรกร ด้านครอบครัว ด้านสุขภาพ และด้านการส่งเสริมเกษตรกรรมยั่งยืนทั้งภายในและภายนอกชุมชน

ตัวชี้วัดเกษตรกรรมยั่งยืน

การชี้วัดถึงการปรับเปลี่ยนสู่เกษตรกรรมยั่งยืนนั้นสามารถกระทำได้หลายลักษณะหรือหลายวิธี สำหรับงานวิจัยนี้ ได้ศึกษาตัวชี้วัดสำคัญ 3 ประการ ที่จะชี้ถึงการปรับเปลี่ยนสู่เกษตรกรรมยั่งยืน ของเกษตรกรต้นแบบ คือ การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ การมีความรู้และพัฒนาความรู้และเทคนิค และการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ (ดังภาพ ๒)

การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ อย่างเดียวอาจก่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนสู่เกษตรกรรมยั่งยืนได้ แต่อาจไม่ “ยั่งยืน” เพราะ “วิถีเกษตรกรรมยั่งยืนเป็นพลวัตร” ตามความเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และสิ่งแวดล้อม เกษตรกรต้องมีความรู้และความสามารถพัฒนาความรู้ ในการพัฒนาทั้งระบบการผลิต และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์อย่างเดียว อาจก่อให้เกิดแรงบันดาลใจสูง ที่เกษตรกรจะปรับเปลี่ยนสู่เกษตรกรรมยั่งยืนได้ แต่อาจไม่ “ยั่งยืน” เพราะถ้าการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจไม่เพียงพอ และมีแรงจูงใจทางการตลาดอย่างอื่น เกษตรกรอาจเปลี่ยนใจได้

การผลิตแบบเกษตรยั่งยืนอาจเกิดขึ้นจาก ความสามารถในการเรียนรู้ และการพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจ โดยไม่ปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ เช่น เกษตรกรหันมาทำเกษตรอินทรีย์ตามการส่งเสริมของบริษัทเอกชน ด้วยแรงจูงใจทางการตลาดอย่างเดียว ซึ่งถ้าเมื่อใดกระแสตลาดเปลี่ยนไป ระบบการผลิตของเกษตรกรนั้น ๆ ก็จะเปลี่ยนไปตามกระแสตลาด

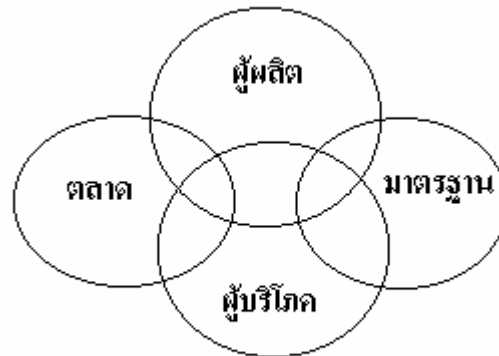
ด้วยเหตุนี้ การปรับเปลี่ยนสู่เกษตรกรรมยั่งยืนจึงต้องประกอบด้วยตัวชี้วัด 3 ประการ คือการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ การมีความรู้และพัฒนาความรู้และเทคนิค และการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ

2) กระบวนการส่งเสริมเกษตรกรรมยั่งยืน

จากการสังเคราะห์ชุดความรู้เกษตรกรรมยั่งยืนภาคเหนือ (อรุณี เวียงแสง, 2546) พบว่า กระบวนการส่งเสริมเกษตรกรรมยั่งยืนนั้น จะต้องมีการดำเนินการส่งเสริมทั้ง 4 ด้านไปพร้อม ๆ กัน คือ ด้านผู้ผลิต ด้านผู้บริโภค ด้านการตลาด และ ด้านมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ เพราะเป็นเรื่องที่ต้อง

ขับเคลื่อนไปพร้อมกัน จึงจะสามารถส่งเสริมเกษตรกรยั่งยืนให้เกิดการปรับเปลี่ยนระบบการผลิตและวิถีชีวิตได้จริง เกิดรายได้ ความมั่นคงด้านอาหาร และสภาพแวดล้อมที่ดีขึ้น ดังภาพ

รูปแบบความสัมพันธ์ของกระบวนการส่งเสริมเกษตรกรยั่งยืน

ด้านการผลิต

เงื่อนไขที่มีความสัมพันธ์กับกระบวนการส่งเสริมเกษตรกรยั่งยืน

จากการศึกษาวิจัยเพื่อหาปัจจัยเงื่อนไขที่มีผลกระทบต่อการขยายเกษตรกรยั่งยืนแม่ทา (นิคม ไชยวรรณ, 2546) พบว่าปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อการยอมรับและเกิดการขยายในระดับพื้นที่ คือ กระบวนการส่งเสริมขององค์กรพัฒนาเอกชน ซึ่ง การจำแนกกลุ่มเป้าหมาย เป็นประเด็นแรกที่ต้องคำนึง เพื่อกำหนดกระบวนการส่งเสริมที่สอดคล้องกับแต่ละกลุ่ม แนวทางการวิเคราะห์ และกำหนดกิจกรรมในกระบวนการส่งเสริม โดยจำแนกกลุ่มเป้าหมายออกเป็น ทั้ง 3 ระดับ สรุปได้ดังนี้

1) กลุ่มที่ปฏิบัติอยู่ในแนวทางเกษตรแผนใหม่ทั้งหมด ซึ่งขาดความรู้ด้านการพัฒนาระบบเกษตรกรยั่งยืน ไม่ว่าจะเป็นความรู้ด้านเทคนิค การตลาด มาตรฐาน และองค์กรผู้บริโภค นำไปสู่ความไม่เชื่อถือในแนวทางเกษตรกรยั่งยืน กระบวนการส่งเสริม คือ จะต้องให้ความสำคัญ เรื่องของการกระตุ้นให้เห็นวิกฤติปัญหาจากเกษตรแผนใหม่ ควบคู่ไปกับการจัดกระบวนการเรื่องกลุ่ม เพื่อสร้างโอกาสให้สมาชิกได้เรียนรู้ร่วมกัน และการให้ผู้นำที่มีประสบการณ์เข้าไปแลกเปลี่ยน รวมทั้งการศึกษาจากตัวอย่างจริงประกอบ ทั้งด้านการผลิต การแปรรูป และการตลาด

2) กลุ่มที่ปฏิบัติอยู่ในแนวทางเกษตรกรยั่งยืนและเกษตรแผนใหม่ควบคู่กันไป หรือเรียกว่า “กลุ่มปรับเปลี่ยน” ปัญหาที่พบส่วนใหญ่จะขาดความเชื่อมั่นในแนวทางการผลิต และการตลาด หรือแหล่งที่จะจำหน่าย ไม่แน่ใจว่าถ้าผลิตได้แล้วจะขายได้หรือไม่ จากการศึกษายังพบว่า การสร้างความเชื่อมั่นโดยเฉพาะเทคนิคการผลิต ที่ไม่ใช่ปุ๋ย ไม่ใช่ยา และการป้องกันโรคแมลง เป็นกิจกรรมที่ต้องกระทำ โดยการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ ที่เน้นการปฏิบัติจากของจริง และการให้ผู้นำช่วยถ่ายทอดและนำเสนอ สาธิต และฝึกปฏิบัติ จากนั้นกระบวนการติดตามในระดับฟาร์ม เพื่อเสริมความรู้ทักษะเฉพาะเรื่องที่ขาดหาย และนำผลความคืบหน้ามาแลกเปลี่ยนในเวทีประชุมของกลุ่ม ซึ่งจะพบกันทุกเดือน เพื่อ

ประเมินภาพรวม ทำให้เราทราบปัญหาในระดับครอบครัว ระดับกลุ่ม และเครือข่าย นำไปสู่การวางแผนการหนุนเสริม หรือแผนงานร่วมกัน

อีกประการหนึ่งกระบวนการส่งเสริม สำหรับกลุ่มนี้ **จะต้องให้ความรู้เรื่องของการจัดการผลผลิต การทำการตลาด** จากผลการศึกษาพบว่า เกษตรกรที่ออกมาทำตลาด คือนำสินค้าหรือผลผลิตออกมาขาย จะส่งผลให้มีระบบการผลิตที่ต่อเนื่อง และหลากหลายมากขึ้น เหตุผลหนึ่งเนื่องมาจากการได้รับรู้ข้อมูลจากผู้บริโภคโดยตรง การได้แลกเปลี่ยนกับเพื่อนเกษตรกรด้วยกัน ว่าผลผลิตอย่างไรถึงทำให้มีผลผลิตมาขายได้ ในขณะเดียวกันการพัฒนาเกณฑ์มาตรฐาน เพื่อจะให้เกิดการยอมรับทั้งผู้ผลิตด้วยกันเอง และผู้บริโภคจะเป็นอีกเนื้อหาหนึ่งที่เกษตรกรกลุ่มปรับเปลี่ยนจะต้องเรียนรู้ และพัฒนาฟาร์มตัวเองให้ได้เกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้

3) **กลุ่มที่ปฏิบัติอยู่ในแนวทางเกษตรกรรมยั่งยืนทั้งหมด** หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า **“กลุ่มยอมรับ”** พบว่าการสร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้นำ ในการถ่ายทอดเรื่องราวต่าง ๆ ของตัวเอง การพัฒนาสื่อหรือเครื่องมือที่จะช่วยในการนำเสนอ รวมทั้งการจัดทำเนื้อหา หลักสูตรให้เหมาะสมกับเวลาและกลุ่มเป้าหมาย จะต้องพัฒนาร่วมกับผู้นำ การค้นหาศักยภาพและความถนัดของแต่ละคน

ด้านผู้บริโภค

ปัญหาในการส่งเสริมเกษตรกรรมยั่งยืนที่สำคัญอย่างหนึ่งคือ ผู้บริโภคที่ขาดความรู้ความเข้าใจ ด้านอาหารปลอดภัย ขาดความตระหนักในการเลือกซื้อสินค้าที่เอื้อต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม และยังไม่มองसरผู้บริโภคเพื่อรองรับ สนับสนุนสินค้าเกษตรกรรมยั่งยืน

แสงทิพย์ เขมราช (2544) ได้ศึกษาแนวทางการจัดตั้งกลุ่มผู้บริโภคฯ พบว่า หากจะมีการตั้งองค์กรผู้บริโภคที่มีรูปแบบองค์กรเหมาะสมสำหรับอาหารปลอดภัยแล้ว อาจจะเริ่มจากการกำหนดกลุ่มเป้าหมายก่อน ซึ่งกลุ่มเป้าหมายที่น่าจะเหมาะสมคือ กลุ่มคนที่มีวิถีการดำรงชีวิตที่เหมือนกันหรือคล้ายกัน มีความถนัดในการพบปะแลกเปลี่ยนเรียนรู้บ่อย ๆ ทำให้เกิดความสัมพันธ์เชิงซ้อนคือ มีความเป็นพี่น้องกันมาก อยู่ในขอบเขตพื้นที่เดียวกัน ซึ่งปัจจัยดังกล่าวทำให้ง่ายในการจัดกิจกรรม และสร้างความตระหนัก โดยเฉพาะกลุ่มคนในโรงเรียน และควรเป็นโรงเรียนที่อยู่ใกล้กลุ่มผู้ผลิตก่อนเป็นอันดับแรก ส่วนกลุ่มเป้าหมายในโรงเรียนควรเริ่มที่กลุ่มอาจารย์และนักเรียนผู้รับผิดชอบด้านอาหาร สุขภาพ และสิ่งแวดล้อม ส่วนการตั้งเครือข่ายองค์กรควรจะต้องดำเนินการในช่วงเวลาต่อมาเมื่อชมรมต่าง ๆ เริ่มมีความเข้มแข็งมากขึ้น

นอกจากนี้ยังมีข้อเสนอแนะต่อกลุ่มองค์กรที่จะทำงานส่งเสริมด้านผู้บริโภค ดังนี้

- 1) ไม่ควรสร้างเครือข่ายผู้บริโภคที่มีสมาชิกจากรายบุคคลและแตกต่างอาชีพ เพราะเมื่อสมาชิกมาอยู่รวมกันเป็นเครือข่ายแล้วทำให้สมาชิกทำกิจกรรมร่วมกันค่อนข้างยาก

- 2) ในระยะแรกองค์กรที่ส่งเสริมด้านผู้บริโภคไม่จำเป็นต้องกำหนดเป้าหมาย ให้มีองค์กรผู้บริโภคที่เข้มแข็ง ซึ่งหมายถึงการมีระเบียบ การมีโครงสร้าง การมีคณะกรรมการ การมีกองทุน แต่องค์กรที่ส่งเสริมควรจะทำางานกับกลุ่มผู้บริโภค ที่เป็นกลุ่มแบบหลวม ๆ ก่อน แล้วค่อยพัฒนาให้เข้มแข็งทีหลัง
- 3) กลุ่มผู้บริโภคที่มีพลัง มีศักยภาพน่าจะเป็นที่โรงเรียน เพราะโรงเรียนมีเด็กนักเรียน เป็นการปลูกฝังแนวคิดที่ดีตั้งแต่อายุยังน้อย นอกจากนี้ยังมีครู อาจารย์ พนักงาน และผู้ปกครอง อีกด้วย

ด้านการตลาดเกษตรกรรมยั่งยืน

ชมชวน บุญระหงส์ (2546) ศึกษารูปแบบตลาดทางเลือกที่เหมาะสมพบว่า รูปแบบตลาดทางเลือกสินค้าเกษตรกรรมยั่งยืนนั้นควรมีหลากหลายรูปแบบ และเกษตรกรควรจะทำการตลาดในหลากหลายรูปแบบ ไม่ควรยึดติดกับรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง ส่วนการที่จะใช้รูปแบบไหนนั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยหลักๆ ดังนี้คือ

- ชนิด ปริมาณและความหลากหลายของสินค้า
- ความยากง่ายของการคมนาคม ต้นทุนในการขนส่ง และความคุ้มค่า
- ความแตกต่างของราคาที่ได้รับ
- การปฏิสัมพันธ์ทางการตลาดที่มีความยุติธรรมและแสดงถึงความเป็นเพื่อน (ไม่ใช่เพียงผู้ซื้อกับผู้ขายเท่านั้น)

รูปแบบตลาดที่น่าจะเหมาะสมในปัจจุบันมีสี่รูปแบบ คือ

- 1) ตลาดท้องถิ่นหรือตลาดในชุมชน เป็นรูปแบบตลาดที่เกษตรกรควรกระทำเป็นอันดับแรก
- 2) ตลาดนัด เป็นรูปแบบตลาดที่เหมาะสมอีกรูปแบบหนึ่ง แต่เหมาะสำหรับเกษตรกรที่อยู่ใกล้เมือง และทางคมนาคมสะดวก ยิ่งทำตลาดนัดในโรงเรียนได้ยิ่งจะมีผลดีมาก
- 3) ตลาดแบบสหกรณ์ เป็นตลาดที่สร้างความเชื่อมั่นกับเกษตรกรว่าได้ขายผลผลิตแน่นอน ถ้าหากใช้กระบวนการผลิตทางธรรมชาติ และนอกจากนี้ยังเหมาะสำหรับเกษตรกรที่อยู่ห่างไกลเมืองและไม่สามารถมาตลาดนัดได้
- 4) ตลาดขายตรงและตลาดกลาง เพื่อเป็นตลาดขายส่งสินค้าเกษตรกรรมยั่งยืน น่าจะเหมาะสมกับสินค้าเกษตรกรรมยั่งยืนในระยะเวลาอันใกล้

สอดคล้องกับงานวิจัยของกุศล ทองงามและคณะ (2544) พบว่ารูปแบบตลาดที่เป็นธรรมมีดังนี้

- 1) ตลาดในสวน (ฟาร์ม) คือ การขายสินค้าในสวน ผู้บริโภคเดินทางเยี่ยมชมซื้อสินค้าในสวน เป็นแหล่งอาหารให้กับชุมชน คนในชุมชนสามารถเลือกซื้อสินค้าที่เป็นผักต่างๆ ได้เอง

- 2) ตลาดในชุมชน คือ ตลาดที่ผู้คนในชุมชนสามารถมีแหล่งซื้อสินค้าที่หลากหลาย โดยไม่ต้องพึ่งพิงสินค้าภายนอก เป็นตลาดที่อาจมีสถานที่ที่แน่นอน หรือวางจำหน่ายหน้าบ้าน หรืออาจไม่มีสถานที่วางจำหน่ายก็ได้ เพราะคนในชุมชนย่อมรู้ว่าใครปลูกเลี้ยงอะไร จึงไปซื้อหาที่บ้านโดยตรง หรือผู้ผลิตอาจจิ้มเอาอะไรไปขายในหมู่บ้าน
- 3) ร้านค้ารวบรวมสินค้า เป็นร้านค้ารวบรวมสินค้าทั้งสดและแปรรูปโดยสามารถขายสินค้าต่างๆ ร้านค้าแบบนี้ไม่มีศูนย์กลางจากผู้ผลิตผลิตไม่ทัน ผู้บริโภคต้องการสินค้าที่หลากหลาย และการรับเงินต้องได้ในสิ้นเดือน
- 4) ตลาดนัดในโรงเรียน ในโรงพยาบาล เป็นตลาดนัดที่ขายสินค้าให้กับผู้ที่ต้องการบริโภคผักหรืออาหารปลอดภัย มีกำลังซื้อในราคาที่ยุติธรรม
- 5) ตลาดสดในเมือง เป็นตลาดที่อาศัยผู้ขายรับซื้อสินค้าจากแหล่งผลิต ขายต่อให้กับผู้บริโภค
- 6) ตลาดนัด เป็นตลาดที่ผู้ผลิตนำมาจำหน่ายโดยตรงกับผู้บริโภค ตลาดแบบนี้เป็นที่นิยมกันมากและเหมาะสมที่สุด เพราะเป็นการพบกันระหว่างผู้ผลิตกับผู้บริโภคทำให้เกิดความสัมพันธ์กัน แลกเปลี่ยนกัน ผู้ผลิตสามารถกำหนดราคาเองได้ สินค้ามีความหลากหลาย มีการรวมกลุ่มกันเพื่อผลิตจำหน่าย มีผู้ขายที่เรียกว่า แม่ภาค มีการประชุมกันทุก 2 เดือน หาแนวทางร่วมกันในการแก้ไขปัญหา
- 7) ตลาดขายส่ง เป็นแนวคิดขายสินค้าเกษตรปลอดสารพิษที่เกษตรกรผู้ผลิตที่ผลิตสินค้าได้ในปริมาณมาก สามารถส่งสินค้าไปยังตลาดกลาง ตลาดกลางทำหน้าที่รับซื้อสินค้าและ ผู้บริโภคสามารถรู้แหล่งรับซื้อ จำหน่ายจากตลาดกลาง มีการเชื่อมโยงสินค้าประเภทที่มีตราสัญลักษณ์ที่สร้างความเชื่อถือให้กับผู้บริโภคได้

สิ่งที่จะทำให้ตลาดที่เป็นธรรมประสบผลสำเร็จได้

- 1) การประชาสัมพันธ์ที่ดี คือการที่ผู้ผลิตสื่อสารกับผู้บริโภคมีการบอกถึงขั้นตอนการผลิตการแปรรูปการปรุงอาหารของสินค้าต่างๆ การบอกต่อหรือพูดปากต่อปาก เป็นพลังเสียงที่ดี
- 2) การมีหน่วยงาน องค์กร ให้การรับรองคุณภาพ หรือมาตรฐาน จะสำเร็จได้ต้องมีการตรวจสอบแต่ละกลุ่ม เพื่อให้เกิดความมั่นใจกับผู้บริโภค
- 3) สถานที่ต้องติดกับถนน มีป้ายโฆษณาประชาสัมพันธ์ ตลอดจนแผ่นพับเสนอผลงาน หรือเรื่องราวที่ผู้ผลิตอยากสื่อสารถึงผู้บริโภค เพื่อสร้างความเข้าใจระหว่างกัน
- 4) มีเวทีผู้บริโภคพบผู้ผลิต มีการเยี่ยมชมฟาร์มของผู้ผลิตเป็นครั้งคราว เช่น 1 เดือนครั้ง

ต้นทุนเปรียบเทียบผักอินทรีย์ กับผักปลอดสารพิษ

สุดใจ จงวรกิจวัฒนา (2545) ได้วิเคราะห์ต้นทุนการผลิตผักอินทรีย์เปรียบเทียบกับผักปลอดสารพิษ พบว่าโครงสร้างต้นทุนการผลิตของการผลิตผักอินทรีย์จะแตกต่างกับการผลิตผักปลอดสารพิษในส่วนของการใช้ปัจจัยที่เป็นเงินสด และไม่เป็นเงินสด ที่มีผลต่อรายได้สุทธิของเกษตรกร ในการศึกษาเปรียบเทียบจะใช้กลุ่มตัวอย่างเกษตรกรที่ทำการผลิตผักปลอดสารพิษในพื้นที่ใกล้เคียงกัน

ต้นทุนในการผลิตผักอินทรีย์ต่อไร่จะประกอบด้วยต้นทุนที่เป็นเงินสด 17,879.15 บาท และไม่เป็นเงินสด 17,272.91 บาท รวมต้นทุนต่อไร่ต่อปี 35,152.06 บาท หักออกจากผลตอบแทนที่เกษตรกรได้รับต่อไร่ต่อปี เกษตรกรจะได้ผลตอบแทนสุทธิต่อไร่ต่อปี 22,389.61 บาท เมื่อเทียบกับต้นทุนการผลิตผักปลอดสารพิษ ต้นทุนรวมต่อไร่ต่อปีจะเป็นต้นทุนที่เป็นเงินสด 12,639.32 บาท ต้นทุนที่ไม่เป็นเงินสด 12,184.59 บาท รวมต้นทุนทั้งหมด 24,823.91 บาท หักออกจากผลตอบแทนที่ได้รับต่อไร่ต่อปี 45,357.14 บาท เกษตรกรจะได้รับผลตอบแทนสุทธิต่อไร่ต่อปี 20,533.23 บาท ซึ่งรายได้จะต่ำกว่าเกษตรกรที่ผลิตผักอินทรีย์ ถึงไร่ละ 1,856.38 บาท

ในส่วนของผู้ที่ปลูกแบบกระแสหลักทั่วไปที่ใช้สารเคมีได้คำนวณจากข้อมูลสถิติการเกษตร ศูนย์สารสนเทศการเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร โดยการนำข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องมาประเมินผลตอบแทนและต้นทุนเฉลี่ยในการผลิตผักแบบละชนิดที่ใกล้เคียงกับชนิดผักที่ผู้ผลิตผักอินทรีย์ และผักปลอดจากสารพิษทำการผลิตได้ผลตอบแทน 13,379.26 บาท และต้นทุนเฉลี่ย 7,832.53 บาท ดังนั้นผลตอบแทนสุทธิที่เกษตรกรได้รับต่อไร่ต่อปีจะเท่ากับ 5,546.73 บาท ในราคาเฉลี่ยผลผลิต กิโลกรัมละ 8.79 บาท จะเห็นได้ว่าผลตอบแทนสุทธิที่ได้ต่ำกว่าเกษตรกรที่ทำการเกษตรพืชผักปลอดจากสารพิษ และเกษตรอินทรีย์มาตรฐาน (ตารางที่ 5)

ตารางที่ 5 ต้นทุน ผลตอบแทน และราคาเฉลี่ยต่อกิโลกรัม ผักอินทรีย์และผักปลอดจากสารพิษ

รายการ	ผลตอบแทนต่อไร่/ปี	ต้นทุนการผลิตต่อไร่/ปี	ผลตอบแทนสุทธิต่อไร่/ปี	ราคาผลผลิตบาท/กิโลกรัม
ผักอินทรีย์	57,541.67	35,152.06	22,389.61	25
ผักปลอดจากสารพิษ	45,357.14	24,823.91	20,533.23	12
ผักที่ปลูกแบบกระแสหลักทั่วไปที่ใช้สารเคมี*	13,379.26	7,832.53	5,546.73	8.79

* หมายถึง คำนวณจากข้อมูลสถิติการเกษตร ศูนย์สารสนเทศการเกษตร

บทที่ 2

วิธีดำเนินการวิจัย

หลักการ/ แนวทางการดำเนินงาน

- 1) งานวิจัยนี้ถือเป็นส่วนหนึ่งของการขับเคลื่อนงานพัฒนาของเครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือก โดยภาพใหญ่ ระหว่างการดำเนินงานอาจมีการปรับเปลี่ยนกิจกรรม ทั้งช่วงเวลาดำเนินการ และประเด็นหลัก ตามสถานการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว แต่ยังคงคำถามและวัตถุประสงค์เดิมไว้
- 2) เป็นการทำงานเชิงบูรณาการ กับงานพัฒนาที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ โดยในบางกิจกรรม ที่เป็นเวที อาจเป็นเวทีร่วมกับกิจกรรมของเครือข่าย โดยบูรณาการทั้งผู้เข้าร่วมเวที งบประมาณ การจัดการ เป็นต้น
- 3) การจัดจ้างทีมงานที่จะสำรวจข้อมูลต่าง ๆ ระหว่างการศึกษาจะเน้นให้เกิดการเรียนรู้ ของผู้สัมภาษณ์ด้วย จึงต้องคัดเลือกคนทำงาน เพื่อสนองวัตถุประสงค์ดังกล่าว นอกจากความเข้าใจในเรื่องที่จะสำรวจอย่างถ่องแท้

การวางแผนและขั้นตอนการวิจัย

การแบ่งช่วงการดำเนินงาน โดยแบ่งออกเป็น 2 ช่วง ดังนี้

ช่วงที่ 1 ระยะเวลา 6 เดือน ระหว่างเดือน พฤศจิกายน 2549 – เมษายน 2550

โดยมีกิจกรรมพัฒนาศักยภาพผู้ผลิตเดิม ขยายสมาชิกเพิ่มทั้งใน อ.ขุนยวม และ อ.เมือง รวมถึงการทดลองตลาดรูปแบบต่าง ๆ ต่อเนื่องจากระยะที่ 1 นอกจากนี้ยังมีการเก็บข้อมูลเชิงลึกเพิ่มเติมอีกด้วย

ช่วงที่ 2 ระยะเวลา 6 เดือน ระหว่างเดือน พฤษภาคม – ตุลาคม 2550

กิจกรรมที่จะทำในช่วงที่ 2 นี้ เป็นการทำงานต่อเนื่องจากช่วงที่ 1 เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ ทั้ง 4 ข้อ ของโครงการ เพราะแต่ละวัตถุประสงค์ต้องใช้เวลาในการดำเนินงานทั้งสิ้น เพราะเป็นเรื่องใหญ่ เป็นการพัฒนาคนร่วมไปด้วย

ขั้นตอนการวิจัย

ช่วงที่ 1 พฤศจิกายน 2549 – เมษายน 2550 (6 เดือนแรก)

1) ศึกษา หาแนวทางจัดตั้งกลุ่มผู้บริโภคในเขตเมือง โดยมีขั้นตอนการดำเนินงานดังนี้

- 1.1) เวทีผู้บริโภคในเขตเมือง เพื่อทบทวน/ สร้างความเข้าใจในการจัดการตลาดร่วมกับผู้ผลิต และกำหนดประเด็นการศึกษาข้อมูลเชิงลึกกลุ่มผู้บริโภคร่วมกัน
- 1.2) ศึกษาข้อมูลฯ ตามกรอบคำถามและวิธีการที่กำหนดจากข้อ 1.1
- 1.3) สังเคราะห์องค์ความรู้ จากข้อ 1.1 และ ข้อ 1.2 สู่เวทีคืนข้อมูลในข้อ 1.4
- 1.4) เวทีคืนข้อมูล และกำหนดแนวทางการสนับสนุนให้เกิดกลุ่มผู้บริโภคในเขตเมือง เพื่อ

นำเสนอ ตรวจสอบข้อมูลและเก็บข้อมูลเพิ่มเติม ให้ได้แนวทางที่สำคัญและกลไกการจัดการกลุ่มที่ชัดเจน

2) **การทดลองจัดการตลาดรูปแบบต่าง ๆ** เป็นการทำงานต่อเนื่องจากระยะที่ 1 เพื่อหาความชัดเจนในรูปแบบตลาดที่เหมาะสม โดยทดลองรูปแบบตลาดใหม่ เช่น ตลาดขายตรงกับผู้บริโภคในชุมชน ตลาดขายส่งทั้งในพื้นที่ และที่จังหวัดเชียงใหม่

3) **การทำกิจกรรมร่วมระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภค** ตามข้อเสนอในระยะเวลาที่ 1 ที่อยากให้กิจกรรมร่วม ในลักษณะครอบครัว เช่น การเยี่ยมชมฟาร์มผู้ผลิต เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน การสื่อสารผ่านกิจกรรมตลาด เป็นต้น

4) **พัฒนาศักยภาพผู้ผลิต** ผ่านกิจกรรมขยายฐานสมาชิก ระหว่างผู้ผลิตเก่า และผู้ผลิตรายใหม่ โดยดำเนินการดังนี้

4.1) จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้ผลิตเก่า-ใหม่ เพื่อหาประเด็นการพัฒนาศักยภาพตนเอง

4.2) จัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาศักยภาพผู้ผลิต ตามข้อสรุปในเวทีผู้ผลิต ได้แก่ การศึกษาดูงาน การพัฒนาเทคนิคทางเลือกต่าง ๆ การพัฒนาแนวคิด จิตสำนึก และความรู้ความเข้าใจสู่การปรับเปลี่ยนการผลิต ซึ่งเป็นการต่อยอดจากเดิม โดยให้ผู้ผลิตเดิมเป็นที่เลี้ยง

5) **เวทีสรุปบทเรียนทุกเดือน** เพื่อแลกเปลี่ยนพูดคุยถึงผลการดำเนินงานในแต่ละกิจกรรม ปัญหาอุปสรรคที่พบ เพื่อหาทางออกร่วมกัน และกำหนดรายละเอียดในการดำเนินกิจกรรมในเดือนต่อไป

6) **เวทีสังเคราะห์ข้อมูล** เพื่อกำหนดแผนกิจกรรมในช่วงต่อไป

- นำเสนอผลการดำเนินงานทั้งหมดว่าสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ได้บ้าง
- วางแนวทางการดำเนินงานที่เื้อต่อการบรรลุวัตถุประสงค์ในช่วงต่อไป
- เลือกแนวทางนำไปทดลองทำในช่วง 6 เดือน (มีแผนปฏิบัติการช่วงต่อไป)

7) **เขียนรายงานความก้าวหน้า** ตามกรอบ สกว.

ช่วงที่ 2 พฤษภาคม – ตุลาคม 2550 (6 เดือน)

- 1) เวทีทบทวนแผนปฏิบัติการตามข้อ 7 และกำหนดผู้รับผิดชอบในแต่ละส่วน จัดทำปฏิทินการทำงาน และรายละเอียดในแต่ละกิจกรรม
- 2) เก็บข้อมูลเชิงลึกเพิ่มเติม ตามผลการวิเคราะห์ในช่วงที่ 1
- 3) ปฏิบัติการตามทางเลือก หรือแผนงานตาม ข้อ 1) พร้อมสรุปผลหลังปฏิบัติการของแต่ละกิจกรรม เพื่อการปรับแผนที่สอดคล้องกับปัญหา โดยอาจประยุกต์ใช้ เครื่อง “วิเคราะห์หลังปฏิบัติการ” (AAR : After Action Review)
- 4) สรุปผลกิจกรรมทั้งหมด แล้วจัดเวทีใหญ่วิเคราะห์ผลร่วมกันของผู้เกี่ยวข้อง
- 5) เขียนรายงานฉบับสมบูรณ์ ตามกรอบ สกว.

กระบวนการดำเนินงานวิจัยตามแผน

ด้วยงานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) นอกจากมีเป้าหมายหลักเพื่อให้ได้องค์ความรู้ต่าง ๆ ตามผลที่คาดว่าจะได้รับแล้ว ยังประสงค์ที่จะให้มีกิจกรรมปฏิบัติการ ทดลองทางเลือกต่าง ๆ ตามผลวิเคราะห์ข้อมูลความรู้ที่ได้ศึกษาในช่วงที่ 1 เพื่อให้ได้รูปแบบ วิธีการ และแนวทางการจัดการตลาดทางเลือกที่เหมาะสมในบริบทของแม่ฮ่องสอน ซึ่งสามารถเพิ่มความมั่นใจแก่เกษตรกรให้ปรับระบบการผลิตสู่การลด ละ เลิก การใช้สารเคมีทางการเกษตร และให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้นจากตลาดดังกล่าว

ดังนั้นกระบวนการเรียนรู้ผ่าน กิจกรรมดำเนินการ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็น เวทีหลายรูปแบบ ดังนี้

1) การจัดเวทีประชุมประจำเดือน

กำหนดให้มีทุกเดือน โดยจัดไป 11 ครั้ง เพื่อให้ทีมวิจัย สมาชิกโครงการ (เกษตรกรเป้าหมาย ผู้รู้ และผู้เกี่ยวข้อง) ได้มีโอกาสได้ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง เป็นการติดตามความก้าวหน้าของโครงการ ปัญหาอุปสรรคในเดือนที่ผ่านมา แนวทางการจัดการร่วมกันในเดือนต่อไป รวมถึงเปิดโอกาสให้ผู้สนใจทั่วไปเข้าร่วมเรียนรู้การดำเนินงานของโครงการด้วย นอกจากนี้ยังกำหนดวัตถุประสงค์เพื่อการเยี่ยมชมฟาร์มสมาชิก เสริมสร้างกำลังใจ ตรวจสอบผลผลิต และได้เชิญผู้เกี่ยวข้องวงนอกที่สามารถสนับสนุนกิจกรรมวิจัยในแต่ช่วงเวลามาร่วมด้วย รายละเอียดของการประชุมทั้ง 11 ครั้ง ดังตารางที่ 6

ตารางที่ 6 ระยะเวลา สถานที่ และจำนวนผู้เข้าร่วมในเวทีประชุมประจำเดือนโครงการวิจัยฯ

ครั้งที่	วันที่จัดเวที	สถานที่	ผู้เข้าร่วม
1	11 ธันวาคม 2549	ฟาร์มนายบุญทวี บ.เมืองปอน ต.เมืองปอน อ.ขุนยวม	19
2	11 มกราคม 2550	ศูนย์ส่งเสริมการศึกษาเพื่อการพัฒนา อ.ขุนยวม	28
3	14 กุมภาพันธ์ 2550	ฟาร์มนายอินสม บ.แม่กิ๊ ต.แม่กิ๊ อ.ขุนยวม	24
4	31 มีนาคม 2550	ศูนย์ส่งเสริมการศึกษาเพื่อการพัฒนา อ.ขุนยวม	23
5	21-22 เมษายน 2550	บ้านผาเจริญ ต.ปางมะผ้า อ.ปางมะผ้า	38
6	12 พฤษภาคม 2550	ศูนย์ส่งเสริมการศึกษาเพื่อการพัฒนา อ.ขุนยวม	31
7	30 มิถุนายน 2550	ศูนย์ส่งเสริมการศึกษาเพื่อการพัฒนา อ.ขุนยวม	19
8	21 กรกฎาคม 2550	ศูนย์ส่งเสริมการศึกษาเพื่อการพัฒนา อ.ขุนยวม	24
9	18 สิงหาคม 2550	องค์การบริหารส่วนตำบลเมืองปอน อ.ขุนยวม	21
10	29 กันยายน 2550	ฟาร์มของคุณแสงเหนื มหาแก้ว บ้านแม่สุริน	21
11	20 ตุลาคม 2550	ฟาร์มของคุณบุญยิ่ง ภิระ บ้านขุนยวม ม. 1	23

2) การจัดกิจกรรมปฏิบัติการอื่น ๆ

ได้จัดกิจกรรมปฏิบัติการต่อเนื่องจากการดำเนินงาน และตามแผนกิจกรรมที่ตั้งไว้ สรุปได้ดังนี้

- เวทีนำเสนอผลงานวิจัยระยะที่ 1 เพื่อเปิดรับความคิดเห็นวงใหญ่ ต่อผลงานวิจัยระยะที่ 1 (1ปี : กันยายน 2548 – ตุลาคม 2549) และแผนงานในระยะที่ 2 (1ปี : พฤศจิกายน 2549 – ตุลาคม 2550) ณ ศาลากลาง จ.แม่ฮ่องสอน จัดเมื่อ วันที่ 8 พฤศจิกายน 2549 มีผู้เข้าร่วม จำนวน 42 คน
- เวทีผู้บริโภคนในเขตเมือง ได้ปรับเวที จากเดิมวางแผนว่าจะเป็นเวทีใหญ่ ปรับเป็นเวทีเล็ก และไม่เป็นทางการ โดยหารือกับแกนหลักที่สนใจฝึกปilotสารพิษ โดยแบ่งเป็นผู้บริโภคในหน่วยงาน (โรงพยาบาล โรงเรียน ศาลากลางจังหวัด) กลุ่มร้านอาหาร และผู้บริโภคทั่วไป (4 ครั้ง) โดยกำหนดประเด็นข้อมูลในการศึกษาแต่ละกลุ่ม
- กิจกรรมผู้บริโภคเยี่ยมชมฟาร์มเกษตรกร และเวทีผู้ผลิตพบผู้บริโภค จัดควบคู่กันไป เป็น เวลา 2 วัน (วันที่ 10 – 11 มีนาคม 2550) มีผู้ร่วมกิจกรรม จำนวน 26 คน ทั้งผู้ผลิต ผู้บริโภค
- กิจกรรมทดลองตลาดนัด ในโอกาสและสถานที่ต่าง ๆ จำนวน 47 ครั้ง แบ่งเป็น ตลาดนัด วันอาทิตย์ จำนวน 21 ครั้ง ตลาดนัดในโรงพยาบาลศรีสัງวาล จำนวน 24 ครั้ง และ ตลาดนัดในงาน/ เวทีต่าง ๆ จำนวน 2 ครั้ง
- กิจกรรมเก็บข้อมูลเชิงลึก ด้านการประเมินความคิดเห็นของผู้บริโภคต่อตลาดนัด ความต้องการของผู้บริโภคที่เป็นร้านอาหารในเขตเทศบาลเมือง และศึกษาช่องทางตลาดเพิ่มในระดับอำเภอ และต่างจังหวัด
- พัฒนาศักยภาพผู้ผลิต ที่เป็นสมาชิกโครงการวิจัยเก่า และใหม่ โดยสนับสนุนปัจจัยการผลิต แก่ผู้ผลิต จำนวน 12 คน จัดการประชุมแบบสัจจورเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการร่วมในกิจกรรมของเครือข่ายเกษตรทางเลือกระดับต่าง ๆ ที่เครือข่ายพันธมิตรอื่น ๆ จัดขึ้น

3) การวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปบทเรียน

โดยใช้สถิติพื้นฐาน เวทีย่อย (Focus Group) และเวทีประชุมประจำเดือน

ประมวลภาพวีธีดำเนินการวิจัย

เวทีประชุมประจำเดือน

ทดลองจัดตลาดนัด 47 ครั้ง

เวทีนำเสนอผลงาน

บทที่ 3

ผลและการอภิปรายผลวิจัย

ด้วยโครงการฯ ได้กำหนดกรอบแนวคิดของโครงการ ซึ่งเป็นแผนภาพให้เห็นการเชื่อมโยงทั้งห่วงโซ่ในการผลิตสินค้าปลอดสารพิษในระบบเกษตรกรรมยั่งยืน (อรุณี เวียงแสง, 2549 : หน้า 3) ซึ่งงานวิจัยด้านการตลาด นอกจากจะหารูปแบบกระบวนการจัดการตลาดผักปลอดสารพิษที่เหมาะสมและเป็นธรรมแล้ว ยังต้องดำเนินการด้านการผลิต ด้านผู้บริโภค และมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ ร่วมกันไปด้วย ผลการดำเนินงานตามกรอบคิดดังกล่าวโดยภาพรวม ดังแสดงในภาพ ที่ 1

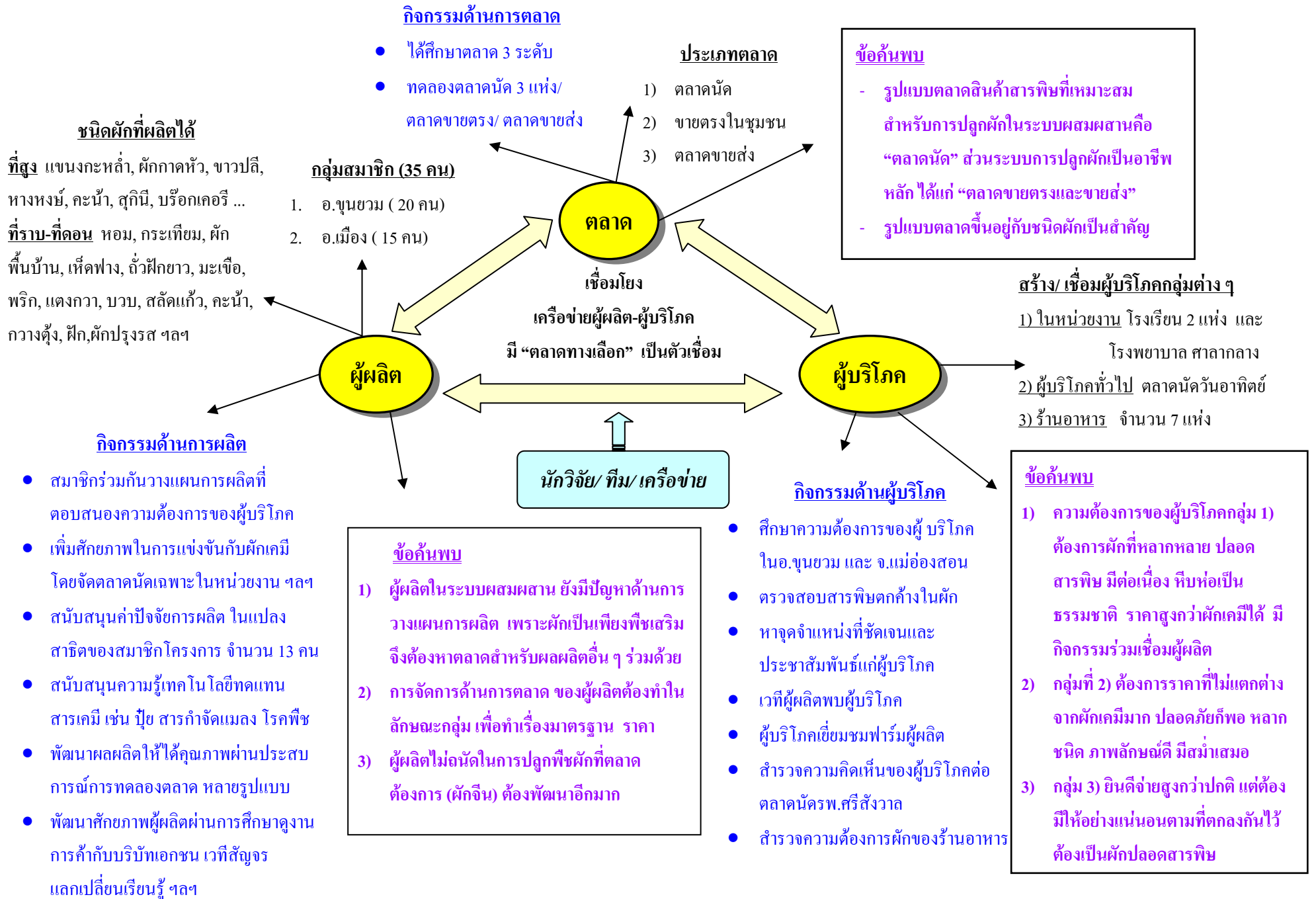
สำหรับผลการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ และผลที่คาดว่าจะได้รับ ที่โครงการได้เสนอไว้ พอสรุปได้ดังนี้

หาแนวทางจัดตั้งกลุ่มผู้บริโภคในเขตเมือง

ผู้บริโภคในเขตเมือง ทางโครงการได้มีการสำรวจข้อมูลผู้บริโภค ไปแล้วจำนวน 73 ราย ในระยะที่ 1 ซึ่งมีฐานข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่มผู้บริโภคอยู่แล้ว ว่ามีความรู้ความเข้าใจต่อผักปลอดสารพิษเพียงใด ต้องการผักอะไรบ้าง ควรมีรูปลักษณ์ และการจัดการแบบใด รวมถึงข้อเสนอเกี่ยวกับการจัดการร่วมกัน โครงการจึงเลือกที่จะศึกษาเชิงลึกกลุ่มผู้บริโภค 3 กลุ่มด้วยกัน เพื่อการจัดการตลาดร่วมกัน และผลการศึกษาเบื้องต้น สรุปได้ดังตารางที่ 7

ตารางที่ 7 แนวทางการจัดการตลาดร่วมกับผู้บริโภคกลุ่มต่าง ๆ ในเขตเมือง

ลำดับที่	กลุ่ม	การดำเนินการร่วมกัน
1 1.1	ผู้บริโภคในหน่วยงาน โรงพยาบาลศรีสังวาลย์	จัดตลาดนัดต่อเนื่องจากระยะแรก ทุกวันพุธที่ 1 และ 3 ของเดือน (เดือนละ 2 ครั้ง) โดยขอให้เกษตรกรพัฒนาระบบการสื่อสารกับผู้บริโภคให้ดีขึ้น สร้างความมั่นใจในด้านคุณภาพ โดยตรวจสอบสารตกค้างในผลผลิตอย่างสม่ำเสมอตามเกณฑ์ของกระทรวงสาธารณสุข (ตลาดนัด)
1.2	โรงเรียนบ้านจองคำ	จะรับซื้อผลผลิตปลอดสารพิษ มาปรุงอาหาร ให้กับนักเรียน โดยรับซื้อผักตามฤดูกาลเป็นหลัก ทั้งนี้ผู้ผลิตได้ทำปฏิทินผลผลิตที่ปลูก ช่วงเวลาเก็บเกี่ยวให้โรงเรียนเพื่อเป็นข้อมูล และโรงเรียนจะส่งรายการอาหารที่ประสงค์จะทำไปให้ผู้ผลิตเป็นข้อมูลประกอบการวางแผนการผลิต เช่นกัน ทั้ง 2 ฝ่ายสามารถยืดหยุ่นได้ในการจัดการร่วมกัน (ตลาดขายตรง)

ลำดับที่	กลุ่ม	การดำเนินการร่วมกัน
1.3	ศาลากลางจังหวัด	มีความต้องการให้มาจัดตลาดนัดเช่นกัน แต่ผู้ผลิตไม่สามารถจัดการได้ในขณะนี้เพราะมีตลาดนัดถี่เกินไป ต้นทุนค่าขนส่งสูง ในกรณีมาจากอำเภอขุนยวม ซึ่งหากขยายฐานการผลิตมาสู่เมืองได้ สามารถจัดการในช่วงต่อไป
2	ผู้บริโภคทั่วไป	ต้องการผักปลอดสารพิษราคาเท่าตลาดทั่วไป เป็นส่วนใหญ่ โดยใช้ข้อมูลจากผลการทดลองตลาดนัดวันอาทิตย์ ที่เทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอนให้สถานที่ พบว่า ส่วนใหญ่ คนที่มาซื้อผักจะเป็นชนชั้นกลาง และเป็นผู้บริโภคในหน่วยงานเป็นหลัก ส่วนคนอื่น ๆ มาเป็นครั้งคราว การจะสนองผู้บริโภคกลุ่มนี้ ให้เข้าถึงผักได้ คือขายในราคาที่ไม่แตกต่างจากตลาดทั่วไป มีผักหลากหลาย โดยลดต้นทุนค่าขนส่งลง ในอนาคตอาจจะมีสมาชิกในเขตเมืองมาขายเป็นหลัก โดยร่วมกับ สหกรณ์การเกษตร อ.เมือง ซึ่งได้นำเกษตรกรที่เป็นสมาชิกสหกรณ์มาร่วมขายในตลาดนัดแล้ว
3	ผู้บริโภคที่เป็นร้านอาหาร	โดยรวมกับโรงพยาบาล และสาธารณสุขจังหวัด ที่มีโครงการอาหารปลอดภัย และตรวจร้านอาหารอยู่แล้ว สํารวจข้อมูลร้านอาหารที่สนใจเข้าร่วมโครงการ จำนวน 7 ซึ่งเป็นร้านที่ขนาดใหญ่ – ปานกลาง ขายดี มีชื่อเสียง

ผลที่เกิดขึ้น

1) กลุ่มผู้บริโภคในหน่วย

โรงพยาบาลศรีสังวาลย์

มีลูกค้าสนับสนุนผลผลิตประมาณ 40 – 70 ต่อครั้ง ที่เป็นผู้บริโภคขาประจำตลาดนัดมีประมาณ 13 คน และมีผู้ที่สามารถเป็นตัวต่อได้ในการจัดการตลาดร่วมกัน ประมาณ 3 คน **จากการสำรวจความคิดเห็นของผู้บริโภค**ต่อการจัดการตลาดนัด ในโรงพยาบาล รวม 24 ครั้ง ระหว่างเดือนสิงหาคม 2549 – เดือนพฤศจิกายน 2550 มีข้อสรุปดังนี้ (รายละเอียดมีในภาคผนวก)

- **ลักษณะผู้บริโภค** ส่วนใหญ่มีการศึกษาสูง มีอำนาจซื้อสูง และเป็นผู้ที่คำนึงถึงสุขภาพ อยากสนับสนุนผู้ผลิต และต้องการให้ผู้ผลิตนำสินค้ามาจำหน่ายที่โรงพยาบาลเป็นประจำ

- **เหตุผลในการซื้อผักปลอดสารพิษ** ได้แก่ ห่วงใยสุขภาพตนเองและสมาชิกในครอบครัว ความชอบในชนิดผัก เช่น ผักพื้นเมือง และห่วงใยสิ่งแวดล้อม ตามลำดับ

- **มูลค่าการซื้อผักปลอดสารพิษ**รวมต่อครั้ง ประมาณ 55 บาท หรือรวมทั้งหมดในรอบเดือน ประมาณ 658 บาท/ เดือน

- **ชนิดผัก**ปลอดสารพิษที่ผู้บริโภคซื้อบริโภคเป็นประจำ ได้แก่ ผักกาดหลากหลายชนิด ต้นหอม ผักชี ผักบุ้ง ชะอม ผักกูด ตำลึง กวางตุ้ง ซาโยเต้ กะหล่ำปลี กะหล่ำดอก เห็ด และผักแค ผู้บริโภคร้อยละ 77 อยากให้มีผักหลากหลายชนิด

- **ด้านราคา** ผู้บริโภคส่วนใหญ่ร้อยละ 54 เห็นว่ามีราคาระดับปานกลาง เห็นว่าราคาแพงร้อยละ 23 ราคาถูกร้อยละ 15 และไม่แน่ใจร้อยละ 8 และระดับราคาผักปลอดสารพิษที่ผู้บริโภคยินดีซื้อควรสูงกว่าราคาผักทั่วไปประมาณ 9 %

- **ด้านคุณภาพ** ผู้บริโภค ร้อยละ 77 เห็นว่าไม่จำเป็นต้องมี Logo หรือ สติกเกอร์รับรองจากหน่วยงานที่เชื่อถือได้ แต่ใช้มาตรการอื่น ๆ ในการตรวจสอบ เช่น สุ่มตรวจพืชผัก เป็นครั้งคราว หรือตรวจสอบด้วยกระบวนการกลุ่ม ผู้บริโภคร้อยละ 77 เลือกที่จะซื้อผักที่ผลิตโดย ไม่ใช่ ทั้งสารพิษ และ ปุ๋ยเคมี (ผักอินทรีย์)

- **ด้านการบรรจุ หีบห่อ** ของเกษตรกรในตลาดนัด (ทำเป็นมัด ใ้ถุง วางรวมแล้วชั่งขายแล้วแต่ชนิดผัก : ห่อใบตอง และใ้ถุงพลาสติก) ผู้บริโภคส่วนใหญ่พอใจปานกลาง ร้อยละ 77 และพอใจสูงร้อยละ 23

- **ด้านการจัดวางสินค้า** ผู้บริโภคเห็นว่าเหมาะสมดีแล้ว ร้อยละ 85 **และสถานที่ขาย** ผู้บริโภคทุกคนเห็นว่าเหมาะสมดีแล้ว

- **ด้านการจัดกิจกรรมระหว่างผู้ผลิตกับผู้บริโภค** ผู้บริโภค เสนอให้จัดกิจกรรมเพิ่มเติมจากสิ่งที่ทำอยู่ก่อนแล้ว ได้แก่ จัดทำเอกสารข้อมูลผู้ผลิตแต่ละฟาร์มและผู้บริโภคที่ซื้อผัก/ สินค้าเป็นประจำ (ฉบับย่อ) อยากให้ขยายตลาดให้มากกว่านี้ เพื่อผู้บริโภคจะได้มีแหล่งซื้อมากขึ้น ควรจัดตลาดนัดผู้ผลิตพบผู้บริโภค โดยมีกิจกรรมจำหน่ายผัก นันทนาการ จับสลากแจกรางวัลผัก พุดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น หรือเขียนข้อคิดเห็นใ้ผู้รับฟังความคิดเห็น และควรมีการสื่อสารให้มากขึ้นในการจัดจำหน่าย

ผลที่เกิดขึ้น

เกิดกลุ่มผู้บริโภคที่เป็นธรรมชาติ ไม่มีโครงสร้าง ไม่มีชื่อกลุ่ม แต่มีตัวตนของคนที่น่าสนใจและซื้อผักปลอดสารพิษ อยู่ 3 ระดับ คนมาซื้อบ้างเป็นบางครั้ง ประมาณ 50 คน ขาประจำ จำนวน 15 คน และคนที่สนใจเป็นพิเศษในการจัดการร่วมกัน (ตัวต่อ) จำนวน 3 คน

ความสัมพันธ์นี้ เป็นลักษณะของกลุ่มผู้บริโภคที่มีอำนาจซื้อสูง มีความรู้ความเข้าใจด้านสุขภาพดี แต่มีเวลาน้อย จึงอยากให้ความสัมพันธ์เป็นแบบหลวม ๆ ไม่เป็นภาระมาก เพราะเจ้าหน้าที่โรงพยาบาลมีงานหนักมากอยู่แล้ว

เป็นทางเลือกที่ดีด้านรายได้ของเกษตรกร แต่เกษตรกรยังต้องการการสนับสนุนหลังสิ้นสุดโครงการในด้านการเตรียมสถานที่เพื่อการจัดวางสินค้า และการจัดการผลผลิตร่วมกันให้เกิดความคุ้มค่าในกรณีที่ต้องเสียค่าขนส่งเอง เช่นจะต้องมีจำนวนมากพอ เป็นต้น

โรงเรียนบ้านจองคำ

ยินดีรับสินค้าจากเกษตรกร ตามรายการอาหารของโรงเรียน ในราคาที่เป็นธรรม ทางโรงเรียนมีความยืดหยุ่นสูง มีความรู้ความเข้าใจ และเห็นความสำคัญของเกษตรกรยิ่งยไปกว่านักเรียนจากการที่อาจารย์ผู้รับผิดชอบเรื่องอาหารเข้าร่วมเวทีเครือข่ายหลายครั้ง เข้าเยี่ยมชมฟาร์มเพื่อแลกเปลี่ยนกับผู้ผลิต

ปัญหาที่การขายตรงให้โรงเรียนขาดความต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน มีสาเหตุที่ “ผู้ผลิต” เท่านั้น คือ ไม่สามารถผลิตให้แก่โรงเรียนได้ และค่าขนส่งแพงหากส่งมาจากชุมชนและผู้ผลิตในเขตเมืองยังไม่สามารถจัดการผลผลิตตามที่โรงเรียนต้องการได้

2) กลุ่มผู้บริโภคทั่วไป

การเข้าถึงผู้บริโภคกลุ่มนี้ “ตลาดนัดวันอาทิตย์” เป็นเครื่องมือ หรือเป็นกลไกในการสร้างความสัมพันธ์ มีการจัดตลาดนัดวันอาทิตย์เริ่มตั้งแต่วันที่ ตุลาคม 2549 จนถึงวันที่ 25 มีนาคม 2550 รวมจำนวน 33 ครั้ง และดำเนินการต่อเนื่องโดยเกษตรกรเองมาจนถึงปัจจุบัน (มีนาคม 2551) จนสามารถมีลูกค้าคนสำคัญ (เครือข่ายผู้บริโภค) ในตลาดนัดวันอาทิตย์ ที่เป็นลูกค้าประจำมีประมาณ 30 คน ทั่วไปอีกประมาณ 170 คน รวม 200 คน ตลาดนัดวันอาทิตย์จะขายแพงกว่าราคาตลาดเล็กน้อย (ถ้า/ มัดเล็กกว่าแม่ค้าคนอื่น ๆ ในตลาด) แต่สามารถขายหมดทุกครั้ง

กลุ่มที่เป็นลูกค้าประจำส่วนใหญ่จะเป็นคนที่รู้จักเครือข่ายเกษตรทางเลือกระดับหนึ่ง เป็นข้าราชการ คนทำงานที่โรงพยาบาล สาธารณสุข ศาลากลางจังหวัด และหน่วยงานที่เครือข่ายเคยไปจัดตลาดนัด ที่สามารถจะสานต่อกิจกรรมที่จะทำร่วมกันในอนาคตได้

3) ผู้บริโภคที่เป็นร้านอาหาร

จุดเริ่มต้น (Entry point) ที่จะเข้าไปสร้างความสัมพันธ์ กับผู้บริโภคที่เป็นร้านอาหาร คือการเข้าไปสำรวจข้อมูลความต้องการของร้านอาหารต่อผักปลอดสารพิษ ที่จะใช้ในการปรุงอาหารให้ลูกค้าในร้าน โดยเริ่มจากศึกษาข้อมูลเบื้องต้นของร้านอาหารในเขตเทศบาลเมืองและชานเมือง เพื่อคัดเลือกตัวอย่างที่สามารถเป็นตัวแทนได้ดี โดยคัดเลือกได้ 7 ร้านใหญ่ หลังจากนั้นก็ให้ผู้ช่วยนักวิจัย ที่เป็นพยาบาล และรู้จักร้านอาหารทุกร้านดี เพราะเคยทำงานร่วมกันในหลายโครงการ เข้าไปพูดคุย/ สัมภาษณ์ตามแบบสอบถาม จึงนำมาประมวลผล และนำเสนอในเวทีเพื่อตรวจสอบข้อมูลและรับฟังการสะท้อนกลับของผู้เกี่ยวข้อง

ผลการดำเนินงานพบว่า ร้านอาหารยินดีรับสินค้าปลอดสารพิษในราคาที่สูงกว่าปกติ ส่วนการจัดการร่วมกันนั้น จะเป็นการพูดคุย/ ตกลงกันระหว่างผู้ผลิตกับร้านอาหารต่อไป (มีรายละเอียดในภาคผนวก)

ขณะนี้ทางโครงการไม่ได้ดำเนินงานต่อเนื่องในเรื่องนี้ เพราะยังไม่สามารถพัฒนาศักยภาพผู้ผลิตที่สามารถสนองความต้องการของร้านอาหารในพื้นที่ จะดำเนินการต่อเนื่องในรูปของโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นต่อไป แต่ได้เห็นกลุ่มร้านอาหารที่มีกลไกการจัดการกลุ่มตนเองแล้ว คือ “ชมรมร้านอาหาร” จะไม่มีการจัดตั้งกลุ่มผู้บริโภคขึ้นมาใหม่แต่จะเป็นการทำงานผ่านกลไกเดิมที่มีอยู่

แนวทางการพัฒนาศักยภาพ และขยายเครือข่ายผู้ผลิต

เป้าหมายผู้ผลิตทั้งใน อ.เมือง และอ.ขุนยวมที่จะพัฒนาศักยภาพ และขยายฐานการผลิต คือ อ.ขุนยวม จำนวน 20 คน มี 2 ส่วน คือ 1) ผู้ผลิตกลุ่มเดิม ที่ร่วมโครงการในระยะที่ 1 ที่มีความพร้อมในด้านการผลิต (จำนวน 11 ราย) แบ่งเป็น 2 ส่วน คือเกษตรกรที่ได้ปรับเปลี่ยนระบบการผลิตเป็นเกษตรยั่งยืน โดยไม่ใช้สารเคมีในระบบการผลิตทั้งฟาร์ม จำนวน 6 คน และ เกษตรกรที่ได้แบ่งพื้นที่ฟาร์มบางส่วนทำสวนผักปลอดภัยจากสารพิษ จำนวน 5 ราย และ 2) เกษตรกรเป้าหมายที่จะขยายผลในช่วงที่ 2 จำนวน 9 ราย

อ.เมือง จำนวน 15 คน โดยเป็นเกษตรกรในเขตเทศบาลเมือง จำนวน 12 คน (ร่วมกับเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน) และเกษตรกร บ้านสบสอย จำนวน 3 คน

ตามแผน การพัฒนาศักยภาพผู้ผลิต จะทำผ่านกิจกรรมขยายฐานสมาชิก ระหว่างผู้ผลิตเก่า และผู้ผลิตรายใหม่ โดยดำเนินการดังนี้

- 1) จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้ผลิตเก่า-ใหม่ เพื่อหาประเด็นการพัฒนาศักยภาพตนเอง
- 2) จัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาศักยภาพผู้ผลิต ตามข้อสรุปในเวทีผู้ผลิต ซึ่งอาจเป็น การศึกษาดูงาน การพัฒนาเทคนิคทางเลือกต่าง ๆ การพัฒนาแนวคิด จิตสำนึก และความรู้ความเข้าใจสู่การปรับเปลี่ยนการผลิต ซึ่งเป็นการต่อยอดจากเดิม โดยให้ผู้ผลิตเดิมเป็นพี่เลี้ยง

การดำเนินการจริง
ได้ปรับจากเดิม โดยจะยังไม่จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้ผลิตเก่า-ใหม่ เพราะทางโครงการยังไม่มีข้อมูลผู้ผลิตรายใหม่มากพอ จึงจำเป็นต้องเข้าไปสร้างความคุ้นเคยให้มากขึ้น และออกแบบกิจกรรม

ร่วมกันใหม่ ผลการดำเนินงานจึงเป็นดังนี้

แปลงผักผู้ผลิตในเขตเมือง

1) การเก็บข้อมูลผู้ผลิตใหม่

โดยร่วมกันกำหนดประเด็นข้อมูลที่ต้องการใช้ เพื่อเป็นฐานในการสนับสนุนผู้ผลิตของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเปลี่ยนเป้าหมายเกษตรกรใหม่ มาใช้ฐานเกษตรกรที่เป็นสมาชิกสหกรณ์

การเกษตรอำเภอเมืองเป็นหลักที่มีจำนวน 7 คน ที่เหลือเป็นเกษตรกรในเขตเทศบาลเมือง จำนวนอีก 3 คน รายละเอียดประเด็นคำถามดังกล่าวภาคผนวก 1

นำข้อมูลมาวิเคราะห์ เพื่อเป็นฐานในการพัฒนาศักยภาพ และการจัดการกิจกรรมร่วมกัน เกษตรกรบางราย ได้นำผลผลิต ที่มีวิธีการผลิตแบบปลอดภัย นำมาทดลองจำหน่ายในตลาดนัดวันอาทิตย์ ร่วมกับเครือข่าย ฯ อ.ขุนยวม โดยมีสหกรณ์การเกษตร อ.เมืองได้เป็นผู้เลี้ยง

2) ผู้ผลิตรายเก่าในอำเภอขุนยวม

ยังคงต้องสร้างความมั่นใจ และพัฒนาศักยภาพอย่างต่อเนื่องในวิถีชีวิตจริง ผ่านการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม โดยใช้เวทีประชุมประจำเดือนโครงการวิจัย ในการพัฒนาศักยภาพ โดยจัดเวทีแบบสัญจรไปยังฟาร์มเกษตรกร และยังสามารถติดตามความก้าวหน้าของงานและกิจกรรมต่าง ๆ รวมถึงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันอีกด้วย

นอกจากนี้ยังมีการสรุปบทเรียนกิจกรรมทดลองตลาดเป็นระยะ รวมถึงการวางแผนการผลิต การจัดการกองทุนตลาดทางเลือกที่ได้ตั้งขึ้น โดยการกำหนดกฎเกณฑ์ในการจัดการร่วมกัน ในการจัดการเงิน และการตลาดของกลุ่ม รายละเอียด มีดังนี้

กองทุนตลาดทางเลือก อ.ขุนยวม

การจัดตั้งกองทุนได้ใช้เวทีประชุมประจำเดือนโครงการวิจัยฯ เป็นกลไกในการปรึกษาหารือ ในการจัดการร่วม การกำหนดระเบียบ มาตรการของกลุ่ม โดยเริ่มดำเนินการในเดือน มกราคม 2549

รายได้หลักของกลุ่มมาจาก 2 ช่องทาง คือ 1) หักเงิน 10 เปอร์เซ็นต์จากยอดขายของในตลาดนัดแต่ละครั้ง และ 2) เงินสมทบ (บริจาค) จากสมาชิกโครงการวิจัย จำนวนเงินเมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2551 มีจำนวน 31,632.-

ทางกลุ่มได้เปิดบัญชี “กลุ่มตลาดทางเลือกอ.ขุนยวม” ของส่วนรวม โดยเปิดบัญชี 3 คน และเบิกถอนได้ 2 ใน 3 คน การจะเบิกถอนเงินเพื่อนำเงินมาใช้จ่ายนั้นต้องผ่านมติที่ประชุมทุกครั้ง และให้ทำสมุดคัมค่าใช้จ่ายด้วย ซึ่งคนที่รับผิดชอบตรงนี้ถือว่าเป็นการเสียสละให้กลุ่ม

รายได้ของกองทุน ณ มีนาคม 2551 โดยละเอียดมีในภาคผนวก

การสนับสนุนจากงานวิจัย

การลงทุนในฟาร์มบางเรื่อง โครงการวิจัยได้สนับสนุนงบประมาณให้แก่เกษตรกร ในช่วงที่ผ่านมา มีงบ 50,000.- บาท แต่ใช้งบไปน้อยมาก การลงทุนเพื่อปลูกผักไปขาย รูปแบบงานวิจัยที่สนับสนุนให้ได้เช่น ค่าวัสดุ หรือค่าแรงงาน โดยมีเป้าหมายคือ ได้ผักมาขาย ผู้บริโภคได้กินของดีอย่างต่อเนื่อง และศึกษาหารูปแบบการจัดการร่วมที่เหมาะสม

การสนับสนุนปัจจัยการผลิตให้เกษตรกรที่ทำฟาร์มดินแบบในระยะแรก รายละเอียด 2,000.- บาท ดังนี้

1. ถ้าซื้อวัสดุการผลิต ซื้อจากร้านให้ร้านออกใบเสร็จรับเงินให้

2. ถ้าซื้อปุ๋ยที่เป็นมูลสัตว์ ให้เอาใบสำคัญรับเงินให้คนขายเซ็นชื่อให้ **ขอให้เป็นคนไทย** โดยให้ระบุรายการให้ละเอียดด้วยเช่น มูลวัว 8 กระสอบ หรือมูลสัตว์แห้ง และให้ถ่ายสำเนาบัตรประจำตัวประชาชนของคนที่ยายให้และรับรองสำเนาถูกต้องมาด้วย สมาชิกสามารถสอบถามผู้ที่มีประสบการณ์ในการทำหลักฐานได้ที่คุณสมชัย / คุณชูชัย / คุณสาคร และคุณบุญสุข การซื้อๆ ได้ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ในความเป็นจริงแล้วโครงการวิจัยจะไม่ให้ซื้อวัสดุ แต่เป็นการทดลองจึงให้ได้และอยากให้กำลังใจสมาชิก

ได้สนับสนุน จำนวน 9 ฟาร์ม ฟาร์มละ 2,000 บาท ได้แก่ 1) โดยผู้ที่ได้รับการสนับสนุนทุกรายจะต้องบันทึกบัญชีฟาร์ม ทุกวัน เป็นเวลา 1 ปี ตั้งแต่ วันที่ 1 มกราคม – 31 ธันวาคม 2550

ฟาร์มที่ได้รับการสนับสนุนที่จะทำเป็นแปลงสาธิตมีจำนวน 12 ฟาร์ม ดังนี้

- 1) ฟาร์มคุณบุญสุข เดือนขวัญ 2) ฟาร์มคุณวัฒนะ สุวรรณเขตนิกม 3) ฟาร์มคุณโกมินทร์ แก้วเมือง 4) ฟาร์มคุณจินดา สุวรรณอาภา 5) ฟาร์มคุณรักษ์ ชัยยะ 6) ฟาร์มคุณบุญทวี ศิลาภรณ์ 7) ฟาร์มคุณสาคร ทานา 8) ฟาร์มคุณจำรัส บุญทา 9) ฟาร์มคุณชูชัย ศรีทราธรรม 10) ฟาร์มคุณอินสม กระบวนสง่า 11) ฟาร์มคุณบุญยิ่ง กิระ 12) ฟาร์มคุณจันทร์สม ทิพาคำ

การจัดทำบัญชีครัวเรือน

โครงการวิจัยได้แจกบัญชีรายรับ – รายจ่าย ให้แก่สมาชิกโครงการวิจัยจำนวน 13 คน คือ 1). คุณบุญสุข เดือนขวัญ 2). คุณวัฒนะ สุวรรณเขตนิกม 3). คุณโกมินทร์ แก้วเมือง 4). คุณจินดา สุวรรณอาภา

5). คุณชูชัย ศรัทธาธรรม 6). คุณบุญทวี ศิลาภรณ์ 7). คุณสาคร ทานา 8). คุณจำริญ บุญทา และ 9) คุณรัชชัยยะ 10). คุณอินสม กระบวนสง่า 11). คุณแสงเหนือ มหาแก้ว 12). คุณจันทร์สม ทิพาคำ 13) คุณบุญย้ง ภีระ

การจดบันทึกบัญชีรายรับ – รายจ่ายของเกษตรกร เพื่อประเมินว่าเราพึ่งตนเองทางด้านเกษตรกรรมยั่งยืนได้จริงหรือไม่ เป็นการวัดรายรับ – รายจ่ายของครัวเรือนและสามารถบอกต้นทุนที่แท้จริงในการทำการเกษตรได้ รวมถึงการนำข้อมูลมาวิเคราะห์ให้เห็นพฤติกรรมการกิน การอยู่ ของพวกเรา จะได้หาทางลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ และวางแผนชีวิตให้สอดคล้องกับการปรับเปลี่ยนสู่วิถีเกษตรกรรมยั่งยืนได้ดีขึ้น

การบันทึกทำแบบง่าย โดยมีเพียง 4 ช่อง คือ วัน/เดือน/ปี รายการ รับ และจ่าย เหมือนสมุดบันทึกรับ-จ่าย ทั่วไป ข้อสำคัญให้จดทุกรายการ (จ่าย-รับ) ทุกวัน ทั้งนี้ทางโครงการฯ จะเป็นผู้นำสมุดบันทึกของทุกคนไปประมวลผล และนำข้อมูลที่ประมวลเบื้องต้นแล้ว มาพูดคุยกันรายคน และรายกลุ่มต่อไป

มีการติดตามความก้าวหน้าการบันทึกบัญชีรายรับ – รายจ่ายในเบื้องต้นว่าสมาชิกมีความสะดวกในการบันทึกหรือไม่ / การบันทึกมีความละเอียดมากน้อยเพียงใด หรือครบถ้วนหรือไม่ เมื่อสมาชิกบันทึกครบ 3 เดือนแล้ว ทางโครงการได้นำข้อมูลไปบันทึกในคอมพิวเตอร์และวิเคราะห์แยกประเภทข้อมูลออกมาว่าแต่ละครัวเรือนมีค่าใช้จ่ายอะไรมากที่สุด หรือมีรายได้จากแหล่งใดบ้าง บัญชีรายรับ – รายจ่ายของแต่ละคนจะถือว่าเป็นความลับและไม่มีการเผยแพร่ให้ผู้อื่นรับทราบ

การบันทึกในสมุดบัญชีรายรับ – รายจ่ายที่แจกให้ ถือว่าสะดวกอยู่ ถ้าเขียนไม่พอก็จะเขียนในบรรทัดใหม่ การบันทึกให้มีการบันทึกทุกวัน โดยให้พกสมุดบัญชีติดตัว และลงรายการทุกรายการที่เป็นทั้งรายรับ และรายจ่ายให้ละเอียดมากที่สุด เช่น

- 1). ค่าอาหารให้แยกเป็น ผัก / เนื้อสัตว์ / ผลไม้ / ข้าว
- 2). ค่าปัจจัยการผลิตเช่น ค่าเมล็ดพันธุ์ / ค่าปุ๋ยเช่น ซีโอมูลหมู , มูลวัว , มูลควาย ฯลฯ / ค่าวัสดุ ฯลฯ
- 3). ค่าของใช้ในครัวเรือน
- 4). ค่าทำบุญ
- 5). ค่ารักษาพยาบาล
- 6). ค่าใช้จ่ายฟุ่มเฟือยเกี่ยวกับอบายมุข เช่น บุหรี่ / สุรา ฯลฯ
- 7). ค่าเครื่องสำอาง

สมาชิกเห็นว่าการจดบัญชีรายรับ - รายจ่าย ไม่เป็นภาระ ทำให้ได้รู้ว่ารับ – จ่ายอะไรไปบ้าง จำนวนเท่าไร เมื่อพบว่า ใช้จ่ายบางเรื่องมากไปก็พยายามใช้ลดลง เช่น ซื้อขนมของของลูก

สิ้นเดือนเมษายน 2550 มีการนำบัญชีครัวเรือนของสมาชิกมาสรุปเป็นครั้งแรก โดยเอาข้อมูลไปลงในคอมพิวเตอร์ แยกหมวดหมู่ค่าใช้จ่ายในครัวเรือนและในฟาร์ม เป็นการวิเคราะห์ในช่วง 3 เดือนแรก

(มกราคม-มีนาคม 2550) และได้้นำมาวิเคราะห์อีกครั้ง ในวันที่ โดยให้ทุกคนวิเคราะห์ ใช้เครื่องมือ “โองชีวิต” ในการวิเคราะห์

กิจกรรมพัฒนาศักยภาพอื่น ๆ

- กำหนดผู้รับผิดชอบการติดตามดูแลฟาร์มของเกษตรกรในพื้นที่ ดังนี้

- บ้านแม่เงา อำเภอนวม ผู้รับผิดชอบหลักคือ คุณสมชัย
- บ้านเมืองปอน อำเภอนวม ผู้รับผิดชอบหลักคือ คุณบุญทวี และคุณสุวิทย์ ให้คุณสมชัยไปเยี่ยมเป็นบางครั้ง
- บ้านแม่กิ อำเภอนวม ผู้รับผิดชอบหลักคือ คุณอินสม
- บ้านแม่สุริน อำเภอนวม ผู้รับผิดชอบหลักคือ คุณบุญสุข และคุณสาคร ให้คุณสมชัยไปเยี่ยมเป็นบางครั้ง

- นำเรื่องการลงแขกหรือการเอามือเพื่อช่วยเหลือเรื่องแรงงานซึ่งกันและกันมาใช้ในกลุ่ม กรณีที่ขาดแรงงานจริงๆ และหาจ้างไม่ได้ การลงแขกกรณีบ้านเมืองปอนและบ้านแม่สุรินทำอยู่แล้ว แต่ ม.1 และ ม.2 ยังไม่มีเรื่องนี้ เพราะอาจเป็นระยะทางที่ไกลกัน แต่สมาชิกกลุ่ม 4-5 รายได้ฟื้นฟู โดยมีการเอามือกัน ในฤดูกาลผลิตนี้ (กุมภาพันธ์ เป็นต้นไป) บ้านแม่สุรินเป็นตัวอย่างการลงแขก ซึ่งเป็นการล้อควันกัน

การจัดการตลาด
ไม้ผลเมืองหนาว
บ้านผาเจริญ

- การศึกษาดูงาน การปลูกไม้ผลปลอดสารพิษ และวิถีชุมชนเกษตรยั่งยืน บ้านผาเจริญ ต.ปางมะ
ผ้า อ.ปางมะผ้า ในการประชุมประจำเดือน เมษายน 2550

ผลที่เกิดขึ้น

ในเชิงปริมาณสามารถดำเนินการได้ตามเป้าหมาย แต่ในเชิงคุณภาพยังต้องพัฒนาอีกมาก เพราะเกษตรกรเป้าหมายยังมีข้อจำกัดด้านแรงงานในการจัดการผลผลิตที่เป็น “พืชผัก” ที่ต้องใช้เวลามาก ในการจัดการทั้งการจัดเก็บ การทำความสะอาด การคัด การหีบห่อ การขนส่ง การจำหน่าย และการ
บันทึกข้อมูลการขาย จึงยังไม่สามารถหาจุดที่ลงตัวได้ จำเป็นต้องแสวงหาผู้ผลิตที่ให้ความสำคัญกับ
พืชผักก่อนพืชผลอื่น ๆ เพราะฟาร์มสมาชิกส่วนใหญ่เป็นแบบผสมผสาน

ผู้ผลิตจึงต้องพัฒนาตนเองทั้งด้านวิธีคิด ทักษะต่าง ๆ ในกระบวนการผลิตและกระบวนการตลาด
อีกต่อไป

ส่วนการเชื่อมความสัมพันธ์ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้ผลิตในอำเภอขุนยวมและอำเภอเมืองท่า
โดยการแลกเปลี่ยนในเวทีประชุมต่าง ๆ ที่โครงการจัดขึ้น การฝึกอบรมเกษตรกรที่จัดโดยศูนย์เครือข่าย
ปราชญ์ชาวบ้านอำเภอขุนยวม การเยี่ยมชมฟาร์มเกษตรกรในพื้นที่อำเภอเมือง เป็นต้น ซึ่งเป็นวิธีการที่
ค่อยเป็นค่อยไป แล้วแต่ความพร้อมของเกษตรกร

ผู้ผลิตสามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ผ่านกระบวนการดังกล่าว ดังจะเห็นได้
จาก ได้รับการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ในระยะปรับเปลี่ยน จากองค์กรมาตรฐานเกษตรอินทรีย์
ภาคเหนือ (มอน.) จำนวน 9 ราย สามารถค้าขายกับตลาดนอกพื้นที่ คือ “คลังเกษตรอินทรีย์” จังหวัด
เชียงใหม่ ผลผลิตที่ขายได้แก่ กระเทียมแห้ง และหอมแดง

การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้ผลิตกับผู้บริโภค

กระบวนการสร้างความสัมพันธ์

ได้จัดกิจกรรมเพื่อสร้างความสัมพันธ์ ใน 2 ลักษณะได้แก่ 1) กิจกรรมทดลองตลาด (ดังได้กล่าว
มาแล้ว) 2) กิจกรรมเฉพาะ ได้แก่ ผู้บริโภคเยี่ยมชมฟาร์มเกษตรกร เวทีผู้ผลิตพบผู้บริโภค นำเสนอผลงาน
แก่ผู้บริโภคในเมืองแม่ฮ่องสอน ผ่านงานจุลกรรม งานมหกรรม เวทีชุมชนคนวิจัย เวทีนำเสนอผลงาน
 เป็นต้น

ในที่นี้จะเสนอรายละเอียดเฉพาะ 2 กิจกรรม เท่านั้น(เพราะกิจกรรมอื่น ๆ ได้ดำเนินงานร่วมกับ
ส่วนอื่น ๆ ไม่ได้เป็นผู้จัดเอง) คือผู้บริโภคเยี่ยมชมฟาร์มเกษตรกร เวทีผู้ผลิตพบผู้บริโภค

1) ผู้บริโภคเยี่ยมชมฟาร์มเกษตรกร

โครงการได้จัดกิจกรรม “ผู้บริโภคเยี่ยมชมสวนผักปลอดสารพิษ” ในวันที่ 10 – 11 มีนาคม 2550

โดยกลุ่มเป้าหมายในการจัดครั้งแรกนี้ คือ ผู้บริโภคเป็นสมาชิกผู้ใกล้ชิด ที่เป็นลูกค้าคนสำคัญ จาก โรงพยาบาลศรีสังวาล จากโรงเรียนบ้านจองคำ จาก กศน. จากศาลากลางจังหวัด และจากสำนักงาน สาธารณสุขจังหวัดจำนวน 15 คน และจะพักแบบ Home Stay ที่บ้านแม่สุริน โดยได้จัดโปรแกรม 2 วัน

ภาพผู้บริโภคบางส่วน
ที่ร่วมกิจกรรมเยี่ยมชม
ฟาร์ม

ฟาร์มผักปลอดสารพิษที่เข้าเยี่ยมชม

ฟาร์มผักปลอดสารพิษที่กลุ่มผู้บริโภคในอำเภอเมือง จ.แม่ฮ่องสอนได้ไปเยี่ยมชม มีจำนวนทั้งสิ้น 9 แห่ง ซึ่งอยู่ในพื้นที่บ้านเมืองปอน / บ้านขุนขวม และบ้านแม่สุริน อ.ขุนขวม จ.แม่ฮ่องสอน เรียงตามลำดับการเข้าเยี่ยมชม ได้แก่

- 1) ฟาร์มคุณสุพิน เกษม ตั้งอยู่ที่บ้านขุนขวม หมู่ที่ 1 เป็นฟาร์มที่สังกัดเครือข่ายเกษตร ทฤษฎีใหม่จังหวัดแม่ฮ่องสอน ขนาดเนื้อที่ประมาณ 7 ไร่ ดูแลเต็มที่ 2 ไร่ ทำเกษตรปลอดสารพิษมาได้ ประมาณ 9 – 10 ปี เริ่มจากคุณสุพิน ได้เข้ารับการอบรมรุ่นแรกของพุทธเกษตร ที่ศูนย์ส่งเสริมการศึกษา เพื่อการพัฒนาหนองป่าก่อ เรื่องการทำปุ๋ยหมัก หลังจากอบรมแล้ว ก็ได้นำมาทำที่สวนของตัวเองเรื่อยมา วัตถุประสงค์ที่ทำเพื่อกินเหลือถึงขาย
- 2) ฟาร์มคุณบุญทวี – คุณบัวตอง ศิลาภรณ์ บ้านเมืองปอน ทำมากว่า 10 ปี แล้ว ต่อเนื่องไม่ขาด
- 3) ฟาร์มคุณสุวิทย์ วารินทร์ บ้านเมืองปอน ได้ไปดูสวนที่อยู่ติดกับลำน้ำขวม เป็นสวนที่ ปลุกไม้สักที่ถูกตัดตามกฎหมาย ไม้โตพอที่ตัดขายได้แล้ว ได้ตัดขายไป 2 รุ่น นอกจากนี้ยังได้ดูการปลูก องุ่นซึ่งช่วงแล้งนี้ใบร่วงออกหมด ลำต้นจะแห้ง มีใบโผล่ขึ้นมานิดหน่อย มีบ่อปลา และไม้ผลอื่นๆ เช่น มะม่วง / ขนุน ฯลฯ
- 4) ฟาร์มคุณชูชัย ศรีทราธรรมและคุณโกมินทร์ แก้วเมือง ที่ศูนย์ส่งเสริมการศึกษาเพื่อการพัฒนาหนองป่าก่อ เกษตรกรมือใหม่ เพิ่งเริ่มทำอย่างจริงจังปีนี้ แต่ทำในพื้นที่ศูนย์ฯ ที่ปรับปรุงดินมานาน จนมีสภาพดีแล้ว จึงเป็นข้อได้เปรียบ ส่วนใหญ่จะปลูกผัก หอม กระเทียม

5) ฟาร์มคุณวัฒนะ สุวรรณเขตนิกม บ้านขุนขวม หรือไร่เบิกบาน เกษตรกรปริญญาทำมา 3 ปี แล้ว ยังอยู่ในช่วงศึกษาทดลอง แต่ก็สามารถพึ่งพาตนเองได้ระดับหนึ่งจากสวนผสมผสาน 11 ไร่ นี้ ช่วงนี้ กะหล่ำปลีกำลังงามมาก

6) ฟาร์มคุณสาคร ทานา บ้านแม่สุริน เกษตรกรปริญญา อีกคน เนื่องจากทำในพื้นที่มากกว่า 30 ไร่ จึงเน้นพืชไร่ ไม้ผล ข้าว ส่วนผักที่เด่นคือ ข้าวโพดฝักอ่อน อื่น ๆ ปลูกกินเหลือขาย

7) ฟาร์มคุณจันทร์สม ทิพาคำ บ้านแม่สุริน

8) ฟาร์มคุณบุญสุข เตือนชวลย์ บ้านแม่สุริน

9) ฟาร์มคุณดวงดา กาวิชัย บ้านแม่สุริน

ภาพ อาหารกลางวัน

พืชผลปลอดสารพิษ

ณ ฟาร์มป่าตอง-ลุงบุญทวี

การประเมินผลกิจกรรม

โดยให้ผู้บริโภคร่วมแต่ละคนวาดรูปแสดงความรู้สึกที่ได้มาเยี่ยมชมฟาร์มในครั้งนี้ แล้วผู้บริโภคร่วมแต่ละคนนำเสนอภาพของตัวเองและบอกเล่าความรู้สึกจากภาพที่วาด นักวิจัยพูดคุยแลกเปลี่ยนกับผู้บริโภค ซึ่งผลการประเมิน และข้อเสนอแนะบางส่วนสรุปได้ดังนี้

- หลายๆ ฟาร์มที่ไปดูมา ส่วนใหญ่แล้วทำตามเกษตรทฤษฎีใหม่ การจัดการเป็นแบบพื้นที่ดอน มีชั้นบันได มีไฟไหม้ มีนาข้าวมีการเลี้ยงไก่ เศรษฐกิจพอเพียง กินเหลื๋อขาย ปลุกข้าวกินเอง รู้สึกดีกับกลุ่มเครือข่ายเกษตรกรรมยั่งยืน เป็นแนวทางที่ดี **น่าจะขยายพื้นที่เพิ่ม** ลด การใช้พื้นที่การใช้สารเคมีลง ทางสหกรณ์การเกษตรจะช่วยทำในพื้นที่อำเภอเมือง ส่วนตลาดคลังสินค้าจะช่วยได้มาก เกษตรอินทรีย์น่าจะมื๋อขายโดยตรง ในแม่ฮ่องสอนมีตราสินค้า ผลผลิตออกมาเป็นที่ยอมรับของผู้บริโภค

- การทำเกษตรธรรมชาติมีน้ำไหล แสดงถึงความอุดมสมบูรณ์ มีป่าธรรมชาติ เป็นสิ่งที่ดียังอยู่ได้ คิดว่าแม่ฮ่องสอนจะอยู่แบบนี้ / วิธีนี้ได้อย่างไร อยู่บนดอย / ที่ราบ เป็นคนละอย่าง มีความสุขคนละแบบ

- อยากให้ตลาดของเกษตรอินทรีย์เป็นที่รู้จักของผู้บริโภคไปเลยว่่า ที่นั้เป็นแหล่งขายสินค้าอินทรีย์ และให้มีสัญลักษณ์**หมู่บ้านเกษตรอินทรีย์**

- การได้มาเห็นพื้นที่จริง คนปลูกจริง เห็นกลุ่มผู้บริโภค เกิดความสัมพันธ์ ได้พูดคุยกัน เห็นครอบครัวเกษตรกร ถึงแม้จะไม่ว่ 100 เปอร์เซ็นต์ อยู่ในช่วงปรับเปลี่ยนรูปแบบ เห็นตลาดของเค้า ซึ่งคนภายนอกยังไม่รู้ เป็นหน้าที่ที่ต้องประชาสัมพันธ์ เรื่องการผลิตยอดเยี่ยม ที่สามารถทำได้ขนาดนี้ทั้งฟาร์มเล็กและฟาร์มใหญ่ การประชาสัมพันธ์ที่ดีที่สุดคือ การพูดคุยปากต่อปาก บอกให้คนอื่นทราบ ส่วนรูปแบบตลาดคืออยู่แล้ว

- ประทับใจมากที่สุด ได้มีโอกาสพาลูกมาดูการเพาะปลูกผักปลอดสารพิษ หรือการทำเกษตรอินทรีย์เป็นอย่างไร ไม่ได้สัมผัสกับกลุ่มนี้มานานพอสมควร ปัญหาที่ผ่านมาคือ ชาวบ้านไม่ได้ศึกษาตลาด ปลูกพืชตามกัน จะช่วยเรื่องประชาสัมพันธ์โดยพูดคุยปากต่อปากกับคนใกล้ตัว และที่ทำอยู่แล้ว

ประเมินผลโดยการวาดภาพ

คือ ซื้อผลผลิตไปฝากเพื่อนบ้านซึ่งเป็นรูปธรรม ในฐานะที่เป็นผู้บริโภคที่สาละกลางจังหวัดแม่ฮ่องสอน ขอเสนอแนะว่าผู้ผลิตต้องมีการจัดการผักให้ดี สวย อ่อน และสด ชนิดผักควรถามผู้บริโภคก่อนว่่าเค้าชอบกินอะไร ก่อนที่จะมาส่ง มีผู้บริโภคที่กินผักเหมือนกับตัวเองกลุ่มนี้มีมากประมาณ 10 กว่าคน ดูจากคนที่ซื้อผักที่คนบนดอยเอามาขาย ส่วนเรื่องราคาไม่ว่่าเกี่ยว เสนอให้มี Logo และ Package สินค้าของเครือข่าย

- เป็นความแตกต่างของคนหนึ่ง ทำให้นึกถึงเรื่องเศรษฐกิจ ที่ขยายบุกกรุกพื้นที่ ทำลายสิ่งแวดล้อม อีกคนหนึ่งทำแค่เฉพาะพื้นที่ที่ตัวเองมีอยู่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม และมีความสุข สุขอยู่ในโทสนีแดง คือ บ้านแม่สุรินรู้สึกว่ารันไม่มีสีเขียว ในภาพรวมบ้านแม่สุรินแห้งแล้ง อยากให้มีการขยายการทำเกษตร ปลอดภัยไปเรื่อยๆ จะช่วยให้สิ่งแวดล้อมดีขึ้น

- ได้เห็นความเป็นอยู่ของเกษตรกร เห็นครอบครัวที่อบอุ่นจากสมาชิกในครอบครัว อยู่ได้อย่างมีความสุขโดยไม่ต้องขวนขวายเช่น ไม่ขยายพื้นที่ทำกิน ทำอย่างคุ้มค่า เห็นคนที่มีความมุ่งมั่นในการทำงาน เห็นความมีน้ำใจต่อเพื่อนบ้าน มีความเอื้ออาทรต่อกัน ถ้าทำได้แบบนี้หลายๆ บ้านก็คงดีขึ้น บ้านดินเหมาะกับสภาพแวดล้อมของเรา นอกจากประหยัดแล้ว เป็นที่อาศัยที่ดี รู้สึกมีความสุข โดยเฉพาะบ้านของคุณวัฒนะ เป็นคนที่มีความมุ่งมั่นมาก ๆ เด็กที่จบใหม่อยากไปทำงานข้างนอกอยู่กับบริษัท มีน้อยคนที่อยู่บ้านนอก อยากให้เด็กๆ ในบ้านเราเป็นแบบนี้ ทำให้มีพลังมากขึ้น ส่วนผู้บริโภคในโรงเรียนเริ่มทดลอง ในอนาคตมีการวางแผนที่จะพูดคุยกันมากขึ้น จะช่วยผู้ผลิตได้เต็มรูปแบบ ส่วนคนอื่น ๆ จะใช้วิธีการพูดคุยบอกต่อ แนะนำแหล่งผลิต เอาผลผลิตไปให้ เสนอทำประชาสัมพันธ์โดยการทำแผ่นพับไปแจกตามหน่วยงานราชการต่างๆ

- สามารถขยายเครือข่ายไปยังโรงเรียนอื่นๆ ได้อีก โดยเฉพาะในเขตเทศบาลได้แก่ โรงเรียนห้องสอนศึกษา รมรณรงค์การใช้ผลผลิตที่เป็นวัตถุดิบปลอดภัย และรณรงค์สร้างกลุ่มผู้บริโภค มีการประชุมกลุ่มย่อยในโรงเรียน

- คนที่ทำเกษตรแนวนี้ได้ เป็นคนที่มีความเชื่อมั่น ต้องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ซึ่งไม่ใช่เรื่องง่าย คนต้องมีพื้นที่เป็นของตัวเอง ถ้าอาศัยที่ของส่วนรวม จะลำบาก แต่ละคนมีความเชี่ยวชาญแต่ละชนิดไม่เหมือนกันขึ้นอยู่กับความสามารถและเงื่อนไขของพื้นที่ ทำให้รู้จักผู้ผลิตมากขึ้น รวมถึงวิธีการผลิต ผักที่เรากินไม่แพง ไม่เหมือนเกษตรขนาดใหญ่ การปลูกผักก็จะลำบากหน่อยเพราะต้องหาที่ขายในระยะเวลาสั้นๆ ให้ได้ เพราะจะเสี้ง่าย เกษตรกรจะอยู่กับผักอย่างเดียวคงไม่ได้ต้องปลูกพืชไร่อื่นๆ รวมถึงไม้ผล ที่สามารถขนส่งได้ เก็บไว้ได้นาน ที่สำคัญ กลุ่มผู้บริโภคเป็นตัวสำคัญในการกำหนดการผลิต ทำอย่างไรให้ผู้บริโภคเปลี่ยนความคิด ผลิตอะไรที่กินตามฤดูกาล แต่ผลิตไม่ได้ต้องใช้เทคโนโลยี ต้องทำงานเรื่องนี้มากหน่อยเช่น โรงเรียน / โรงพยาบาลช่วยออกแบบทำอย่างไรที่จะปรับเมนูอาหารไปตามฤดูกาลที่ผลิตแบบปลอดภัย ทำให้เกษตรกรผลิตได้มากขึ้น ทำให้มีคนอยากทำมากขึ้น อนาคตน่าจะมีชมรมผู้บริโภคในจังหวัดแม่ฮ่องสอน พลังของผู้บริโภคในหลายพื้นที่ บางประเทศ ข้ามชาติได้เลย มีพลังมากเช่น ถ้าทำให้สิ่งแวดล้อมเสียหาย บอยคอตไม่ซื้อสินค้าจากประเทศนี้ หน่วยงานรัฐทำงานไม่ได้เต็มที่ ผู้บริโภคต้องลุกขึ้นมาทำเอง เช่น โฆษณาสินค้าเกินความจำเป็น ผู้บริโภคสามารถจัดการได้

หลากหลายรูปแบบของการเรียนรู้ผ่านวิถีชีวิตจริงในวันพบ

2) เวทีผู้ผลิตพบผู้บริโภค

โดยจัดในคราวเดียวกัน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน โดยจัดที่ศูนย์ส่งเสริมการศึกษาเพื่อการพัฒนาบ้านหนองปากอในวันที่ 10 มีนาคม ในช่วงบ่าย โดยมีผู้เข้าร่วมเวที จำนวน 25 คน

การทดลองจัดการตลาดรูปแบบต่าง ๆ

ตลอดช่วงดำเนินการวิจัย “ตลาดผักปลอดสารพิษฯ” อ.ขุนยวม มีการทดลองรูปแบบตลาด รวม 3 รูปแบบ คือ 1) ตลาดนัด 2) ตลาดขายตรง และ 3) ตลาดขายส่ง โดยมีรายละเอียดของการดำเนินงาน ดังนี้

1) ตลาดนัด

จากการศึกษาเบื้องต้นในการจัดการตลาดสินค้าปลอดสารพิษ ได้ข้อสรุปว่า ตลาดนัดเป็นรูปแบบที่เหมาะสม ดังนั้นโครงการจึงให้ความสำคัญกับการจัดการตลาดนัด เป็นอันดับแรก เพื่อศึกษาว่าในบริบทของพื้นที่ศึกษา รูปแบบตลาดดังกล่าวจะมีความเหมาะสมเพียงใด จึงได้จัดตลาดนัดขึ้นใหม่ 2 แห่ง คือ ตลาดนัดวันอาทิตย์ (เริ่ม ตุลาคม 2549 – ปัจจุบัน) และ ตลาดนัดในหน่วยงาน (เริ่มสิงหาคม 2549 – ปัจจุบัน) ซึ่งทั้ง 2 แห่ง เป็นตลาดนอกอำเภอ(ตลาดเมืองแม่ฮ่องสอน)

การทดลองตลาดดังกล่าว มีเป้าหมายหลัก 3 ประการ คือ ประการแรกเป็นการสร้างรายได้แก่เกษตรกร เพราะราคาขายผักปลอดสารพิษในเมืองแม่ฮ่องสอนจะสูงกว่าอำเภอขุนยวมอย่างน้อย 2 เท่า ประการที่ 2 คือ เป็นการประชาสัมพันธ์ งานด้านเกษตรยั่งยืนของเครือข่ายต่อสาธารณะผ่านผู้ผลิตที่สามารถสร้างความสัมพันธ์ แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารกับผู้บริโภคโดยตรง และประการที่ 3 คือ การหา รูปแบบการจัดการตลาดที่เหมาะสม ไม่ว่าจะเป็น การวางแผนการผลิต การรวบรวมผลผลิต การหีบห่อ การขนส่ง การตั้งราคาที่เป็นธรรม การจัดวาง การควบคุม ตรวจสอบคุณภาพ การจัดการกลุ่มตลาด และการถ่ายภาพตลาดดังกล่าวสู่เกษตรกรในพื้นที่ อ.เมือง เป็นต้น

ณ วันที่ 30 พฤศจิกายน 2550 ทางโครงการได้ทดลองตลาดไปแล้ว จำนวน รวม 67 ครั้ง แบ่งเป็น ตลาดนัดวันอาทิตย์ 33 ครั้ง และตลาดนัดในโรงพยาบาล 27 ครั้ง และอื่น ๆ อีก 7 ครั้ง เกษตรกรมียอดขายรวมทั้งสิ้น 321,421 บาท หรือเฉลี่ย 38,570 บาท/คน (เฉลี่ยจากคนที่ขายประจำ 6 คน)

รายละเอียดมีในตารางที่ 8

ตารางที่ 8 สรุปรายได้จากการทดลองขายผักปลอดสารพิษ (เฉพาะตลาดนัด) ระยะที่ 1 – 2 (สค. 49 - พย.50)

ลำดับ ที่	ชื่อสมาชิก	จำนวน ครั้ง ที่ไปขาย	รายได้ (บาท)					ร้อยละ
			หน่วยงาน	งาน/เวที	กาดโฮงยา	กาดติด	รวม	
			4 ครั้ง	3 ครั้ง	27 ครั้ง	33 ครั้ง	67 ครั้ง	
1	นางบัวตอง คีลามณี	61	4,510	6,130	34,377	34,462	79,479	34.34
2	นางวีระนุช มาฟู	63	943	3,015	15,385	21,573	40,916	17.68
3	นายรัชชัย ชัยยะ	45	2,716	265	6,320	18,349	27,650	11.95
4	นางทองคำ สุวรรณเขตนิกม	35	252	3,430	4,750	13,207	21,639	9.35
5	นางจินดา สุวรรณอาภา	45	4,862	4,103	5,015	6,628	20,608	8.90
6	นายสมชัย แซ่ตัน	30	-	1,650	5,549	2,616	9,815	4.24
7	นายสุวิทย์ วารินทร์	14	539	618	1,099	4,876	7,132	3.08
8	นางสุพิน เกษม	21	880	-	2,540	714	4,134	1.79
9	นางเพ็ญพิกา เตือนขวัญ	11	-	2,378	-	1,701	4,079	1.76
10	นายจำรูญ บุญทา	15	705	1,010	210	1,307	3,232	1.40
11	นายสาคร ทานา	11	-	675	1,110	1,345	3,130	1.35
12	นายจรรยา จันตระกอง	5	1,860	-	100	630	2,590	1.12
13	นายสวาท สะอาดจิต	2	1,130	-	-	-	1,130	0.49
14	นางดวงดา กาวิชัย	6	-	-	131	789	920	0.40
15	นายชูชัย ศรีทราธรรม	7	-	-	197	710	907	0.39
16	นายอัญชลี แหล่งป่าหมูน	3	-	-	600	218	818	0.35
17	นายปัญญา พิณฑอง	3	795	-	-	-	795	0.34
18	นางอำพร ศรีดลลักษณ์	1	595	-	-	-	595	0.26
19	นายศุภชัย สายศิลป์มงคล	1	514	-	-	-	514	0.22
20	นายโกมินทร์ แก้วเมือง	3	-	-	400	-	400	0.17
21	นางเขวาลักษณ์ คำนวน	1	305	-	-	-	305	0.13
22	นายอินสม กระบวนสง่า	3	-	-	100	114	214	0.09
23	นางจันทร์สม ทิพาคำ	2	-	-	-	180	180	0.08
24	นายรส สังขสุทธิ	1	20	-	-	-	20	0.01
25	นายกุล / บุญตัน/... (4 คน)	คนละ 1	90	-	86	43	219	0.09
	รวม		20,716	23,274	77,969	109,462	231,421	100.00
	รายได้เฉลี่ยต่อคน		2,072	3,879	15,594	18,244	38,570	

นอกจากตลาดนัดที่โครงการวิจัยสร้างและทดลองทำใหม่แล้ว ยังมีตลาดรูปแบบต่าง ๆ ที่เครือข่ายอำเภอขุนยวมได้ดำเนินการอยู่ก่อนแล้วและทำอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน และเกิดจากการสร้างความสัมพันธ์กับส่วนอื่น ๆ อีกด้วย โดยโครงการได้เข้าศึกษาและสนับสนุนบางส่วน ดังนี้

ตลาดนัดวันเสาร์ อ.ขุนยวม

ระยะเวลาที่ขาย

เริ่มขายเมื่อเดือนมีนาคม 2550 โดยคุณจินดาไปขาย เริ่มตั้งแต่วันที่ 17 มีนาคม 2550 จนถึงปัจจุบัน สมาชิกเครือข่ายที่ไปขายสินค้ามีจำนวนทั้งสิ้น 4 คน ได้แก่ 1) คุณสายันต์ 2) คุณสุพิน เกษม 3) คุณจินดา สุวรรณอาภา และ 4) คุณดวงดา โดยมีผักผลไม้จากคุณอินสม กระบวนสง่าร่วมด้วยเป็นบางครั้ง

ชนิดผักที่ขาย

- 1) คุณจินดา สุวรรณอาภา ได้แก่ ยอดมะเขือเครือ / ต้นหอม ผักชี / มะเขือเทศลูกเล็ก / กะหล่ำปลี
- 2) คุณสุพิน เกษม ได้แก่ ผักกาดกวางตุ้ง / สลัด / ถั่วงอก / คะน้า / ผักกาดหางหงษ์ / ตำลึง / มะเขือพวง / ผักบุ้ง / ไข่เป็ด และอาหารปรุงสุกที่ใช้วัตถุดิบจากฟาร์มของตนเอง

ลักษณะการขาย

ใครเอาไปขายก็ได้ สำหรับสินค้าของสมาชิกเครือข่ายจะขายหมดเนื่องจากเอาไปไม่มากหรือแค่พอขาย ทางโครงการได้ทำป้ายเฉพาะสินค้าปลอดสารพิษติดแสดงไว้ เพื่อประชาสัมพันธ์ หากลูกค้าใหม่เพิ่มขึ้น ส่วนคนที่ซื้อส่วนใหญ่เป็นลูกค้าเดิมหรือลูกค้าประจำ

บทสรุป

ตลาดนัดวันเสาร์สามารถเป็นทางออกของตลาดในอนาคตได้ ถ้าตลาดนี้เจริญเติบโต จะสามารถลดการขายที่ตลาดวันอาทิตย์ที่แม่ฮ่องสอนได้ แล้วขยับมาอยู่ที่อำเภอขุนยวม แต่ต้องจัดการให้ดี และมีความหลากหลาย การขายในพื้นที่จัดการได้ง่ายแค่ไปมาหาสู่กันก็สามารถประสานเชื่อมขายกันได้แล้ว และที่สำคัญสอดคล้องกับแนวคิดหลักการของ “ตลาดทางเลือก” ที่พยายามขายในพื้นที่เป็นอันดับแรก เพราะประหยัดต้นทุนการตลาด และผู้บริโภคจะสามารถได้ของสดใหม่ไว้บริโภค

ตลาดนัดวันจันทร์

ความเป็นมา / จุดเริ่มต้น

เริ่มเปิดตลาดวันจันทร์ตั้งแต่ปี 2548 คนที่ไปขายเป็นคนแรกคือ คุณจินดา สุวรรณอาภา ต่อมาสมาชิกในเครือข่ายไปขายเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ปัจจุบันคนที่ขายเป็นหลักได้แก่

คุณจินดา สุวรรณอาภา คุณสุพิน เกษม คุณอินสม กระบวนสง่า ผักที่ขายได้แก่ ผัก / พริก สด / พริกแห้ง / ผักกูด / กาฬาร ซึ่งเป็นผักที่ปลูกเองและรับซื้อจากคนบนดอยมาขาย คุณจำรูญ บุญทา ไปขายบางครั้งขายบ้างไม่ขายบ้าง ประมาณ 1 – 2 ครั้งต่อเดือน คุณรักษ์ ชัยยะไปขายได้ยังไม่ถึงปี และเครือข่ายคนบนดอย โดยมีพริก แดงไร่ และผักพื้นเมืองชนเผ่าในไร่ข้าวอื่น ๆ

ปริมาณผักที่ชุมชนนำมาไปขายตามตลาดต่าง ๆ

ผักที่นำไปขายส่วนใหญ่เป็นผักตามฤดูกาล โดยขายที่ตลาดวันจันทร์เป็นส่วนใหญ่ มีการขายส่ง
ครูตามโรงเรียนและโรงพยาบาล และเร่ขาย หรือบางครั้งมีลูกค้าประจำมาสั่งถึงที่บ้าน

ปัญหาอุปสรรค

ทางโครงการจะสนับสนุนคือ ขยายโต๊ะหรือแผงที่ขายให้กว้างขึ้น โดยทำเป็น 2 ชั้น หรือ 2
ระดับ เพื่อโชว์สินค้าให้เด่นขึ้น มีสิ่งกะลัที่จะใช้มุงหลังคาแล้วแต่ไม่มีไม้โครงหลังคาและ เสา การ
ปรับปรุงร้าน / เก้าอี้นั่งทำเป็นไม้เป็นถาวร และป้ายผ้า โดยมอบหมายให้คุณสมชัยเป็นผู้จัดการ
ประสานงาน คุณชูชัยเป็นผู้ประเมินราคาการก่อสร้าง และคุณบุญยังกับทีมงานเป็นผู้ก่อสร้างให้

2) ตลาดขายตรง

ระดับชุมชนบ้านแม่สุริน

ตลาดขายตรงบ้านแม่สุริน หรือตลาดตามสั่ง ผู้บริโภคที่ต้องการผักจะมาสั่งตามที่ต้องการ
บางครั้งมีการจ่ายเงินก่อน เป็นการขายเท่าที่มี ถ้าลูกค้าไม่สั่ง ผู้ผลิตก็เก็บมาบริโภคภายในครัวเรือน

ส่วนใหญ่ลูกค้าจะมาถามว่ามีผักอะไรบ้าง ลูกค้าก็จะบริโภคตามผักที่มี หรือ กินตามที่ปลูก
เป้าหมายของสมาชิก 5 คน ที่บ้านแม่สุรินคือ ปลูกไว้กินเป็นหลัก ในชุมชนจะมีผักหลากหลาย มีทั้งผัก
พื้นบ้านที่ออกตามฤดูกาลเช่น หน่อไม้ ผักจากป่า เห็ด ส่วนราคาขายทุกคนพอใจ ผู้ขายจะเพื่อให้ลูกค้าด้วย
รูปแบบตลาด เป็นตลาดแลกเปลี่ยนหรือตลาดแบ่งปัน ยอดขายไม่มาก ไม่นั่นกำไร เป้าหมายที่สำคัญคือ ลด
การซื้อผักลง เพราะหลังจากปลูกผักแล้ว สมาชิกบอกว่าไม่เคยได้ซื้อผักกินเลย ซื้อเฉพาะเนื้อสัตว์ / ไข่

ขายตรงแก่ส่วนราชการ

ดำเนินการ 2 แห่ง คือ โรงเรียนบ้านจองคำ และโรงพยาบาลศรีสังวาล ทำเฉพาะในกรณีผลผลิตมี
มาก แต่พบปัญหาคือผลผลิตของเกษตรกรไม่เพียงพอความต้องการของผู้บริโภค

3) ตลาดขายส่ง

มี 2 ตลาดหลักคือ 1) บริษัท Organic Park และ 2) คลังเกษตรอินทรีย์ เชียงใหม่

บริษัท Organic Park

บริษัทโซคอนันต์พืชผล จำกัด หรือ ออร์แกนิก พาร์ค ได้ร่วมงานกับสวนประกาศิต มาบุกเบิก
พื้นที่ปลูกผักอินทรีย์ในพื้นที่บ้านปางตองและพื้นที่ใกล้เคียง จำนวน 300 ไร่ โดยกลุ่มผู้ผลิตผักอินทรีย์
เป็นกลุ่มคนที่เคยทำงานวิจัยในโครงการ การใช้จุลินทรีย์ในท้องถิ่นกับการยอมรับของเกษตรกรมาก่อน
ซึ่งบริษัทโซคอนันต์พืชผล จำกัด ได้ดำเนินงานมาแล้วเกือบครบ 1 ปี แล้วจึงเปลี่ยนชื่อมาเป็น บริษัทสาม
ภพวัฒนา จำกัด ซึ่งมีคุณธนดิษฐ์ ชัยนันท์ เป็นผู้ประสานงานในพื้นที่

การดำเนินงานร่วมกับผู้ผลิตในพื้นที่ จะมีการเรียกประชุมสมาชิกผู้ผลิต เพื่อร่วมวางแผนการ
ผลิต และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน หลังจากนั้นบริษัทก็จะจัดหา และสนับสนุนปัจจัยการผลิตแก่

เกษตรกร ในลักษณะของเกษตรกรบวจร หรือเกษตรกรแบบมีสัญญาผูกพันทั่วไป และมีเจ้าหน้าที่มาส่งเสริมเป็นระยะ ๆ อีกด้วย

พื้นที่ผลิตผักอินทรีย์ ที่ทางบริษัทซื้ออนุญาตทางการแล้ว มีจำนวน 300 ไร่ ครอบคลุม 4 หมู่บ้าน ในตำบลแม่อุคอ ได้แก่ บ้านปางตอง บ้านใหม่ห้วยห้วย บ้านห้วยหอย (แม่หอยอด) บ้านปูลู (ห้วยทรายขาว และ ต.ขุนยวม ผลผลิตผักอินทรีย์ที่สมาชิกเกษตรกรบ้านปางตองผลิตได้และส่งให้บริษัท มี 10 ชนิด ดังตารางที่ 9

ตารางที่ 9 ผลผลิตผักอินทรีย์ที่สมาชิกเกษตรกรบ้านปางตองผลิตได้และส่งให้บริษัท ปี 2550

ลำดับ ที่	ชนิดพืช	กำลังผลิตต่อ สัปดาห์ (ไร่)	พื้นที่ปลูก(ไร่)	ผลผลิต (กก./ไร่)	ราคา (บาท/ กก.)
1	แขนงกะหล่ำ	2	10	3,000	
2	คะน้า	1	5		
3	ผักกาดหางหงษ์	1	10	3,000	
4	ผักกาดหัว	1	5		
5	ปลีอกโคลี	1	10		
6	ผักกาดขาวปลี	1	10		
7	ผักกาดกวาดตั้ง	ผลิตเป็นช่วง ๆ ครั้งละ 1 งาน			
8	ผักบุ้ง	ผลิตเป็นช่วง ๆ ครั้งละ 1 งาน			
9	สลัดแก้ว	ผลิตเป็นช่วง ๆ			
10	สุกีนี	ผลิตเป็นช่วง ๆ			

สมาชิกของเครือข่ายที่ผลิตผักให้แก่บริษัทมีจำนวน 16 ราย จากเกษตรกรทั้งหมด 46 ราย ข้อมูลเกี่ยวกับรายชื่อสมาชิกที่ปลูกผักอินทรีย์ให้กับบริษัท มีรายละเอียดดังตาราง 5

ตาราง 10 รายชื่อสมาชิกที่ปลูกผักอินทรีย์ให้กับบริษัท ที่อยู่และรายได้โดยประมาณ ปี 2550

ลำดับที่	ชื่อสมาชิก	ที่อยู่	รายได้ต่อเดือน
1	นายเดิมศักดิ์ แสงเฮ่อ	25 หมู่ 3 บ้านปางตอง ต.แม่อุคอ (โทร. 086-1928900)	20,000
2	นายวิเชียร แสงเฮ่อ	หมู่ 3 บ้านปางตอง ต.แม่อุคอ (โทร. 087-1760260)	10,000
3	นายสมศักดิ์ แสงเฮ่อ	18 หมู่ 3 บ้านปางตอง ต.แม่อุคอ	5,000
4	นายสมชาย แสงเฮ่อ	40 หมู่ 3 บ้านปางตอง ต.แม่อุคอ	5,000
5	นายสาคร แสงเฮ่อ	หมู่ 3 บ้านปางตอง ต.แม่อุคอ	5,000
6	นายสุทธิศักดิ์ แสงเฮ่อ	21/1 หมู่ 3 บ้านปางตอง ต.แม่อุคอ	5,000
7	นายฟ้าง แสงเฮ่อ	21/1 หมู่ 3 บ้านปางตอง ต.แม่อุคอ	5,000
8	นายสิทธิศักดิ์ รักกฎหมาย	หมู่ 3 บ้านปางตอง ต.แม่อุคอ	5,000
9	นายเน้ง แซ่จาง	หมู่ 3 บ้านปางตอง ต.แม่อุคอ	5,000
10	นายสมพร นภาสกุลรัตน์	หมู่ 3 บ้านปางตอง ต.แม่อุคอ	5,000
11	นายสือ แว่จาง	หมู่ 3 บ้านปางตอง ต.แม่อุคอ	5,000
12	นายชัชวาล แสงเฮ่อ	18 หมู่ 3 บ้านปางตอง ต.แม่อุคอ	5,000
13	นายวิชัย	หมู่ 3 บ้านปางตอง ต.แม่อุคอ	5,000
14	นายสมพร วรารักษ์กุลชัย	31 หมู่ 3 บ้านปางตอง ต.แม่อุคอ	5,000
15	นายอมรินทร์ แสงเฮ่อ	15/1 หมู่ 3 บ้านปางตอง ต.แม่อุคอ	5,000
16	นายวัฒนะ สุวรรณเขตนิกม	หมู่ 1 ต.ขุนขาม	5,000

หลักเกณฑ์เงื่อนไขในการผลิตที่สำคัญ ของสมาชิก คือ

- 1) ดินต้องผ่านมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ ต้องไม่มียาฆ่าหญ้า / ปุ๋ยเคมี / โลหะหนักตกค้างในดิน
- 2) คุณภาพน้ำต้องผ่านเกณฑ์ที่กำหนด
- 3) คนผลิตต้องมีศักยภาพพร้อมที่จะสามารถผลิตผักส่งบริษัทได้ ตามข้อตกลงร่วมกัน
- 4) ร่วมกันเลือกชนิดผักที่ปลูกตามที่บริษัทต้องการ
- 5) การดูแลรักษา มีเจ้าหน้าที่ประจำฟาร์มคอยตรวจสอบทุกสัปดาห์ แล้วแต่ความพร้อม หรือสะดวกช่วงไหน และดูว่าผักพร้อมเก็บตัดส่งได้หรือยัง

บริษัทมาจัดตั้งจุดรับซื้อ และส่งเสริมเกษตรกร โดยรับผักปลอดสารพิษไปขายส่งให้ห้างสรรพสินค้าที่จังหวัดเชียงใหม่ และห้างแมคโครกรุงเทพ เพื่อกระจายผักสู่สาขาต่าง ๆ ทั่วประเทศ ซึ่งมี

จำนวน 34 สาขา ซึ่งปัจจุบันส่งได้เพียง 21 สาขา เท่านั้นซึ่งลักษณะผักที่รับซื้อต้องเป็นผักปลอดสารพิษอยู่ที่ ศูนย์เปอร์เซนต์ เดิมบริษัทมาติดต่อขอให้เกษตรกรที่อยู่พื้นราบภายในอำเภอขุนยวมเป็นผู้ผลิตให้ แต่ไม่ได้ รับการตอบรับจึงปรับเปลี่ยนเป้าหมายเป็นพื้นที่สูงคือ **ที่บ้านแม่อูคอ** ซึ่งเป็นพระราชเสาวนีย์ของสมเด็จพระ นางเจ้าพระบรมราชินีนาถที่ต้องการให้ดูแลต้นน้ำให้ดี บริษัทจึงเบนเป้าหมายไปบนดอยแม่อูคอ

การขาย บริษัทจะโทรศัพท์มาถามก่อนว่า เกษตรกรจะส่งผักให้กับทางบริษัทได้เมื่อไหร่ แล้วไป เอาแข่งใส่ผักที่บริษัทโดยคำนวณดูว่า ผักที่จะส่งขายปริมาณเท่าไร อาจตัดช่วงเช้าหรือช่วงเย็นก็ได้ การ ชั่งน้ำหนักเป็นน้ำหนักส่งคือ ตัดแต่งจากฟาร์มเรียบร้อยแล้ว เป็นน้ำหนักหน้าสวน โดยเอาใบแก่ทิ้ง การ ขนส่งผักให้แก่บริษัทเกษตรกรต้องขนส่งเองไปที่จุดรับซื้อในอำเภอขุนยวม ผักส่วนใหญ่บริษัทให้ราคา กิโลกรัมละ 10 บาท แต่ถ้าผลิตง่ายราคาอยู่ที่กิโลกรัมละ 8 บาท หรือถ้ามีต้นทุนในการผลิตสูงเช่น สลัดห แก้วให้กิโลกรัมละ 15 บาท บริษัทจะดูศักยภาพของเกษตรกรว่า สามารถผลิตผักอะไรได้บ้าง / ปริมาณ เท่าไหร่ / ความถี่กี่ครั้งต่อสัปดาห์

สถานที่ที่ตั้งของบริษัทรับซื้อผลผลิตของอำเภอขุนยวมอยู่ที่รีสอร์ทร้างติดกับอุรุดสมยศ

ชื่อการค้าที่ขายบนห้างคือ **อุทยานการค้าเกษตรอินทรีย์ (Organic Park)** หรือบริษัทโซคชัย อนันต์พืชผล โดยทางบริษัทร่วมมือกับสวนประกาศิตในการขายสินค้า Organic Park ที่มาประจำคือ คน คัดผัก / คนตรวจฟาร์มจากสวนประกาศิต โดยจะมาแจ้งชนิดผัก / ราคาผักให้แก่เกษตรกรบนดอยแม่อูคอ และคุณวัณณะ รวม 7 ราย ผักที่คุณวัณณะได้ผลิตไปแล้วคือ กะหล่ำปลี / สลัดแก้ว / หอมแบ่ง / ผักกาดขาวปลี ส่วนผักที่จะปลูกในอนาคตคือ ถั่วฝักยาว / แตงกวา / กวางตุ้ง / คะน้าได้หัววัน เป็นคะน้ากิน ดอกโดยบริษัทเอาพันธุ์มาให้ / คะน้า และหอมแบ่ง จะไม่ทำทั้งหมด ดูตามฤดูกาลเช่น ปลูกส่งขายบริษัท 1 ชนิด ส่วนชนิดผักที่เหลือปลูกขายในอำเภอขุนยวม

เงื่อนไขบ่งบอกว่ามีศักยภาพทำได้หรือไม่ได้ ซึ่งบริษัทจะเอื้อให้เช่น มีปัจจัยการผลิตมาให้ ได้แก่ น้ำส้มควันไม้ / เมล็ดพันธุ์พืชผักที่หายาก / น้ำอโรมา

ส่วนเรื่องการเงิน ฤดูกาลที่ผ่านมาคุณวัณณะได้เงินประมาณหมื่นกว่าบาทในการผลิตผักส่งขาย ให้แก่บริษัท สำหรับเงื่อนไขการจ่ายเงิน หลังจากที่ชั่งน้ำหนักผักที่เอาไปขายให้แก่บริษัทๆ จะออกบิล หรือใบรับสินค้าให้แก่เกษตรกรเป็นหลักฐาน แล้วเอาน้ำหนักผักในบิลมาคำนวณเงินหลังจากหักค่า ตะกร้า 3 กิโลกรัมแล้ว แล้วเอาบิลไปแจ้งยอดว่าไม่ได้ติดค่าน้ำ / ค่ายา เค้าจะ Fax ไปให้ฝ่ายบัญชีบริษัท ภายใน 1 สัปดาห์บริษัทจะโอนเงินให้แก่เกษตรกร

ระบบการชำระเงินแก่สมาชิกทั่วไป เมื่อสมาชิกส่งผักให้แก่บริษัทที่โรงคัดผักแล้ว บริษัทจะแบ่ง การจ่ายเงินออกเป็น 3 งวด ๆ ละ 15 วัน (รวมเป็น 45 วัน)

ตลาดขายส่งให้คลังเกษตรอินทรีย์

ภูมิหลัง

คลังเกษตรอินทรีย์ (Organics Warehouse) ดำเนินการโดย สถาบันชุมชนเกษตรกรรมยั่งยืน สนับสนุนโดย Oxfam GB ที่อยู่ : เจเจ มาเก็ต ถ.อภัยภูธร ต.ป่าตัน อ.เมือง จ.เชียงใหม่ 50000 โทรศัพท์/โทรสาร 053-233694 E-mail : organicwarehouse@hotmail.com Website : isacnn.org ตั้งขึ้นเมื่อปลายปี 2549 โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อเป็นสถานที่รวบรวมผลผลิตเกษตรอินทรีย์ จากเกษตรกรรายย่อย มาจำหน่ายให้กับผู้บริโภคทั่วไป รวมทั้งให้กับผู้บริโภคที่ต้องการจะกระจายสินค้าเกษตรอินทรีย์ เช่น ร้านค้าสุขภาพและองค์กรต่าง ๆ

วิธีการค้าขาย

คลังเกษตรอินทรีย์จะรับซื้อสินค้าแล้วนำไปขายส่งต่อ พี่ผักจะไม่มีการขายปลีก เพราะเกษตรกรมาจำหน่ายที่ตลาดนัดอยู่แล้ว คลังจึงไม่แข่งค้าขายกับชาวบ้าน แต่จะช่วยชาวบ้านในการกระจายสินค้า ที่มีปริมาณมาก การกำหนดราคาจะเป็นการตกลงกับเกษตรกรโดยตรง ให้เกิดความเป็นธรรม อยู่ได้ทั้ง 2 ฝ่าย มี 2 วิธี คือคิดจากต้นทุนการผลิต และบวกราคาขึ้นอีก 15 เปอร์เซ็นต์ เทียบกับราคาตลาด

การค้าขายกับเครือข่ายฯ อ.ขุนยวม

สินค้าที่คลังต้องการแน่นอนจากแม่ฮ่องสอนคือ หอมแดง เพราะที่อื่นไม่มี นอกจากนี้ยังสนใจ พริกแห้ง / ถั่วลิสง / ลูกเดือยเมล็ดดำใหญ่ / มะตูมแห้ง / ดอกคำฝอย / กระเจี๊ยบแห้ง / ถั่วเขียว / ถั่วแดงหลวง ส่วนผลไม้เมืองหนาวที่คลังรับซื้อได้แก่ สาลี่ / พลัม / พลัม และอะโวคาโด คลังจะรับซื้อในราคาขายส่งเท่านั้น

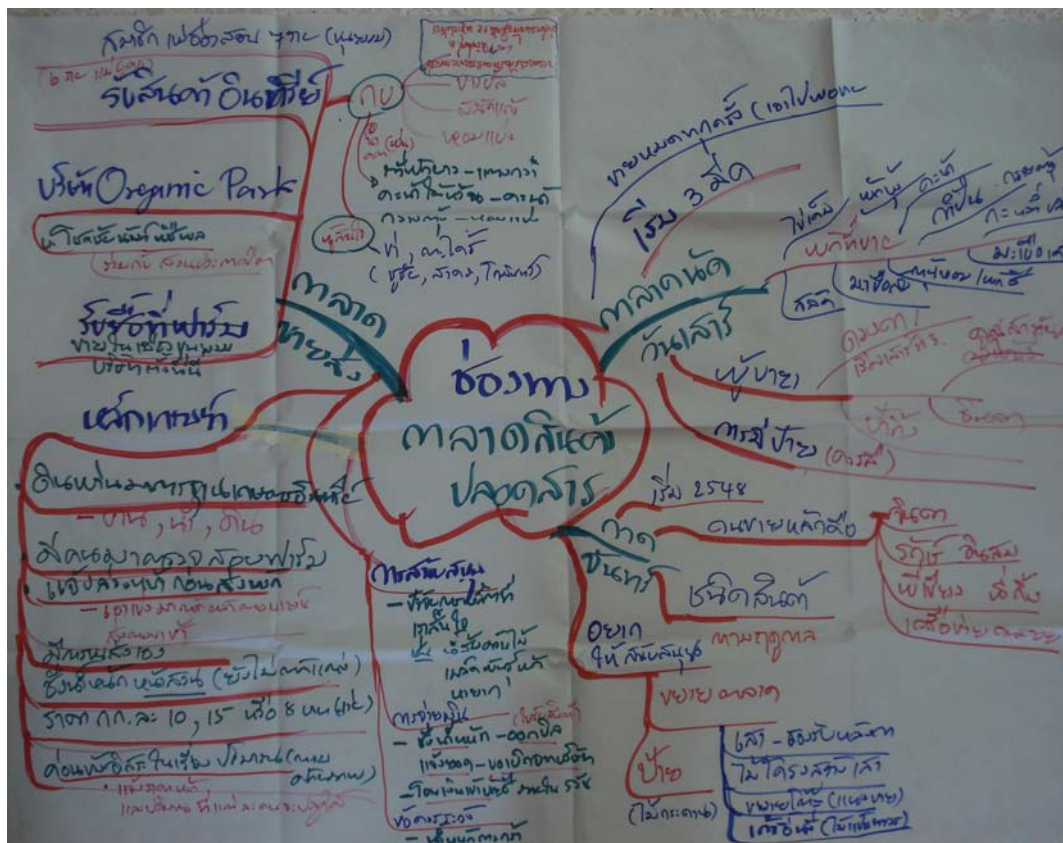
ลูกค้าของคลังบางส่วนต้องการการรับรองมาตรฐานในสินค้าบางตัว บางกลุ่มต้องการขอมาตรฐาน สินค้าบางตัวก็ไม่ต้องการดูหรือรับรอง ถ้าลูกค้าต้องการคลังสินค้าจะมาตรวจรับรอง ออกค่าใช้จ่ายในการตรวจคนละครั้ง กับเกษตรกร โดยคิดราคา 1,000 บาทต่อแปลง

ในวันที่ 17 มีนาคม 2550 นี้ จะมีการเปิดคลังเกษตรอินทรีย์ อย่างเป็นทางการ ถ้าสมาชิกอยากดูขอเชิญร่วมงานที่จังหวัดเชียงใหม่ได้ จะเป็นการเปิดทั้งตัวคลังและภาคนัดจากเครือข่าย 15 องค์กร โดยสแกน.เอาข่าวพันธุ์พื้นเมืองมาหุงให้คนเมืองกิน มีน้ำพริกพื้นเมือง จัดบุช 35 บุช วัตถุประสงค์ที่จัด คิดว่าคนจะรู้จักคลังเยอะขึ้น

สำหรับผลผลิตหลักที่ทางเครือข่ายขายให้แก่คลังเกษตรอินทรีย์นั้น ได้แก่ หอมแดงและกระเทียม โดยในฤดูกาลผลิต ที่ผ่านมาขายกระเทียมให้แก่คลังเกษตรอินทรีย์ จำนวน 1,400 กก. ราคา กก.ละ 25 บาท รวมเป็นเงิน 35,000 บาท ซึ่งได้ราคาสูงกว่าราคาตลาด (ราคาตลาด 15-20 บาท)

สรุปรูปแบบตลาดที่เครือข่ายดำเนินการอยู่ มี 3 รูปแบบ ดังนี้

แบบที่ 1 ตลาดนัด มีทั้งในอำเภอขุนยวมและในจังหวัด ใน อ.ขุนยวม มี 2 นัด คือวันจันทร์ ที่ว่าการอำเภอ และตลาดนัดวันเสาร์ที่เทศบาลขุนยวม ซึ่งจินดา สุพิน อินสม เป็นผู้ขายตรงแก่ผู้บริโภค เป็นหลัก ตลาดนัดใน อ.เมือง การผลิตมี 2 ระบบ ควบคู่กันไปในช่วงแรกคือ 1) ปลุกไว้กิน และ 2) ปลุกเพื่อขายเป็นรายได้เพื่อปลดปล่อยหนี้สิน ที่ต้องจัดการต่อคือ สมาชิกที่ต้องการปลดปล่อยหนี้สิน มีทางเลือกคือสามารถไปขายที่ตลาดนัดโรงพยาบาล 2 ครั้งต่อเดือน หรือตลาดนัดวันอาทิตย์ที่จังหวัด 2 ครั้งต่อเดือนเหมือนกัน ยกเว้นป่าตองที่อยากไปขายทุกนัด

ภาพที่ 2 Mind Mapping สรุปช่องทางการตลาดสินค้าปลอดสารพิษ เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือก อ.ขุนยวม จ.แม่ฮ่องสอน (31 มีนาคม)

แบบที่ 2 ตลาดขายตรงในหมู่บ้าน/ชุมชน กรณีของบ้านแม่สุริน ถ้าตลาดในชุมชนที่สามารถเป็นตัวอย่างที่ดี ซึ่งจะมีการศึกษาและพัฒนาตลาดแบบนี้ให้เต็มที่ในระยะต่อไป ซึ่งอาจไม่จำเป็นต้องมีสถานที่ขายโดยเฉพาะ “เป็นตลาดตามสั่ง” ในลักษณะ “ผลผลิตนำการตลาด” โดยผู้ซื้อจะดูก่อนว่าช่วงนี้ผู้ผลิตมีอะไรออกมาบ้าง ก็จะเลือกซื้อตามที่มี ก็ไปตัดมาขายกันสด ๆ ตัดแล้วเอามากินเลย จึงได้กินของดี

และผู้ปลูกเองก็มีผักไว้กินเอง เป็นการพึ่งตนเองได้ไม่ต้องซื้อ ส่วนผักที่เหลือก็เอาไปขาย เกิดการมีส่วนร่วมในการขายที่จังหวัด และยังมีคุณอินสม กระบวนสง่า บ้านแม่กิ๊ ที่ขายในหมู่บ้านของตนเองเป็นหลักที่เหลือ ผักคุณจินดา ขายตลาดจันทร์ / เสาร์ ที่ อ.ขุนยวม

แบบที่ 3 ตลาดขายส่ง มี 2 แห่งคือ คลังเกษตรอินทรีย์ รับซื้อ หอม กระเทียม ข้าวเปลือก และผลไม้เมืองหนาว แห่งที่ 2 อุทยานการค้าเกษตรอินทรีย์ (Organic Park) ร่วมกับสวนประกาศิต รับซื้อ กระหล่ำปลี สลัดแก้ว หอมแบ่ง ฯลฯ

บรรยากาศตลาดนัด
ผักปลอดสารพิษ
วันเสาร์
ที่หน้าเทศบาลตำบลขุนยวม

ช่องทางตลาดระดับต่าง ๆ ในการดำเนินงานโครงการ

หอม – กระเทียม ส่งคลังเกษตรอินทรีย์

ขายส่งให้กับ
Organic Park

วิเคราะห์ผลผลิตและความต้องการด้านการตลาด

เพื่อให้มีข้อมูลประกอบการวางแผนจัดการด้านการตลาดอย่างต่อเนื่องในอนาคต โครงการวิจัยจึงนำข้อมูลเชิงปริมาณต่าง ๆ ซึ่งบางส่วนได้นำเสนอไปแล้วในรายงานฉบับสมบูรณ์ของโครงการฯ ในระยะที่ 1 มาวิเคราะห์สังเคราะห์ ใหม่ เพื่อให้เห็นข้อมูลในด้านผลผลิต (Supply) และด้านความต้องการของผู้บริโภค (Demand) ดังนี้

ข้อมูลในด้านผลผลิต (Supply)

พื้นที่เพาะปลูก

พื้นที่การเกษตรทั้งจังหวัดแม่ฮ่องสอน ข้อมูลล่าสุดที่หาได้ คือข้อมูลของปี 2546 มีพื้นที่ปลูกฝักและพืชไร่ สำคัญดังนี้ พืชไร่ พื้นที่ปลูกทั้งหมด 50,553 ไร่ แบ่งเป็น ถั่วเหลืองฤดูฝน 29,304 ไร่ ถั่วเหลืองฤดูแล้ง 21,249 ไร่ งามดำ 832 ไร่ พืชผัก แบ่งเป็น กระเทียม 20,207 ไร่ พริกชี้หูสวน 5,811 ไร่ และ กะหล่ำปลี 5,055 ไร่ ส่วนข้อมูลย้อนหลังการเพาะปลูก/ผลผลิต พืชสำคัญ ดังตารางที่ 11 และ 12

ตารางที่ 11 สถิติการปลูกพืชที่สำคัญของจังหวัดแม่ฮ่องสอน ปีเพาะปลูก พ.ศ. 2537-2544

ชื่อพืช / ปี	พื้นที่ปลูก (ไร่)							
	2537	2538	2539	2540	2541	2542	2543	2544
ข้าวรวม	146,490	112,556	151,162	165,046	168,055	170,631	173,358	173,459
กระเทียม	14,607	15,598	18,050	21,321	18,636	19,063	40,151	20,207
ถั่วเหลือง ฝน	19,000	20,173	25,277	30,064	35,773	29,181	29,767	29,304
ถั่วเหลือง แล้ง	26,300	22,728	23,708	24,537	20,727	19,092	31,726	21,249
กะหล่ำปลี	5,552	2,101	4,799	5,228	7,617	8,872	4,553	5,055
ลำไย	265	296	350	449	629	667	742	1,619
ลิ้นจี่	750	736	981	1,623	1,129	1,213	2,127	1,396

ตารางที่ 12 ผลผลิตรวมของพืชเศรษฐกิจจังหวัดแม่ฮ่องสอน ปีเพาะปลูก พ.ศ. 2537-2544

ชื่อพืช / ปี	ผลผลิตรวม (ตัน)							
	2537	2538	2539	2540	2541	2542	2543	2544
ข้าวรวม	44,333	52,473	65,320	71,201	56,999	79,490	76,182	63,016
กระเทียม	27,433	30,594	40,032	34,692	23,148	26,650	45,002	30,260
ถั่วเหลือง ฝน	9,748	5,178	4,698	17,634	8,746	7,600	13,957	7,967
ถั่วเหลือง แล้ง	9,748	4,822	4,393	17,634	4,455	4,460	13,957	5,619
กะหล่ำปลี	8,170	7,504	9,845	15,929	20,314	20,997	7,523	16,791

จากข้อมูล มีผักชนิดเดียวที่สามารถหาข้อมูลภาพรวมได้คือ กะหล่ำปลี ผลผลิต ปี 2544 (ล่าสุด) มีถึง 16,791,000 กิโลกรัม น่าจะเพียงพอสำหรับการบริโภคในจังหวัดแม่ฮ่องสอน แต่จากการวิเคราะห์ช่องทางการตลาดพบว่า ผู้ผลิตส่วนใหญ่ จะส่งผลผลิตไปขายนอกจังหวัด (มากกว่า 90%) จากการ

สัมภาษณ์เส้นทางตลาดกะหล่ำปลีที่ ต.แม่อุคอ ในขณะที่แม่ค้าในตลาดสดแม่ฮ่องสอนต้องส่งกะหล่ำปลีจากเชียงใหม่ (ตลาดเมืองใหม่) มาขายในจังหวัดอีกต่อหนึ่ง

ส่วนสภาพการผลิตผลผลิตปลอดสารพิษ (โดยเฉพาะผัก) ในโครงการวิจัย นั้น มี 2 ระบบการผลิตคือ ระบบเกษตรผสมผสาน ซึ่งเป็นพื้นที่ของเกษตรกรในพื้นที่ราบ และที่ดอนส่วนใหญ่ จำนวน 20 ราย และระบบเกษตรเชิงเดี่ยวในพื้นที่ สูง ได้แก่ชุมชนม้ง จำนวนประมาณ 15 ราย

พื้นที่ปลูกพืชผักปลอดภัยจากสารพิษที่เป็นสมาชิกเครือข่ายเกษตรทางเลือก อ.ขุนยวม (ชุมชนม้ง) จำนวน 15 คนนั้น มีประมาณ 70 ไร่ ปลูกผักส่งให้ ออร์แกนิกปาร์ค เท่านั้น จึงไม่สามารถทดแทนการบริโภคในจังหวัดที่ไม่พอเพียงได้

ส่วนพื้นที่ปลูกของเกษตรกร อีก 20 รายในโครงการนั้นเนื่องจากเป็นระบบการผลิตแบบผสมผสานจึงไม่สามารถ คำนวณพื้นที่ที่ชัดเจนได้ แต่โดยเฉลี่ยแล้ว แบ่งพื้นที่ปลูกผักประมาณ 1 ไร่ต่อครัวเรือน ไม่รวมพื้นที่ปลูกกระเทียมที่ปลูกหลังเก็บเกี่ยวข้าว

ปฏิทินการเพาะปลูก

เนื่องจากการผลิตผักปลอดสารพิษในระบบเกษตรยั่งยืนของเกษตรกรรายย่อยนั้น เน้นการปลูกพืชตามฤดูกาล เพราะเหมาะสม จัดการง่ายไม่สิ้นเปลืองปัจจัยการผลิต สำหรับพืชที่ปลูกได้ดี ทั้ง 3 ฤดูในอำเภอขุนยวมจังหวัดแม่ฮ่องสอน มีรายละเอียดในตารางที่ 13 ช่วงเวลาที่ปลูกพืชแต่ละชนิดได้ดี ในตารางที่ 14 และปฏิทินการปลูกพืชในรอบปีมีในตารางที่ 15

ตารางที่ 13 ฤดูกาลผลิตและชนิดของผักปลอดสารพิษที่ปลูก อ.ขุนยวม ปี 2548-50

ฤดูปลูก	ชนิดของผัก/ พืชไร่ที่ปลูก
ฤดูร้อน (มีนาคม-พฤษภาคม)	<u>พืชผัก</u> ต้นหอม ผักชี กระเทียม ไซโยเต้ มะเขือเทศ กระเจี๊ยบแดง ข้าวโพดหวาน ฟักทอง ผักบุ้งจีน พริก มะเขือ ผักกาดจ้อน พริกขี้หนู มะเขือยาว สลัด กระเทียม หอมแดง ตะไคร้ ขมิ้น จิง ข่า <u>พืชไร่</u> ถั่วเหลือง ถั่วลิสง ถั่วเขียว
ฤดูฝน (มิถุนายน-กันยายน)	<u>พืชผัก</u> ผักบุ้งจีน ผักกาด ตำลึง ถั่วงอก พริกขี้หนู พริกขี้หนู มะเขือยาว มะเขือ พวง ผักกาดจ้อน บวบ ผักสลัด ถั่วฝักยาว ต้มหอม ผักชี ผักกาดขาวปลี ผัก กระเฉด <u>พืชไร่</u> งา (ขาว-ดำ) ข้าว พริกสด ถั่วลิสง ถั่วเขียว ถั่วเหลือง แตงไร้ แตงไทย
ฤดูหนาว (ตุลาคม-กุมภาพันธ์)	<u>พืชผัก</u> ผักกาด กะหล่ำดอก กะหล่ำปลี หัวไชเท้า แครอท กระเทียม ผักชี ถั่วฝักยาว บล๊อคโคลี่ ผักกาดกวางตุ้ง มะเขือเทศ หอมแดง ถั่วดำ หอมแบ่ง มะเขือยาว มะเขือเปราะ สลัด บวบ ไซโยเต้ <u>พืชไร่</u> มันแกว ข้าวไร่

ตารางที่ 14 ช่วงเวลาที่เหมาะสมในการปลูกพืชผัก ในรอบ 1 ปี (มกราคม – ธันวาคม) อำเภอชุมพล จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ที่	พืชผักปลูก	👍 ช่วงเวลาที่ปลูกได้ผลดี (เหมาะสม)								✓ ช่วงเวลาที่ปลูกได้				อายุ
		มค.	กพ.	มีค.	เมย.	พค.	มิย.	กค.	สค.	กย.	ตค.	พย.	ธค.	
1	ผักกาดขาวตั้ง (ตลอดปี)	👍	👍	✓	✓	✓	👍	👍	👍	👍	👍	👍	👍	40-45 วัน
2	ผักบุ้งจีน (ฝน)					✓	👍	👍	👍	👍	✓			25-30 วัน
3	คะน้า (ตลอดปี)	👍	👍	✓	✓	✓	👍	👍	👍	👍	👍	👍	👍	45 วัน
4	ถั่วฝักยาว (ตลอดปี)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	👍	👍	✓	✓	✓	60-90 วัน
5	ต้นหอม ผักชี (ตลอดปี)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	👍	👍	45 วัน
6	ไชโยเต้ (ฝน)					✓	✓							30 วัน และเก็บเกี่ยวได้ตลอดปี
7	กะหล่ำปลี (หนาว)	✓										👍	✓	90 วัน
8	ผักกาดขาว (หนาว)											✓	👍	60-90 วัน
9	แครอท (หนาว)										👍	👍	👍	90 วัน
10	แตงกวา แตงอื่น ๆ (ฝน)					✓	✓	✓	👍	👍				30-60 วัน
11	มะเขือยาว/ เปราะ (ตลอดปี)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	👍	👍	✓	✓	✓	✓	60 วัน – 1 ปี
12	กระเทียม (หนาว)										👍	👍	👍	90-120 วัน
13	หอมแดง (ฝน - หนาว)					👍	👍	✓	✓			👍	✓	90 วัน
14	พริกเกรียง พริกหนุ่ม (ฝน)					✓	✓	✓	✓	✓				60 วัน – 1 ปี
15	มะเขือเทศ (ฝน - หนาว)	✓	✓	✓		👍	✓	✓	✓		✓	👍	✓	
	รวมพืชที่ปลูกได้ (ชนิด)	7	6	6	5	11	11	10	10	8	9	11	11	

ตารางที่ 15 ปฏิทินการปลูกพืช ในรอบ 1 ปี (มกราคม – ธันวาคม) บ้านแม่สุริน อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ที่	ผลผลิต	† ช่วงเวลาที่ปลูก								☉ ช่วงเวลาเกี่ยว				อายุ
		มค.	กพ.	มีค.	เมย.	พค.	มิย.	กค.	สค.	กย.	ตค.	พย.	ธค.	
1	ถั่วเหลือง (แดง)	†			☉	☉							†	อายุ 90 -120 วัน
2	ถั่วเหลือง (ฝน 2 รุ่น)	☉	☉				†		†	☉	☉			อายุ 90 -120 วัน
3	งา						†				☉			อายุ 120 วัน
4	ข้าวโพด						†		☉	☉				อายุ 60-95 วัน
5	ถั่วลิสง	☉	☉								†			อายุ 90 -120 วัน
6	ยาสูบ	☉									†			อายุ 90 -120 วัน
7	กระเทียม			☉	☉							†	†	อายุ 90 -120 วัน
8	ผักตามฤดูกาล	†	☉	†	†	☉	☉	☉		†	☉	☉	†	25-90 วัน
9	ข้าวนา						†	†			☉	☉		อายุ 120 วัน
10	ข้าวไร่					†	†			☉	☉			อายุ 120 วัน

หมายเหตุ

- 1) บ้านแม่สุรินเป็นระบบการปลูกพืชแบบผสมผสานทุกราย (สมาชิกโครงการฯ 5 ราย)
- 2) พืชรายได้หลักคือ กระเทียม ถั่วเหลือง ข้าวโพด งา และถั่วลิสง ตามลำดับ
- 3) ได้รับมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ภาคเหนือ (มอน.) จำนวน 3 รายพื้นที่ 12 ไร่

ตาราง 17 ปฏิทินผลิตเกษตรยั่งยืนที่ออกสู่ตลาด ของกลุ่ม/ สมาชิก เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือก อ.ขุนยวม

กลุ่ม	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	สมาชิก	พื้นที่ปลูก
กลุ่มเกษตรกรรม ทางเลือก บ้านเมืองปอน (ผักปลูกตามฤดูกาล ผัก/พืชอาหารจากป่า กระเทียม ขมิ้นผง ข้าวกล้องอินทรีย์)													10-15 ราย มีบัวตอง และกลุ่ม ผู้สูงอายุ ปลูกผัก สวนครัว	- พืชผักประมาณ 0.5 ไร่/ ครัวเรือน - ข้าวอินทรีย์ 4 ไร่ 1 ราย - ได้รับใบรับรองมาตรฐาน เกษตรอินทรีย์ ถั่วเขียว / กระเทียม/ หอมแดง/ ถั่ว แดง ปลูกหลังนา 1 ราย 6.75 ไร่ ส่งคลังเกษตร อินทรีย์
กลุ่มเกษตรกรรม ทางเลือก บ้านแม่สุริน (พืชผักตามฤดูกาล กระเทียม ถั่วเขียว ข้าวโพดหวาน กระเจี๊ยบแดง งา)													6 ฟาร์ม	- พืชผักประมาณ 0.5 ไร่/ ครัวเรือน (ปลูกกินเหลือ ขายเฉพาะในชุมชน) - ได้รับใบรับรองมาตรฐาน เกษตรอินทรีย์ภาคเหนือ 3 ราย พื้นที่ 12 ไร่ ส่งคลัง เกษตรอินทรีย์

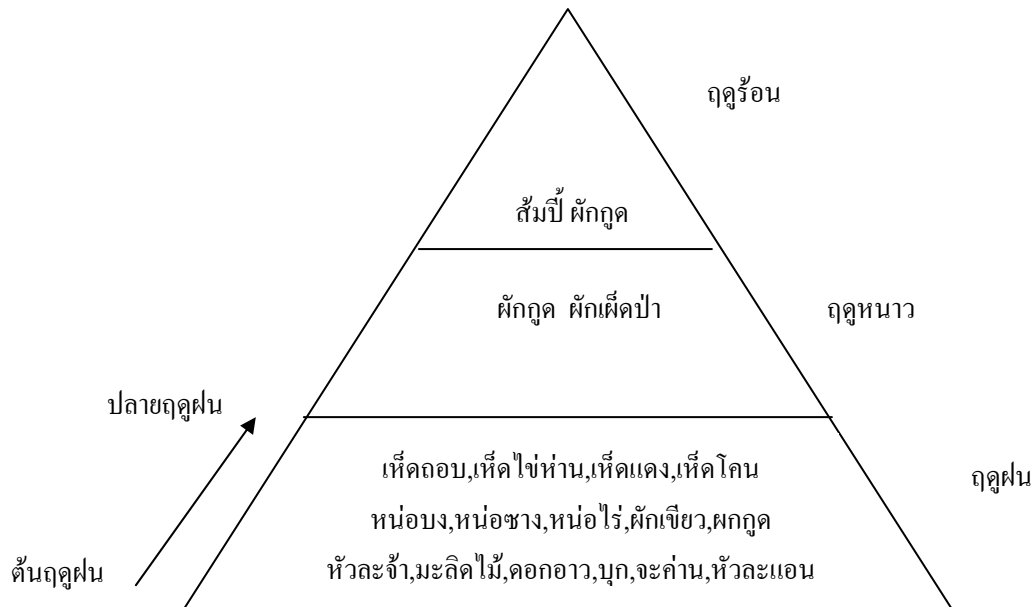
กลุ่ม	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	สมาชิก	พื้นที่ปลูก
นายวัฒนะ สุวรรณเขตนิกม (พืชผักตามฤดูกาล กระเทียม กระเจี๊ยบ ถั่วเหลือง ถั่วเขียว)	←→ กะหล่ำปลี สลัดต่าง ๆ					←→ ผักบุ้งจีน ถั่วฝักยาว พริกสด มะเขือ					←→ กะหล่ำปลี สลัดต่าง ๆ		1 ฟาร์ม (ฟาร์มเดี่ยว แยกจาก ชุมชน)	- ปลูกพืชผัก ข้าว พืชไร่ หมุนเวียน พื้นที่ 17 ไร่ โดยอาศัยน้ำชลประทาน ได้รับ มอน. ปี 2551 – 54 ขายส่งคลังเกษตรอินทรีย์ จ.เชียงใหม่
นางจินดา สุวรรณ อาภา (พืชผักตามฤดูกาล ผักพื้นบ้าน ไม้ตัด ดอก พริก)		←→ ผักปลูกตามฤดูกาล	←→ 20 ชนิด เช่น ผักบุ้ง ผักกาดต่าง ๆ แครอท กะหล่ำปลี สลัด	←→ คะน้า ผักพื้นบ้าน		←→ ไม้ตัดดอก เช่น แก้วไอริส บัวสวรรค์							1 ฟาร์ม (ฟาร์มเดี่ยว แยกจาก ชุมชน)	- ปลูกพืชผัก ไม้ดอก หมุนเวียน พื้นที่ 4 ไร่ โดยอาศัยน้ำชลประทาน ได้รับ มอน. ปี 2551 – 54 ขายส่งคลังเกษตรอินทรีย์ จ.เชียงใหม่
นายบุญยั้ง กิระ (พืชไร่ ได้แก่ ถั่ว เขียว ถั่วแดง ถั่ว เหลือง ผักจากป่า)	←→ ถั่วเขียว/ ถั่วแดง				←→ ผักจากป่า เห็ดต่าง ๆ หน่อไม้ ผักกูด				←→ ถั่วเหลือง				1 ฟาร์ม (ฟาร์มเดี่ยว แยกจาก ชุมชน)	- ปลูกพืชไร่ หมุนเวียน พื้นที่ 20 ไร่ โดยอาศัย น้ำฝน ได้รับ มอน. ปี 2551 – 54 ขายส่งคลัง เกษตรอินทรีย์ จ. เชียงใหม่

นอกจากผักที่ปลูกแล้ว แม่ฮ่องสอนยังมีผักจากป่าหลากหลายชนิดซึ่งส่วนใหญ่จะออกในฤดูฝน
(พฤษภาคม – สิงหาคม) ดังตารางที่ 16

ตารางที่ 16 ปฏิทินพืชผักจากป่า อ.ขุนยวม

ลำดับ	ชนิดพืช	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
1.	เห็ดถอบ					=====							
2.	เห็ดไข่ห่าน					=====							
3.	เห็ดบด											=====	
4.	เห็ดหอม							=====					
5.	เห็ดโคน									=====			
6.	เห็ดขาง						=====						
7.	เห็ดไม้ข้าวหลาม									=====			
8.	เห็ดแดง						=====						
9.	หน่อบง					=====							
10.	หน่อขาง						=====						
11.	หน่อไร่									=====			
12.	หน่อไม้ข้าวหลาม						=====						
13.	ผักกูด	=====											
14.	ผักเขี้ยว					=====							
15.	ส้มปี			=====									
16.	ผักพ้อคำดีเมีย					=====							
17.	ดอกอาว					=====							
18.	หัวละแอน					=====							
19.	จิงป่า					=====							
20.	อึ้งอ						=====						
21.	ปลีกล้วยป่า					=====							
22.	จะค้าน	=====										=====	
23.	ผักเผ็ดป่า	=====											
24.	หัวละอ้า							=====					
25.	มะลิคไม้							=====					

จากตารางปฏิทินอาหารจากป่าจะทราบถึงช่วงเวลาที่ปริมาณและการออกของอาหารจากป่าที่มีความสำคัญต่อผักปลูกในแต่ละเดือนจะเห็นได้ว่าในช่วงฤดูฝนจะมีปริมาณผักจากป่าออกมากโดยเฉพาะเห็ด หน่อไม้ ผักเขียวบางชนิด (พ.ค.-ก.ค.) ซึ่งจะทราบได้จากแผนภูมิภาพที่ชัดเจนมากขึ้นและอธิบายดังนี้

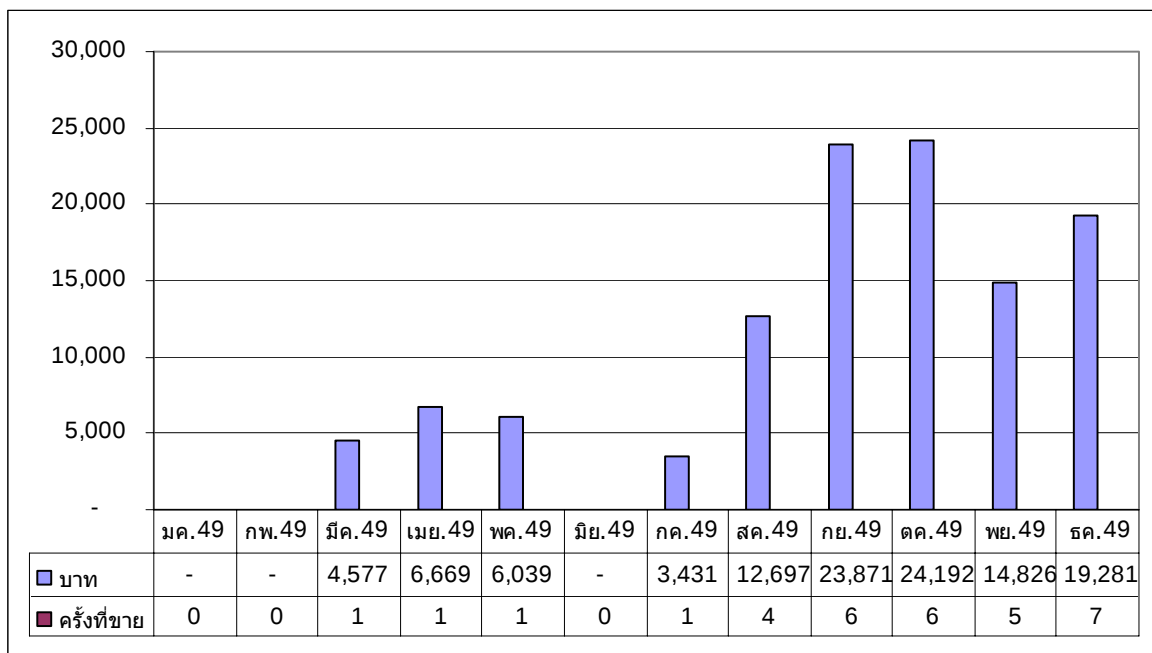
ภาพที่ 3 ผักป่าในอำเภอขุนยวม ที่ออกตามฤดูกาล

จากปฏิทินของพืชที่ปลูกและพืชผักจากป่า ก็สามารถวิเคราะห์ถึงผลผลิตเกษตรยั่งยืนที่ออกสู่ตลาดในช่วงต่าง ๆ ได้ ดังตารางที่ 17

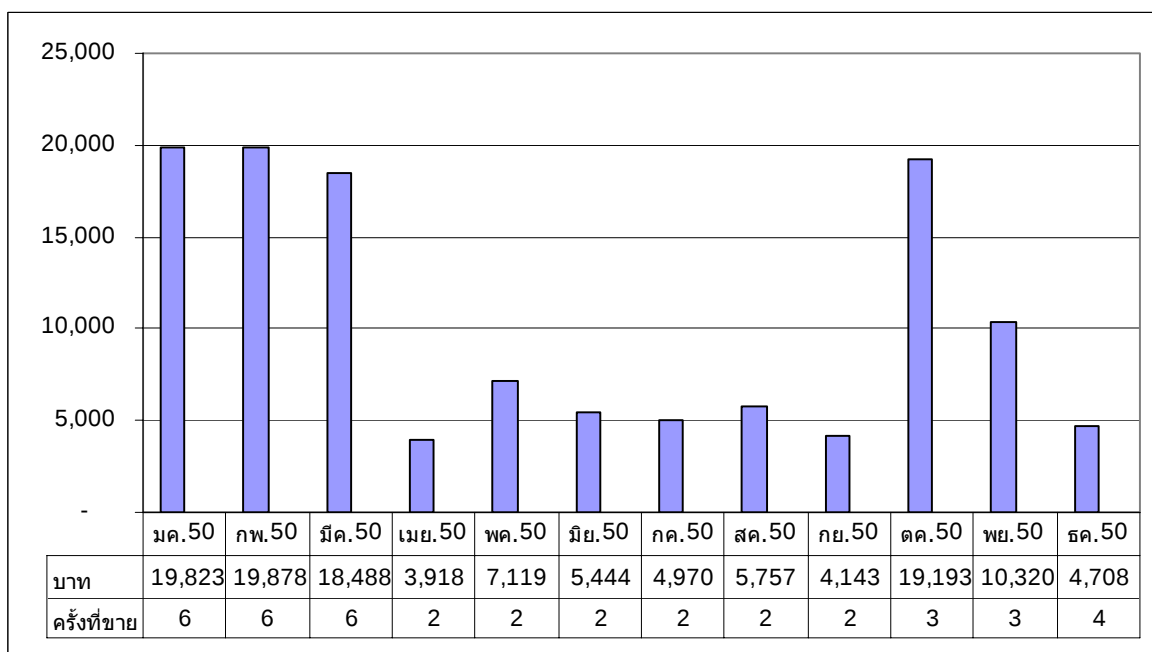

หากนำข้อมูลจำนวนเงินที่ขายได้จากการทดลองตลาดนัด ทั้ง 67 ครั้ง ระหว่าง เดือนมีนาคม 2549 – พฤศจิกายน 2550 พบว่า สามารถสะท้อนถึง ปริมาณผลผลิตที่เกษตรกรสามารถผลิตได้ และความต้องการของผู้บริโภคในแต่ละช่วงเวลาเช่นกัน ซึ่งจะมีสูงในช่วงฤดูการท่องเที่ยว 4 เดือน ระหว่างเดือนตุลาคม – มกราคม และช่วงที่ปลูกผักได้ดีในระหว่างเดือน กันยายน – มีนาคม ของปี ดังภาพที่ 4 และภาพที่ 5

ภาพที่ 4 มูลค่าผลผลิตเกษตรอินทรีย์ที่เกษตรกรขายได้ในการทดลองตลาดนัด ปี 2549

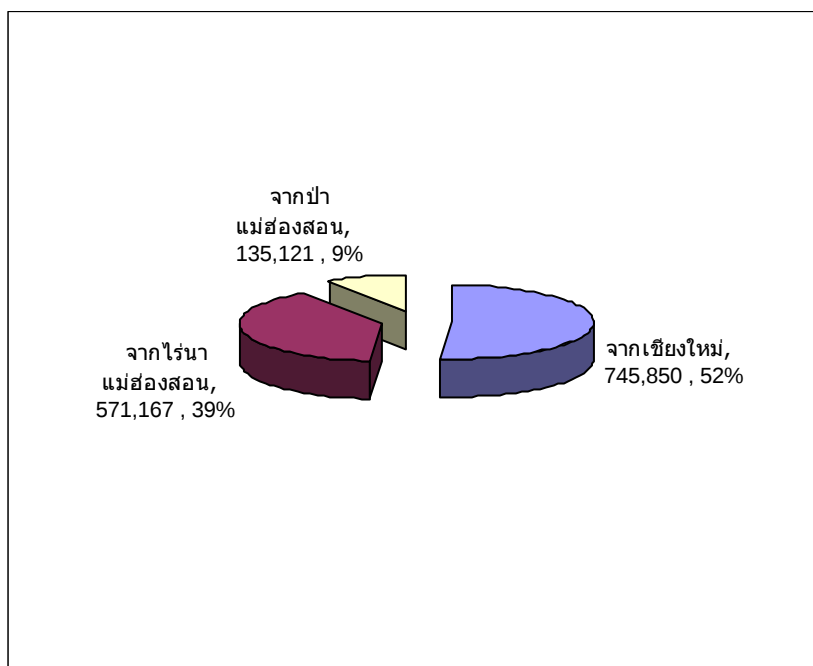
ภาพที่ 5 มูลค่าผลผลิตเกษตรอินทรีย์ที่เกษตรกรขายได้ในการทดลองตลาดนัด ปี 2550

ข้อมูลความต้องการของผู้บริโภค (Demand)

ความต้องการของผู้บริโภค มีการสำรวจโดยโครงการวิจัยทั้ง ระยะที่ 1 และ 2 ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ จากการสำรวจแม่ค้าในตลาดสดแม่ฮ่องสอน 40 ราย ในปี 2548 พบว่า คนแม่ฮ่องสอนซื้อผักเพื่อบริโภค 1,452,138 กิโลกรัม เป็นพืชผักจากไร่สวนของแม่ฮ่องสอน/ ชนขวม 39.33% จากป่าแม่ฮ่องสอน/ ชนขวม 9.3% และจากเชียงใหม่ 51.37% ดังภาพที่ 5

ภาพที่ 6 การบริโภคพืชผักจากแหล่งต่าง ๆ ของชาวแม่ฮ่องสอน ปี 2548

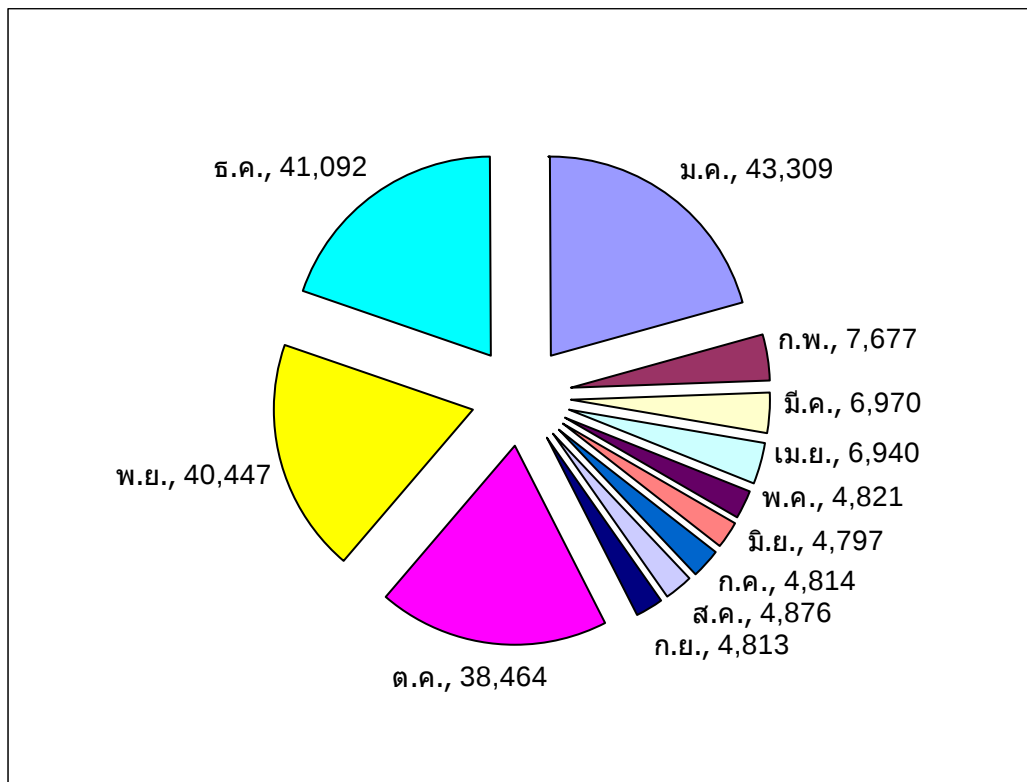

ปริมาณผักจากจังหวัดเชียงใหม่ ที่นำมาขายในตลาดอำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ผลการศึกษาพบว่า พืชผักจากเชียงใหม่ 8 อันดับแรก ที่ผู้บริโภคเลือกซื้อ ได้แก่ แดงกวา บล๊อคเคอรี่ ผักกาดขาว หอมหัวใหญ่ มะเขือเจ้าพระยา กะหล่ำดอก ผักกระเฉด และ คะน้า

และในปีเดียวกันโครงการวิจัยฯ ได้สำรวจผู้บริโภคในเขตอำเภอเมือง จำนวน 73 ราย พบว่า ชนิดผักที่ผู้บริโภคระบุว่าต้องการซื้อ เรียงจากมากไปหาน้อย ได้แก่ คะน้า ผักบุ้ง ผักกาด กะหล่ำปลี กะหล่ำดอก ผักกาดขาวปลี ผักชี กวางตุ้ง ต้นหอม บล๊อคเคอรี่ ถั่วฝักยาว มะเขือเทศ แดงกวา มะเขือ แครอท

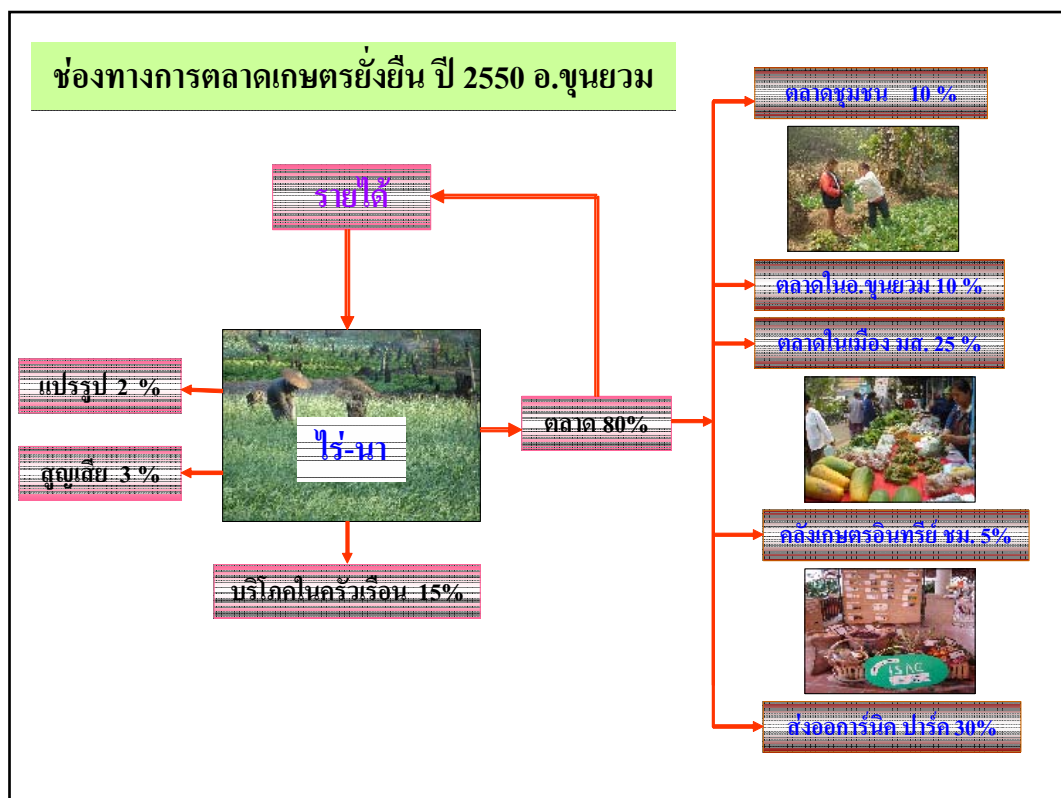
หากวิเคราะห์เป็นรายเดือนจากการสำรวจแม่ค้า 40 คน พบว่า เดือน ตุลาคม พฤศจิกายน ธันวาคม และมกราคม เป็น 4 เดือนที่ขายผักได้ดีที่สุด นี่เป็นภาพสะท้อนว่า ผักในตลาดส่วนใหญ่ สนองต่อร้านอาหาร โรงแรม ที่บริการนักท่องเที่ยวเป็นหลัก เพราะ ช่วง 4 เดือนที่ผักตลาดขายดีนั้นเป็นช่วงฤดูกาลท่องเที่ยวที่เรียกว่า “High Season” ภาพที่ 7

ภาพที่ 7 ความต้องการบริโภคพืชผัก ในรอบปี(กิโลกรัม) ของชาวแม่ฮ่องสอน ปี 2548

ช่องทางการตลาด

ภาพที่ 8 ช่องทางการตลาดเกษตรยั่งยืน (พืชไร่ – พืชผัก) ของสมาชิกโครงการวิจัย ปี 2550

โครงการวิจัยได้ศึกษาช่องทางการตลาดผัก และพืชไร่ ปลอดภัยในปี 2550 พบว่าผลผลิตจากไร่ในฤดูกระจายไป 4 ช่องทางคือขาย ร้อยละ 80 บริโภคในครัวเรือน ร้อยละ 15 สูญเสียในกระบวนการผลิต/ จำหน่าย ร้อยละ 3 และแปรรูป ร้อยละ 2 (ภาพที่ 8)

นอกจากนี้ยังได้ศึกษาเส้นทางตลาดผักชุมชนมั่ง บ้านปางตองและบ้านแม่อุคอ โดยได้ทำ Focus Group ระหว่างวันที่ 27-28 พย.49 ณ บ้านแม่อุคอ ในพืชเงินสดหลักของชุมชน 4 ชนิด ได้แก่ มะเขือเทศ กะหล่ำปลี ผักกาดขาวปลีและแครอท (เคมี ไม่ปลอดภัย) ผลเป็นดังนี้

1. มะเขือเทศ เป็นพืชที่นิยมปลูกกันมากและได้ราคาดีเป็นช่วง ๆ ทำกันทุกครัวเรือน ซึ่งแต่ละพื้นที่จะต้องเลือกดินที่ดี อุดมสมบูรณ์ การปลูกจะมีการผสมผสานระหว่างเคมีและชีวภาพ โดยวันก่อนการปลูกจะมีการรองพื้นดินด้วยปุ๋ยคอก และจะมีการใช้สารเคมีกำจัดโรคพืช จำพวกโรคน้ำ โรคใบไหม้ เป็นต้น ส่วนสารเคมีกำจัดแมลงมักไม่ได้ใช้ เนื่องจากแมลงไม่ค่อยระบาดมาก จากการสอบถามข้อมูลปริมาณการผลิตสูงสุด 20,000 กิโลกรัม / ไร่ ผลผลิตโดยเฉลี่ย 10,000 กิโลกรัม / ไร่ ปลูกเป็นรุ่น ๆ และจะเก็บผลผลิตได้ 8-12 ครั้ง การเก็บแต่ละครั้งจะเว้นระยะห่าง 2 วัน

ราคาสูงสุด 3-14 บาท / กิโลกรัม ส่วนใหญ่จะได้กิโลกรัมละ 5-6 บาท ในปีนี้ได้ราคาสูง เนื่องจากการผลิตภายในประเทศลดลง สาเหตุมาจากภาวะน้ำท่วม ราคาน้ำมันสูง ราคาปุ๋ยและสารกำจัดแมลงโรคพืชราคาสูงขึ้น

แหล่งผลิตในจังหวัดแม่ฮ่องสอน มีบ้านปางตอง บ้านแม่อุคอ ในอำเภอขุนยวมที่เดียว

แหล่งผลิตในประเทศที่เป็นแหล่งใหญ่และสำคัญ คือ จังหวัดหนองคาย อำเภอแม่สวด จังหวัดตาก และบ้านบ่อหลวง จังหวัดเชียงใหม่

หลักในการเลือกปลูกมะเขือเทศ

- 1) ได้รับคำแนะนำจากพ่อค้าคนกลาง
- 2) ตัดสินใจทำจากความสนใจของราคาที่สูง
- 3) ไม่มีการปรึกษาหรือรับคำปรึกษาจากใคร หรือการส่งเสริมจากหน่วยงานใด ๆ ของภาครัฐ

เส้นทางตลาดมะเขือเทศ

ตลาดของมะเขือเทศมีอยู่ 4 ช่องทาง คือ

- 1) มีพ่อค้ามารับซื้อในหมู่บ้าน มีจำนวน 7 คน ส่วนใหญ่เป็นชาวบ้านนาฟอน อ.อมก๋อย จ.เชียงใหม่ คือ

- 1. นายสุนทร 2. เฮียว 3. เจ๊นี 4. ปิ่นทอง 5. เจ๊ทองดี 6. พ่อโอ่ง 7. เจ๊น้อย ซึ่งกลุ่มพ่อค้าเหล่านี้ ทำหน้าที่เป็นตัวกลางเชื่อมผู้ผลิตกับแผงในจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งจะมีการส่งเสริมการปลูกโดยมีการให้ผู้ผลิตรับปุ๋ย ยา เมล็ดพันธุ์ ล่วงหน้า และหักเงินคืน เมื่อมีการขายสินค้าให้แก่กัน โดยแต่ละครั้งการกำหนดราคาจะมีการรับฟังข่าวสารจากราคากลางในกรุงเทพฯ ฯ ทางวิทยุ AM ทุกวันยกเว้นวัน

เสาร์ – อาทิตย์ ซึ่งราคานี้ในแต่ละครั้งจะขึ้น – ลงตามจำนวนและปริมาณของมะเขือเทศ ซึ่งการค้าตลาดมะเขือเทศนี้คล้ายกับการค้าแบบสัญญาผูกพัน ซึ่งพ่อค้าเหล่านี้เมื่อรับซื้อสินค้า จะนำส่งต่อไปยังแผงที่อยู่ในตลาดกรุงเทพ ฯ การขนส่งมะเขือเทศ จะบรรจุลงในเชิงพลาสติก ซึ่ง 1 คัน รถ จะมีน้ำหนักประมาณ 2 ตัน หรือ 2,000 กิโลกรัม

- เปอร์เซ็นต์การขายให้กับพ่อค้าเชียงใหม่ คิดเป็นร้อยละ 90 ของสินค้าที่ขายและทำกันทั้งหมดบ้าน
- 2) นำจำหน่ายในตลาดแม่ฮ่องสอน เป็นการส่งสินค้าให้กับพี่น้องม้งที่จำหน่ายที่ตลาดสดแม่ฮ่องสอน และจะมีการส่งข่าวถึงกัน หากของขาดตลาด ก็จะมีการประสานให้นำมาจำหน่าย คิดเป็นร้อยละ 8
- 2. จำหน่ายในตลาดขุนยวม ซึ่งจะเป็นบางครั้งก็นำมาจำหน่ายเอง เป็นกลุ่มแม่บ้านนำมาจำหน่ายในตลาดนัด “กาดจันทร์” และ “ตลาดสด” ในอ.ขุนยวม หากเหลือ มะเขือเทศจะถูกคัดเกรดทิ้ง และถูกนำมาส่งให้แม่ค้าขายผักในอ.ขุนยวม ได้แก่ 1) ป่าจาง 2) หานยงค์ ในราคากิโลกรัมละ 3-5 บาท คิดเป็นร้อยละ 2
- 3. ขายเองในหมู่บ้าน ไม่มีการจำหน่ายเนื่องจากทำทุกบ้านจึงเป็นอาหารที่ไม่ต้องซื้อจากที่อื่น หรือจำหน่ายให้แก่กัน

2. กะหล่ำปลี เป็นพืชเศรษฐกิจและอาจเป็นพืชหลักของพี่น้องม้งบ้านปางตองและแม่ฮูกอ เนื่องจากทำได้ตลอดปี และทำทุกหลังคาเรือน เป็นผักที่มีราคาขึ้นลงเป็นช่วง ๆ ในช่วงฤดูฝน กับฤดูร้อน จะราคาดีเป็นพิเศษ นอกจากนี้มีปัจจัยเสริม (ที่ทำให้ขายได้ราคาดี) จากสภาพดินฟ้าอากาศ เช่น เกิดน้ำท่วม เป็นต้น ในกระบวนการผลิตจะเป็นการผสมผสานการใช้ปุ๋ยชีวภาพกับปุ๋ยเคมี โดยมีการรองพื้นด้วยปุ๋ยคอก และปุ๋ยเคมีสูตร 15 – 15 – 15 และมีการใช้ฮอร์โมนเร่งการเติบโต ถ้าปลูกบนคอกแม่ฮูกอ จะมีการใช้สารไล่แมลงที่เป็นเคมีน้อยมาก และจะมีการกำหนดวันพ่นปุ๋ยยาเป็นตารางและรู้วันปลอดภัยก่อนการตัดขาย

ปริมาณการผลิตสูงสุดในช่วงฤดูหนาว ถึง 5,000 – 6,000 กิโลกรัม / ไร่

ราคาในปีนี้สูงสุดอยู่ที่ 18 บาท / กิโลกรัม ต่ำสุดในรอบปี 1.50 บาท / กิโลกรัม

แหล่งผลิตกะหล่ำปลีในจังหวัดแม่ฮ่องสอน บ้านปางตอง บ้านแม่ฮูกอ บ้านไมโครเวฟ (นางปู)

แหล่งผลิตในประเทศที่เป็นแหล่งใหญ่และสำคัญ อ.อมก๋อย อ.จอมทอง อ.แม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่

การตัดสินใจในการปลูก

- ตลาดมีมาก ตั้งแต่ท้องถิ่นไปจนถึงตลาดกลางได้แก่ เชียงใหม่ – กรุงเทพ ฯ และ เชียงใหม่ – ภาคอีสาน
- ราคาดี มีผู้บริโภคตลอด
- มีคนนิยมปลูกในหมู่บ้านกันมาก

- ไม่มีใครส่งเสริมหรือหน่วยงานไหนส่งเสริม

ช่องทางการตลาดกะหล่ำปลี มีอยู่ 5 ช่องทาง ได้แก่

- 1) ขายส่งให้กับโรงเรียนบ้านปางตองและโรงเรียนแม่อูคอ ทำอาหารกลางวันเป็นกะหล่ำปลีทอดสัปปะรด ขายได้เป็นช่วง ๆ ถ้ามีอาจารย์สั่งจากโรงเรียน
- 2) ขายส่งให้พ่อค้าคนกลางที่ตั้งแผงรับซื้ออยู่ที่ปากทางเข้าบ้านอมก๋อย นาฟอน พ่อค้าส่วนใหญ่ จะมีการจ่ายปุ๋ย ยา และเมล็ดพันธุ์ให้ และจะหักราคากำไรหลักขายสินค้า แต่ผู้ผลิตบางรายก็นิยมลงทุนเอง
  - รายชื่อพ่อค้าที่รับซื้อกะหล่ำอยู่ที่บ้านแม่เหาะ พ่อเลี้ยงสุชาติ ลุงเปี้ย ลุงเจริญ นายวิทยา (เป็นชาวม้ง)
  - พ่อค้าเหล่านี้จะส่งกะหล่ำปลีไปยังแผงตลาดแต่ละภูมิภาค ได้แก่ ตลาด 4 มุมเมือง ตลาดภาคอีสาน นครราชสีมา ตลาดหล่มสัก เพชรบูรณ์ และตลาดพิษณุโลก

การส่งออกกะหล่ำปลีบ้านปางตองและแม่อูคอที่จำหน่ายให้กับพ่อค้าที่มารับซื้อ คิดเป็นร้อยละ 90 ที่ผลิตทั้งหมดในหมู่บ้าน และในบางครั้งก็จะมีพ่อค้าเข้ามาซื้อถึงในหมู่บ้าน หากกะหล่ำปลีขาดตลาด

- 3) ตลาดเชียงใหม่ เป็นตลาดที่รับซื้อกะหล่ำอยู่ที่ภาคเชียงใหม่ วิธีการขายจะแตกต่างจากตลาดอื่น ๆ จึงจะต้องมีการบรรจุลงในถุงใหญ่พลาสติก 1 ถุงจะมี 10 กิโลกรัม จะมีพ่อค้าทั่วไปที่รับซื้อและนำไปจำหน่ายตลาดสดอื่น ๆ ต่อไป คิดเป็นร้อยละ 8 ของการผลิตทั้งหมู่บ้าน และเป็นช่วง ๆ ที่ไปจำหน่ายเอง
- 4) ตลาดเมืองแม่ฮ่องสอน จะถูกส่งไปให้แม่ค้า พ่อค้าที่เป็นพี่น้องม้งชายของอยู่ในตลาดสด ในอ.เมืองแม่ฮ่องสอน คิดเป็นร้อยละ 1 – 2 ของการผลิตทั้งหมู่บ้าน
- 5) ตลาด อ.ขุนยวม จะมีการนำมาจำหน่ายโดยแม่บ้านขายในตลาดสดเช้า และตลาดนัด ถ้าเหลือก็จะขายต่อให้กับแม่ค้าชายผัก ในตัว อ.ขุนยวม ซึ่งรับซื้อในราคาที่ถูก ได้แก่ ป้าจ่าง นายยงค์ ป้าคำทูน คิดเป็นร้อยละ 0.5 ที่นำมาจำหน่ายกับการผลิตทั้งหมู่บ้าน

3. פקกาดขาวปลี (ข้อมูลที่ทับซ้อนกับกะหล่ำปลี) แยกได้เป็นข้อ ๆ ดังนี้

- 1) การผลิตผักกาดขาวปลีจะทำกันบางบ้าน
- 2) ราคาจะแตกต่างจากกะหล่ำปลี ราคาอยู่ที่ 4 – 10 บาท
- 3) ช่องทางการตลาดเป็นแบบเดียวกับกะหล่ำปลี
- 4) พ่อค้ารับซื้อเป็นคนเดียวกับที่ซื้อกะหล่ำปลี

**หมายเหตุ ข้อมูลที่สอบถามจากนายสนันต์ มหามุข เมื่อวันที่ 2 ธ.ค. 2548

4. **แครอท** เป็นพืชที่มีผู้นิยมปลูกน้อย เพราะจะต้องคุณภาพดิน ดินต้องดี จึงมีผู้ปลูกเพียง 5 ครอบครัว ทั้ง 2 หมู่บ้าน และผู้คนไม่ค่อยนิยมบริโภค และจะต้องมีปัจจัยการผลิตที่ดี

ตลาดส่วนใหญ่ในตลาดรับซื้อ และขายปลีก มีอยู่ 4 ช่องทาง

- 1) ตลาดรับซื้อเป็นแผงขายอยู่ในตลาดเมืองใหม่ จ.เชียงใหม่ และมารับซื้อถึงในหมู่บ้านจะต้องขายเป็นสินค้าปลีก ทำเป็นถุง ถุงละ 10 กิโลกรัม ราคาอยู่ที่ 6 – 7 บาท / กิโลกรัม คิดเป็น **ร้อยละ 3**
- 2) ตลาดโรงงานอัดกระป๋อง จ.เชียงใหม่ – ลำพูน โรงงานจะรับซื้อเป็นเกรด A ,B,C
  - เกรด A ขนาด 5-10 ซม/ หัว ราคา 6-7 บาท
  - เกรด B ขนาด 5-8 ซม/ หัว ราคา 5 บาท
  - เกรด C ขนาดต่ำกว่า 5 ซม/ หัว ราคา 4 บาท

ในการผลิตแครอทจะคิดเป็น **ร้อยละ 97** ที่ส่งขายให้กับโรงงาน มีการกำหนดปริมาณส่งโรงงาน แส่นกิโลกรัม / เดือน

- 3) ตลาด อ.ขุนยวม ไม่นิยมนำมาจำหน่าย เพราะไม่มีผู้นิยมบริโภค
- 4) ตลาดแม่ฮ่องสอน ไม่นิยมนำมาจำหน่าย เพราะไม่มีผู้นิยมบริโภค

บทที่ 4

สรุปผลและข้อเสนอแนะ

4.1 สรุปผลการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์โครงการ

ผลการดำเนินงานระยะที่ 2 (1 ปี) ระหว่าง พฤศจิกายน 2549 – วันที่ 31 ตุลาคม 2550 มีดังนี้

1) เพื่อให้เกิดเครือข่ายผู้บริโภคในเขตเมืองแม่ฮ่องสอน

เกิดกลุ่มผู้บริโภคที่เป็นธรรมชาติ ไม่มีโครงสร้าง ไม่มีชื่อกลุ่ม แต่มีตัวตนของคนที่น่าสนใจและซื้อผักปลอดสารพิษ อยู่ 3 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้บริโภคในหน่วยงาน กลุ่มผู้บริโภคที่เป็นร้านอาหาร และกลุ่มผู้บริโภคทั่วไป ซึ่งสามารถเห็นตัวตน การดำเนินการในช่วง 1 ปี นั้น ทำได้เพียง การค้นหาผู้บริโภคตัวจริงที่น่าสนใจสนับสนุนสินค้าปลอดสารพิษ โดยใช้การทดลองจัดการตลาดเป็นตัวเชื่อมโยง แล้วทำการศึกษาหาความเป็นไปได้ในการดำเนินการร่วมกันในอนาคต ที่สามารถสรุปได้ดังนี้

ผู้บริโภคในหน่วยงาน มี 3 หน่วยงานหลัก คือ โรงพยาบาลศรีสังวาล โดยการจัดตลาดนัดในหน่วยงาน รวม 24 ครั้ง จนสามารถค้นพบผู้บริโภค 3 ระดับ คือ คนมาซื้อบ้างเป็นบางครั้ง ประมาณ 50 คน ขาประจำ จำนวน 15 คน และคนที่สนใจเป็นพิเศษในการจัดการร่วมกัน (ตัวต่อ) จำนวน 3 คน เป็นลักษณะของกลุ่มผู้บริโภคที่มีอำนาจซื้อสูง มีความรู้ความเข้าใจด้านสุขภาพดี แต่มีเวลาน้อย จึงอยากให้ความสัมพันธ์เป็นแบบหลวม ๆ ไม่เป็นภาระมาก เพราะเจ้าหน้าที่โรงพยาบาลมีงานหนักมากอยู่แล้ว

โรงเรียนบ้านจองคำ ยินดีรับสินค้าจากเกษตรกร ตามรายการอาหารของโรงเรียน ในราคาที่เป็นธรรม ทางโรงเรียนมีความยืดหยุ่นสูง มีความรู้ความเข้าใจ และเห็นความสำคัญของเกษตรยั่งยืนเป็นอย่างดี จากการที่อาจารย์ผู้รับผิดชอบเรื่องอาหารเข้าร่วมเวทีเครือข่ายหลายครั้ง เข้าเยี่ยมชมฟาร์มเพื่อแลกเปลี่ยนกับผู้ผลิต ปัญหาที่การขายตรงให้โรงเรียนขาดความต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน มีสาเหตุที่ “ผู้ผลิต” เท่านั้น คือ ไม่สามารถผลิตให้แก่โรงเรียนได้ และค่าขนส่งแพงหากส่งมาจาก อำเภอขุนยวม และผู้ผลิตในเขตเมืองยังไม่สามารถจัดการผลผลิตตามที่โรงเรียนต้องการได้

กลุ่มผู้บริโภคทั่วไป การเข้าถึงผู้บริโภคกลุ่มนี้ “ตลาดนัดวันอาทิตย์” เป็นเครื่องมือ หรือเป็นกลไกในการสร้างความสัมพันธ์ จัดจำนวน 33 ครั้ง และดำเนินการต่อเนื่องโดยเกษตรกรเองมาจนถึงปัจจุบัน (มีนาคม 2551) จนสามารถมีลูกค้าคนสำคัญ (เครือข่ายผู้บริโภค) ที่เป็นลูกค้าประจำมีประมาณ 30 คน ทั่วไปอีกประมาณ 170 คน รวม 200 คน กลุ่มที่เป็นลูกค้าประจำส่วนใหญ่จะเป็นคนที่รู้จักเครือข่ายเกษตรกรทางเลือกระดับหนึ่ง เป็นข้าราชการ คนทำงานที่โรงพยาบาล สาธารณสุข ศาลากลางจังหวัด และหน่วยงานที่เครือข่ายเคยไปจัดตลาดนัด ที่สามารถจะสานต่อกิจกรรมที่จะทำร่วมกันในอนาคตได้

ผู้บริโภคที่เป็นร้านอาหาร เข้าไปสร้างความสัมพันธ์ โดยการเข้าไปสำรวจข้อมูลความต้องการของร้านอาหารต่อผักปลอดสารพิษ ที่จะใช้ในการปรุงอาหารให้ลูกค้าในร้าน จำนวน 7 ร้านใหญ่

ให้นำข้อมูลมาประมวลผล และนำเสนอในเวทีเพื่อตรวจสอบข้อมูลและรับฟังการสะท้อนกลับของผู้เกี่ยวข้อง ผลการดำเนินงานพบว่า ร้านอาหารยินดีรับสินค้าปลอดสารพิษในราคาที่สูงกว่าปกติ ส่วนการจัดการร่วมกันนั้น จะเป็นการพูดคุย/ ตกลงกันระหว่างผู้ผลิตกับร้านอาหารต่อไป ขณะนี้ทางโครงการไม่ได้ดำเนินงานต่อเนื่องในเรื่องนี้ เพราะยังไม่สามารถพัฒนาศักยภาพผู้ผลิตที่สามารถสนองความต้องการของร้านอาหารในทันที จะดำเนินการต่อเนื่องในรูปของโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นต่อไป แต่ได้เห็นกลุ่มร้านอาหารที่มีกลไกการจัดการกลุ่มตนเองแล้ว คือ “ชมรมร้านอาหาร” จะไม่มีการจัดตั้งกลุ่มผู้บริโภคขึ้นมาใหม่แต่จะเป็นการทำงานผ่านกลไกเดิมที่มีอยู่

2) เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์เครือข่ายผู้ผลิต – ผู้บริโภค ในพื้นที่ อ.เมือง และอ.ขุนยวม

ได้จัดกิจกรรมเพื่อสร้างความสัมพันธ์ ใน 2 ลักษณะ ได้แก่ 1) กิจกรรมทดลองตลาด (ดังได้กล่าวมาแล้ว) 2) กิจกรรมเฉพาะ ได้แก่ ผู้บริโภคเยี่ยมชมฟาร์มเกษตรกร เวทีผู้ผลิตพบผู้บริโภค นำเสนอผลงานแก่ผู้บริโภคในเมืองแม่ฮ่องสอน ผ่านงานจุลกรรม งานมหกรรม เวทีชุมชนคนวิจัย เวทีนำเสนอผลงาน เป็นต้น

โครงการสามารถเปิดตัว ขยายฐานผู้บริโภคในเขตเมืองแม่ฮ่องสอน และในอำเภอยูนยวมได้มากขึ้น โดยใช้ “สินค้า” เป็นสื่อ ผู้บริโภคยังขยายไปยังต่างจังหวัด คือ ลูกค้าของคลังเกษตรอินทรีย์ ที่จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีสินค้าหลักคือ กระเทียม หอมแดง กระเจี๊ยบแห้ง และลูกค้าในกรุงเทพโดยผ่านบริษัทออร์แกนิกปาร์ก โดยมีความสัมพันธ์ในลักษณะผู้ซื้อและผู้ขาย ที่เข้าใจกันมากกว่าในตลาดกระแสหลัก โดยที่ผู้บริโภครู้จักที่มาของสินค้า (คลังเกษตรอินทรีย์พาผู้บริโภคมาเยี่ยมชมฟาร์มที่แม่ฮ่องสอน) และผู้ผลิตรู้จักผู้บริโภค

3) เพื่อหาแนวทางการพัฒนาศักยภาพ และขยายเครือข่ายผู้ผลิต ทั้งใน อ.เมือง และอ.ขุนยวม

ในเชิงปริมาณสามารถดำเนินการได้ตามเป้าหมาย คือ สามารถขยายเครือข่ายผู้ผลิต อ.ขุนยวมจำนวน 20 คน และอ.เมืองจำนวน 15 คน ได้ แต่ในเชิงคุณภาพยังต้องพัฒนาอีกมาก เพราะเกษตรกรเป้าหมายยังมีข้อจำกัดด้านแรงงานในการจัดการผลผลิตที่เป็น “พืชผัก” ที่ต้องใช้เวลามากในการจัดการ ทั้งการจัดเก็บ การทำความสะอาด การคัด การหีบห่อ การขนส่ง การจำหน่าย และการบันทึกข้อมูลการขาย จึงยังไม่สามารถหาจุดที่ลงตัวได้ จำเป็นต้องแสวงหาผู้ผลิตที่ให้ความสำคัญกับพืชผักก่อนพืชผลอื่นๆ เพราะฟาร์มสมาชิกส่วนใหญ่เป็นแบบผสมผสาน ผู้ผลิตจึงต้องพัฒนาตนเองทั้งด้านวิถีคิด ทักษะต่างๆ ในกระบวนการผลิตและกระบวนการตลาดอีกต่อไป

ส่วนการเชื่อมความสัมพันธ์ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้ผลิตในอำเภอยูนยวมและอำเภอเมืองทำได้โดยการแลกเปลี่ยนในเวทีประชุมต่าง ๆ ที่โครงการจัดขึ้น การฝึกอบรมเกษตรกรที่จัดโดยศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านอำเภอยูนยวม การเยี่ยมชมฟาร์มเกษตรกรในพื้นที่อำเภอเมือง เป็นต้น ซึ่งเป็นวิธีการที่ค่อยเป็นค่อยไป แล้วแต่ความพร้อมของเกษตรกร

ผู้ผลิตสามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ผ่านกระบวนการดังกล่าว ดังจะเห็นได้จาก ได้รับการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ในระยะปรับเปลี่ยน จากองค์กรมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ภาคเหนือ (มอน.) จำนวน 9 ราย

4) เพื่อหาแนวทางการจัดการด้านการตลาดทางเลือกที่เหมาะสมและเป็นธรรมต่อผู้ผลิตผู้บริโภค

ด้วยสมาชิกเครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือก อ.ขุนยวม ที่ร่วมในโครงการวิจัยทุกคน มีรูปแบบการผลิตเป็นแบบผสมผสาน มีการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ที่หลากหลายเพื่อบริโภคเป็นหลัก เหลือจึงขาย ไม่สามารถปลูกผักเพื่อขายอย่างเดียวได้ ดังนั้นรูปแบบตลาดอาจมีหลากหลายได้ ขึ้นอยู่กับ ชนิดของสินค้า

สรุปรูปแบบตลาดที่เหมาะสม มี 3 รูปแบบ ดังนี้

แบบที่ 1 ตลาดนัด เครือข่ายมีการจัดตลาดทั้งในอำเภอขุนยวมและในจังหวัด ใน อ.ขุนยวม มี 2 นัด คือวันจันทร์ ที่ว่าการอำเภอ และตลาดนัดวันเสาร์ที่เทศบาลขุนยวม ตลาดนัดใน อ.เมือง ที่โรงพยาบาล 2 ครั้งต่อเดือน และที่ตลาดนัดวันอาทิตย์ เดือนละ 4 ครั้ง

ตลาดนัดต้องมีสินค้าที่หลากหลาย ที่เป็นผลผลิตตามแบบผสมผสาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งตลาดนัดวันอาทิตย์ที่เป็นผู้บริโภคทั่วไป การนำสินค้ามาขายต้องจัดการให้คุ้มค่าขนส่ง โดยเลือกชนิดสินค้าที่มีมูลค่ามากพอ ไม่เปลืองที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับสินค้าจากอำเภอขุนยวมที่จะนำมาขายที่แม่ฮ่องสอน

แบบที่ 2 ตลาดขายตรงในหมู่บ้าน/ชุมชน กรณีของบ้านแม่สุริน ถ้าตลาดในชุมชนที่สามารถเป็นตัวอย่างที่ดี ซึ่งจะมีการศึกษาและพัฒนาตลาดแบบนี้ให้เต็มทีในระยะต่อไป ซึ่งอาจไม่จำเป็นต้องมีสถานที่ขายโดยเฉพาะ “เป็นตลาดตามสั่ง” ในลักษณะ “ผลผลิตนำการตลาด” โดยผู้ซื้อจะดูก่อนว่าช่วงนี้ผู้ผลิตมีอะไรออกมาบ้าง ก็จะเลือกซื้อตามที่มี ก็ไปตัดมาขายกันสด ๆ ตัดแล้วเอามากินเลย จึงได้กินของดี และผู้ปลูกเองก็มีผักไว้กินเอง เป็นการพึ่งตนเองได้ไม่ต้องซื้อ ส่วนผักที่เหลือก็เอาไปขาย เกิดการมีส่วนร่วมในการขายที่จังหวัด และยังมีคุณอินสม กระบวนสง่า บ้านแม่กิ๊ ที่ขายในหมู่บ้านของตนเองเป็นหลัก

แบบที่ 3 ตลาดขายส่ง มี 2 แห่งคือ คลังเกษตรอินทรีย์ รับซื้อ หอม กระเทียม ข้าวเปลือก และผลไม้เมืองหนาว แห่งที่ 2 อุทยานการค้าเกษตรอินทรีย์ (Organic Park) ร่วมกับสวนประกาศิต รับซื้อ กระหล่ำปลี สลัดแก้ว หอมแบ่ง ฯลฯ

4.2 ผลกระทบที่เกิดขึ้นในช่วง 1 ปี

กลุ่มผู้ผลิต

กลุ่มเก่า อ.ขุนยวม สามารถพัฒนาระบบการจัดการฟาร์มของตนเองมากขึ้น ให้สามารถอยู่ได้อย่างพอเพียง โดยได้ใช้การจัดทำบัญชีฟาร์มเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ตนเอง จำนวน 12 ราย และยังได้รับการสนับสนุนปัจจัยการผลิตในการสาธิตด้านการจัดการตลาดจากโครงการจำนวนหนึ่ง จนสามารถ

มีแผนการผลิต – แผนชีวิตในการปลดปล่อยหนี้สินได้ โดยมีตลาดรูปแบบต่าง ๆ สำหรับสินค้า พืชผัก และพืชไร่ที่ชัดเจน นอกจากนี้ยังได้รับมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ภาคเหนือจำนวน 9 คน ที่สามารถค้าขายกับคลังเกษตรอินทรีย์ที่เชียงใหม่ได้ ส่วนผู้ผลิตที่เหลืออีก 8 คน เน้นการปลูกผักขายในชุมชนเป็นหลัก เช่นที่บ้านแม่สุรินและบ้านแม่กิ๊

กลุ่มใหม่ อ.เมือง มีทางเลือกในด้านการตลาดมากขึ้น มีช่องทางการตลาดที่ชัดเจนในด้านพืชผัก มีข้อได้เปรียบในด้านการขนส่ง เพราะอยู่ใกล้ตลาดในรัศมี 15 กิโลเมตร กำลังพัฒนาการผลิตสู่ระดับปลอดสารพิษ มองเห็นอนาคตในการปลดปล่อยหนี้สิน

แม้ว่าทางโครงการจะไม่มีการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการและเกษตรกรนอกโครงการ ว่า มีรายได้เพิ่มขึ้นอย่างไร แต่จากการวิเคราะห์สถานการณ์โดยเฉพาะอย่างยิ่งในตลาดกระเทียมที่เป็นพืชรายได้หลักของจังหวัดแม่ฮ่องสอน เกษตรกรโดยทั่วไปจะไม่สามารถขายกระเทียมได้จนต้องก่อบริการร้องจากรัฐบาล ในขณะที่เกษตรกรที่ร่วมโครงการสามารถขายกระเทียมได้ กิโลกรัมละ 24 บาท (ตลาดทั่วไป กก. ละ 20 บาท)

จำนวนคนที่เข้าร่วมโครงการเพิ่มจาก ระยะที่ 1 จำนวน 24 คน (จาก 11 คน เป็น 35 คน) ทั้งนี้เป็นจำนวนที่มีการเก็บข้อมูลโดยโครงการวิจัยฯ แต่ก็มีเกษตรกรโดยธรรมชาติที่ชุมชนม้งต.แม่ฮุกอ อีก 13 คน ที่ไม่ได้นับเข้าโครงการ เพราะได้ปลูกผักปลอดสารพิษขายส่งให้ บริษัท ออร์แกนิก ปาร์ค

กลุ่มผู้บริโภค

เห็น “ตัวตน” ผู้บริโภคอาหารปลอดสารพิษในเขตเมือง **ทั้งที่เป็นปัจเจก และกลุ่ม** เช่นผู้บริโภคในหน่วยงาน 3 แห่ง คือ โรงพยาบาลศรีสังวาลย์ โรงเรียนบ้านจองคำ และร้านอาหารมีรายชื่อ ที่อยู่ และความต้องการ เพื่อเป็นฐานในการจัดตั้งกลุ่ม และเครือข่ายผู้บริโภค “อาหารปลอดสารพิษ” จ.แม่ฮ่องสอน ที่ชัดเจนขึ้น ในระยะต่อไป

หน่วยงานสนับสนุน

จากการทำกิจกรรมร่วมในโครงการวิจัย สามารถสร้างความเข้าใจและได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งที่ได้สนับสนุนไปแล้วและต้องการจะสนับสนุนในอนาคต เช่น

- สหกรณ์การเกษตรอำเภอเมืองจำกัด นำผลการศึกษาของโครงการไปเป็นฐานข้อมูลในการสนับสนุนผู้ผลิตที่เป็นสมาชิกของสหกรณ์ในการจัดการด้านการตลาดสินค้าปลอดสารพิษและกำลังจะร่วมมือกับ สกว.แม่ฮ่องสอนศึกษาวิจัยด้านกระบวนการส่งเสริมเกษตรกรรมยั่งยืนในพื้นที่ อ.เมือง
- สำนักงานพัฒนาที่ดินจังหวัดแม่ฮ่องสอน นำข้อมูลความรู้ที่ได้จากโครงการวิจัยไปใช้ประโยชน์ในการ กำหนดหลักสูตรการฝึกอบรมด้านการจัดการตลาดแก่เกษตรกร รวมทั้งการสนับสนุนการจัดการตลาดนัดในเขตอำเภอเมือง 1 แห่ง

- สกว.แม่ฮ่องสอน นำผลจากข้อสรุปโครงการไปพัฒนาโครงการวิจัยชุด เกษตรยั่งยืน ในพื้นที่อำเภอเมือง จำนวน 3 โครงการ

4.3 ปัญหาอุปสรรค/ และแนวทางในการดำเนินงานระยะต่อไป

ปัญหา/ อุปสรรค

1. ผู้ผลิต ไม่สามารถผลิตได้ตามความต้องการของตลาด ทั้งด้านชนิด ปริมาณ และคุณภาพของสินค้า โดยเฉพาะพืชผักที่ต่อเนื่อง สมำเสมอ และหลากหลาย
2. ผู้บริโภคที่เข้าใจกระบวนการผลิตในระบบเกษตรกรรมยั่งยืน และผลที่เกิดขึ้นต่อส่วนอื่น ๆ ที่นอกเหนือจากตัวสินค้าที่ปลอดภัยพืช ยังมีน้อย จึงยังคงเรียกร้อง ความหลากหลาย ของสินค้า ความสวยงาม ความสม่ำเสมอทุกฤดูกาลอยู่

4.4 ข้อเสนอแนะ

ต่อทุกส่วนที่เกี่ยวข้อง

- 1) ประชาสัมพันธ์ให้มากขึ้น เพื่อสร้างความเข้าใจผู้บริโภค ในเรื่องพืชผักจากการบริโภคสินค้าเคมี ประโยชน์จากการปรับเปลี่ยนมาบริโภคสินค้าปลอดภัยพืชทั้งต่อตนเอง เกษตรกร และสิ่งแวดล้อม กระตุ้น จูงใจให้ผู้ผลิตมีความรู้ ความตระหนักให้มากกว่านี้
- 2) ประสานงานกับผู้เกี่ยวข้องในการสนับสนุนกิจกรรมต่อเนื่องทั้งด้านการผลิตและการตลาด เช่น สำนักงานเกษตรจังหวัด อำเภอ พัฒนาที่ดิน โครงการพระราชดำริ พัฒนาชุมชน สาธารณสุข โรงพยาบาล และสื่อสารมวลชนในจังหวัด
- 3) การสร้างเครือข่ายผู้ผลิต ผู้บริโภคในเขตเมือง ขณะนี้ได้มีการจัดตั้งชมรมผู้ประกอบการร้านอาหารอำเภอเมืองขึ้นเมื่อวันที่ 28 พฤศจิกายน 2550 น่าจะประสานงานโดยใช้กลไกที่มีอยู่นี้สานงานต่อเนื่อง
- 4) เพื่อให้เกษตรกรหลุดพ้นจากหนี้สิน ควรเน้นการปลูกพืชไร่ ขยายแก่คลังเกษตรอินทรีย์ แก่สมาชิกที่มีหนี้สินมาก มีแรงงานน้อย ที่ไม่เหมาะกับการปลูกพืชผัก เพราะพืชไร่มีการจัดการได้ง่ายกว่า เพราะสินค้าที่คลังฯ ต้องการ ได้แก่ ถั่วเขียว ถั่วแดงหลวง ถั่วแดงเมล็ดเล็ก ถั่วดำ ลูกเดือย ข้าว และ ข้าวกล 21 สามารถปลูกได้ดีในพื้นที่
- 5) สนับสนุนให้สมาชิกขอมาตรฐานเกษตรอินทรีย์หรือ มอก. เพิ่มขึ้น โดยให้ผู้ผลิตรวมกลุ่มกันทำเพื่อสร้างทางเลือกในสินค้าที่เป็นพืชไร่ หอม กระเทียม ซึ่งขณะนี้ มีเพียง 9 คนเท่านั้นที่ได้รับมาตรฐานมอน.
- 6) สนับสนุนให้มีการทำงานต่อเนื่องอย่างเป็นระบบในกรณี สร้างเครือข่ายผู้ผลิตและผู้บริโภคในเขตเมือง ซึ่งน่าจะพัฒนาโครงการขอสนับสนุนทุนวิจัยจาก สกว.ท้องถิ่น เป็นชุดโครงการ โดยอาจเริ่มจาก ด้านผู้ผลิต ด้านผู้บริโภค ด้านการตลาดก่อน แล้วจึงมีด้านมาตรฐานในอนาคต

ต่อการจัดพัฒนากลุ่มผู้ผลิตอำเภอเมือง

ควรพัฒนา/ ช่วยผู้ผลิตในอำเภอเมืองเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของผู้บริโภค โดยทำต่อเนื่องจากกิจกรรมที่ได้ทำมาแล้วในช่วงวิจัยคือ การศึกษาข้อมูลผู้ผลิต โดยการเข้าไปสร้างความสัมพันธ์ทั้งในลักษณะการเยี่ยมชมฟาร์ม และการสนทนากลุ่ม โดยกำหนดเกษตรกรเป้าหมายให้ชัดเจนจำนวน 14 คน ใน 4 หมู่บ้าน โดยส่วนหนึ่งเป็นสมาชิกสหกรณ์การเกษตรอ.เมือง

ตลาดที่มีอยู่ได้แก่ 1) หน่วยงาน (โรงเรียน / โรงพยาบาล) 2) ผู้ประกอบการขายในช่วงเดือนพฤศจิกายน – กุมภาพันธ์ และ 3) กลุ่มคนทั่วไป ในอนาคตถ้าผลิตได้ กำหนดจุดจำหน่ายผลผลิตคือ ตลาดในชุมชน และตลาดสดแม่ฮ่องสอนโดยผ่านทางสหกรณ์ เป้าหมายคือ ผลิตแล้วได้ขาย พอมีกำไร และสามารถกำหนดราคาที่เป็นธรรม แนวทางการพัฒนา มีดังนี้

1. การประชาสัมพันธ์ในเชิงรุกเช่น สถานีวิทยุองค์การสื่อสารมวลชน (อสมท.)
2. จัดทำทะเบียนผู้ผลิต
3. สร้างเครือข่ายผู้ผลิตโดยมีกลุ่มเดิมที่เป็นหลัก 14 ราย และการแสวงหาสมาชิกใหม่เข้ามาร่วมเป็นเครือข่ายและมีการวางแผนการผลิตร่วมกันให้มีผลผลิตต่อเนื่องและมีความหลากหลาย
4. เสริมความรู้และทักษะด้านการผลิตแก่เกษตรกร
5. สร้างมาตรฐานผลิตภัณฑ์
6. สร้างเครือข่ายการทำงาน ดังนี้
  - มีหน่วยสนับสนุน อาทิเช่น สาธารณสุขตรวจหาสารเคมีในพืชผักและช่วยประชาสัมพันธ์ให้แก่เกษตรกร / หน่วยงานเกษตร / อบต. / สหกรณ์เป็นผู้ประสานกับหน่วยงาน / เก็บข้อมูลและจำหน่ายผลผลิตโดยให้สหกรณ์รวบรวมผลผลิตกระจายไปตามร้าน 7 ร้าน และซูเปอร์มาร์เก็ตของสหกรณ์
  - กลุ่มผู้บริโภค : จัดให้ผู้บริโภคเยี่ยมชมฟาร์ม และมีกิจกรรมร่วมกันกับผู้ผลิต
  - กำหนดให้มีกิจกรรมการแลกเปลี่ยนอย่างต่อเนื่องระหว่างผู้ผลิต/ ผู้บริโภค และหน่วยงาน

ต่อการสร้างชุมชนต้นแบบด้านตลาด

โดยกำหนดให้บ้านแม่สุริน เป็นหมู่บ้านที่จะพัฒนาตนเองสู่การเป็นชุมชน “เกษตรยั่งยืนของจังหวัด” ที่เป็นการพัฒนาเชิงบูรณาการ มีตลาดเป็นสิ่งที่สนใจในการปลดปล่อยหนี้สินเกษตรกรและพัฒนาสู่ความพอเพียง ขณะนี้ไปได้ 1 ก้าว แต่ขาดความต่อเนื่อง ทั้งที่มีโอกาสหลายอย่าง สิ่งที่น่าจะดำเนินการต่อเนื่อง ได้แก่

1. ประชุมชี้แจงกลุ่มสมาชิกในชุมชนทุกกลุ่ม เพื่อสร้างความเข้าใจและแสวงหาอาสาสมัคร หรือคนที่มีความคิดใกล้เคียง แล้วจัดอบรมเสริมสร้างแนวคิดเรื่องเกษตรกรรมยั่งยืนให้ เพื่อพัฒนาศักยภาพสู่การเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงได้

2. หาช่องทางลดรายจ่ายในครัวเรือนลง ซึ่งเกษตรกรส่วนใหญ่มีภาระในครัวเรือนมาก และส่วนไหนที่มีความพร้อมให้ลดรายจ่ายก่อน เช่น การปลูกผักกินเอง ลดการบริโภคสิ่งที่ไม่จำเป็น

3. ปลูกพืชไร่ – พืชสวน เพื่อให้มีรายได้หลัก เช่น พริก / กระเทียม / งา / ถั่วเหลือง / ข้าว และพืชอื่นๆ ที่เหมาะสมและเป็นไปได้ ให้มีแรงกระตุ้นจิตใจให้ทำในระบบอินทรีย์ เช่น ถ้าทำอินทรีย์สามารถขายให้กับคลังเกษตรอินทรีย์ได้ ราคายุติธรรม ทำเพื่อเป็นการปลดปล่อยภาระหนี้สิน แบ่งเบาภาระที่มีอยู่เป็นทางเลือกใหม่ที่ทำให้เกิดความมั่นคงเรื่องรายได้ และเกิดความยั่งยืนในที่สุด

4. การเชื่อมโยงเครือข่าย / หาพันธมิตร ทำแค่นี้ในชุมชนยังไม่มีพลังพอ เนื่องจากมีข้อจำกัดเรื่อง บทบาท จึงต้องไปหาเพื่อน หรือขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ เช่น

- เกษตรจังหวัด สนับสนุนด้านวิชาการ และเกษตรอำเภอสนับสนุนด้านเทคนิคการผลิต
- พัฒนาที่ดินสนับสนุนเรื่องงบประมาณ / เทคนิคการบำรุงดิน / ปักจายการผลิต
- สปก. เดิมที่ดินไม่มีเอกสารสิทธิ์ ปัจจุบันได้แล้ว ทำให้มีความมั่นใจว่าทำได้
- คลังเกษตรอินทรีย์ สนับสนุนเรื่อง ตลาด
- โรงเรียน บรรจุนโยบายเรื่องเกษตรกรรมยั่งยืนลงในโรงเรียนเพื่อให้เกิดการสืบทอด และเป็น การ สร้างคนรุ่นใหม่
- อบต. สนับสนุนเรื่องงบประมาณ
- สาธารณสุขสนับสนุนเรื่อง วิชาการ
- สหกรณ์ สนับสนุนเรื่องงบประมาณ
- กลุ่มอื่นๆ

ภาคผนวก 1

สรุปผลการสำรวจข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้บริโภค ต่อการจัดการตลาดนัดสินค้าปลอดสารพิษในโรงพยาบาลศรีสังวาล

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม

- 1.1) เพศผู้ตอบแบบสอบถาม ผู้ตอบแบบสอบถามมีทั้งหมด 13 คน เป็นหญิงทั้งหมด
- 1.2) อายุผู้ตอบแบบสอบถาม อยู่ระหว่าง 31 – 49 ปี
- 1.3) ระดับการศึกษาผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่ จะจบปริญญาตรี ร้อยละ 54 ที่เหลือ จบมัธยมศึกษาตอนปลาย/เทียบเท่า ร้อยละ 15 จบ ปวส. / อนุปริญญา ร้อยละ 15 นอกจากนั้น จบปริญญาโท
- 1.4) อาชีพผู้ตอบแบบสอบถาม ร้อยละ 69 รับราชการ ที่เหลือลูกจ้างส่วนราชการ
- 1.5) รายได้รวมทั้งหมดของสมาชิกในครอบครัวเดียวกันต่อ เดือน
  1. รายได้ระหว่าง 20,001 - 30,000 บาท จำนวน 3 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 23
  2. รายได้ระหว่าง 30,001 – 50,000 บาท จำนวน 3 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 23
  3. รายได้ระหว่าง 50,001 - 70,000 บาท จำนวน 5 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 38
  4. รายได้ระหว่าง 70,001 – 100,000 บาท จำนวน 1 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 8
  5. รายได้ระหว่าง มากกว่า 100,000 บาท จำนวน 1 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 8
- 1.6) จำนวนสมาชิกในครอบครัว 4 คน/ ครัวเรือน ร้อยละ 46 จำนวน 3 คน/ ครัวเรือน ร้อยละ 31 นอกจากนั้นมี 1 คน 2 คน และ 5 คน/ ครัวเรือน จำนวนอย่างละ 1 ครัวเรือน และจำนวนผู้มีรายได้ในครัวเรือน ร้อยละ 69 จะมี 2 คน มีรายได้ใน 1 ครัวเรือน

ตอนที่ 2 ข้อมูลการบริโภคผักปลอดภัยจากสารพิษของผู้ตอบแบบสอบถาม

- 2.1) ความเข้าใจของผู้บริโภคต่อลักษณะของการผลิตพืชผักปลอดสารพิษ (โปรดอธิบาย)
  - ไม่ใช้สารเคมีใดๆ ทั้งสิ้นตั้งแต่ยาฆ่าหญ้า ปุ๋ยเคมี ฮอร์โมนพืช และสารฆ่าแมลงในกระบวนการผลิต แต่ใช้สารที่เป็นชีวภาพในการผลิต เช่น ปุ๋ยชีวภาพ สารขับไล่แมลงที่เป็นชีวภาพ/ ปุ๋ยมูลสัตว์/ การถางหญ้า/การใช้วัสดุธรรมชาติ เช่น ฟาง/ แกลบ/ เศษใบไม้ใบหญ้า
  - ปลูกพืชโดยไม่ใช้สารเคมี (2)
  - ไม่ใช้สารเคมีในกระบวนการผลิตทุกขั้นตอน
  - ปลูกผักโดยไม่ใช้สารเคมี สารเร่งทุกชนิด ใช้โดยธรรมชาติ
  - ปลอดภัยต่อสุขภาพทุกๆ ด้าน ถ้าเป็นไปได้มีจำหน่ายตลอดเวลาที่จะดีมาก ทุกวันหลีกเลี่ยงไม่ได้เพราะไม่ค่อยมีจำหน่ายตลอด พืชผักในท้องตลาดไม่ปลอดสารพิษร้านเปอร์เซ็นต์อยู่แล้ว
  - ผักที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ผักที่ปลูกโดยไม่ใช้สารเคมี ใช้ปุ๋ยชีวภาพ หรือปลูกโดยไม่ใช้ปุ๋ย

- มีการควบคุมขั้นตอนการผลิต (ปลูกจนถึงเก็บมาจำหน่าย) เพื่อให้ได้ผักปลอดสารโดยอาจมีการใช้ หรือไม่ใช้สารเคมีในขั้นตอนการผลิต
- ใช้ปุ๋ยเคมีได้ แต่ต้องเว้นไว้ 2 อาทิตย์ก่อนเก็บมาขาย ใช้ยาฆ่าแมลงหรือยาปราบวัชพืชไม่ได้

2.2) ความถี่ในการซื้อ ผักปลอดสารพิษ ในตลาดนัดวันพุธที่ 1 และ 3 โรงพยาบาลศรีสังวาล

1. ซื้อประจำ (ทุกนัด) ถ้าไม่ออกพื้นที่ หรือ ลา จำนวน 7 ราย หรือร้อยละ 54
2. ซื้อบ่อยครั้งแต่ไม่ทุกนัด จำนวน 5 ราย หรือร้อยละ 39
3. ซื้อเป็นครั้งคราว จำนวน 1 ราย หรือร้อยละ 7

2.3) เหตุผลที่ท่านซื้อผักปลอดสารพิษ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ โดยเรียงลำดับความสำคัญ 1 = มากที่สุด)

เหตุผล	ร้อยละ	ลำดับที่
1. ห่วงใยสิ่งแวดล้อม	19.1	3
2. ห่วงใยสุขภาพตนเองและสมาชิกในครอบครัว	26.8	1
3. ความชอบในชนิดผัก เช่น ผักพื้นเมือง	23.8	2
4. อยู่ใกล้แหล่งจำหน่าย หาซื้อง่าย	9.8	5
5. ซื้อตามกระแสนิยม การโฆษณา	1.3	7
6. มีผู้นำมาจำหน่ายโดยตรงถึงบ้าน/หน่วยงาน	16.2	4
7. อื่นๆ	3.0	6

หมายเหตุ ข้อ 7 ได้แก่ 1) สนับสนุนเกษตรกรให้มีกำลังใจในการผลิตต่อไป และ

2) ช่วยบรรณรักษ์หันมารับประทานผักปลอดสารพิษให้มากขึ้น เพื่อสุขภาพ

2.4) เหตุผลที่ผู้บริโภคไม่ได้ซื้อสินค้าปลอดสารพิษบ่อยครั้งเป็นเพราะ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

เหตุผล	ร้อยละ	จำนวน
1. ไม่ค่อยได้ทำอาหารกินเอง	69	9
2. ผักปลอดสารพิษไม่หลากหลายพอ	54	7
3. ไม่มีชนิดผักที่ต้องการ	54	7
4. ไม่เชื่อถือ/ไม่มั่นใจว่าปลอดภัยจริง	8	1
5. ราคาแพง	8	1
รวม	100	25

2.5) สถานที่อื่น ๆ ที่ไปซื้อผัก

มีสมาชิกจำนวน 7 ราย (ร้อยละ 54) ที่ไปซื้อผักปลอดสารพิษจากที่อื่น ๆ นอกเหนือจากตลาดนัดวันพุธ ในจำนวนมี 4 รายที่ระบุว่าไปซื้อผักปลอดสารพิษที่อื่น ๆ มาบริโภค อีก 3 ที่ สถานที่จำหน่ายผักปลอดสารพิษดังระบุในตาราง

สถานที่(ระบุ)	จำหน่ายโดย
1. ตลาดนัดวันอาทิตย์ (4 ราย)	เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือก อ.ขุนยวม
2. ตลาดสดเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน (3)	ชาวบ้าน/แม่ค้า
3. Food Bank บ.นาป่าแปก (3)	กลุ่มเกษตรกร นาป่าแปก
4. โครงการหลวงดอยคำ (2)	สนามบิน ชม.
5. ฟาร์มผู้ผลิต อ.ขุนยวม	คุณจินดา/ คุณวันนะ/ คุณจำรูญ

2.6 ผู้บริโภคสามารถหาผักปลอดสารพิษมาบริโภคในครัวเรือนในสัดส่วนร้อยละ 67 ของจำนวนผักทั้งหมดที่บริโภคในครัวเรือน

2.7 ในจำนวนนี้เป็นผักจากเครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือก อ.ขุนยวม (จากกาดนัดโฮงยา และกาดต๊ึด) คิดเป็น ร้อยละ 46 ของผักปลอดสารพิษทั้งหมดที่บริโภคในครัวเรือน

2.8 กรณีซื้อผักปลอดสารพิษประจำหรือบ่อยครั้ง ท่านกินผักปลอดสารพิษมาแล้ว 6 ปี

2.9 มูลค่าการซื้อผักปลอดสารพิษรวมต่อครั้ง ประมาณ 55 บาท
หรือรวมทั้งหมดในรอบเดือน ประมาณ 658 บาท/ เดือน

ชนิดผักปลอดสารพิษที่ผู้บริโภคซื้อบริโภคเป็นประจำ ได้แก่ (ตัวเลขในวงเล็บหมายถึงจำนวนผู้บริโภค)

ผักกาด	ต้นหอมผักชี	ผักบุ้ง	ชะอม	ผัก กูด	ตำลึง	กวางตุ้ง	ชาโยเต้	กะหล่ำปลี	กะหล่ำดอก	เห็ด	ผัก แค
9	6	4	3	3	2	2	2	2	1	1	1

ตอนที่ 3 ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่อการจัดการตลาดนัดผักปลอดสารพิษ

3.1 ต่อการกำหนดราคาผักปลอดสารพิษ

1) ข้อคิดเห็นต่อราคาจำหน่ายผักปลอดสารพิษของเครือข่าย (กาดนัดโฮงยา) พบว่า ผู้บริโภคส่วนใหญ่ร้อยละ 54 เห็นว่ามีราคาระดับปานกลาง ปานกลาง เห็นว่าราคาแพงร้อยละ 23 ราคาถูกร้อยละ 15 และไม่แน่ใจร้อยละ 8

2) ข้อเสนอแนะต่อการกำหนดราคาที่เป็นธรรมต่อทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค

1. ให้ผู้ผลิตคิดต้นทุนการผลิตพืชผัก แล้วสร้างความเข้าใจระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภค มีการกำหนดราคาร่วมกัน
2. ราคาตามต้นทุนการผลิต ให้ผู้ผลิตได้กำไรพอสมควร ผู้บริโภคพอใจ
3. พิจารณาต้นทุน+ค่าแรงการผลิต ราคาขายตามท้องตลาดสำหรับผักทั่วไป กลุ่มผู้บริโภค การประชาสัมพันธ์

4. ยึดข้อเศรษฐกิจพอเพียงในเมื่อเป็นผักที่ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายด้านสารเคมี
5. ขายสินค้าถูกหรือราคาตามท้องตลาด
6. จำหน่ายตามฤดูกาลของพืชผักที่ผลิต

3) ระดับราคาผักปลอดสารพิษที่ผู้บริโภคยินดีซื้อควรสูงกว่าราคาผักทั่วไปประมาณ 9 %

3.2 ต่อการคุณภาพและการรับรองมาตรฐานผักปลอดสารพิษ

- 1) ระดับความมั่นใจของผู้บริโภค ต่อความปลอดภัยของผักปลอดสารพิษของเครือข่าย
  1. มั่นใจสูงมาก จำนวน 1 ราย หรือร้อยละ 8
  2. มั่นใจสูง จำนวน 4 ราย หรือร้อยละ 31
  3. มั่นใจปานกลาง จำนวน 8 ราย หรือร้อยละ 62
- 2) ความคิดเห็นของท่านต่อการรับรองคุณภาพผักปลอดสารพิษของเครือข่าย
  1. ควรมี Logo หรือ สติกเกอร์รับรองจากหน่วยงานที่เชื่อถือได้ ร้อยละ 23
  2. ไม่จำเป็นต้องมีตามข้อที่ 1 แต่ใช้มาตรการอื่น ๆ ในการตรวจสอบ เช่น สุ่มตรวจพืชผักเป็นครั้งคราว หรือ ตรวจสอบด้วยกระบวนการกลุ่ม ร้อยละ 77
  3. อื่นๆ (ควรมีทั้ง 2 ข้อข้างต้น ร้อยละ 31
- 3) ข้อเสนอแนะต่อการสร้างความมั่นใจด้านคุณภาพ และความปลอดภัยจริง
  1. ให้ข้อมูลในการตรวจสอบหาสารเคมีในตัวอย่างพืชผักที่วางขาย/2.ติดป้ายLogoหรือสติกเกอร์รับรองจากหน่วยงานที่เชื่อถือได้/3.ผู้บริโภคเยี่ยมชมฟาร์มผู้ผลิตและบอกเล่าข้อมูลกระบวนการผลิตโดยการพูดคุยปากต่อปากหรือในสาสน์ผู้ผลิตถึงผู้บริโภค/4.ผู้ผลิตควรสื่อสารข้อมูลกระบวนการผลิตของตนเองต่อผู้บริโภคโดยตรง เช่นเมื่อเข้ามาซื้อสินค้า
  2. ควรมีการแสดงวิธีการตรวจสอบคุณภาพให้เห็นว่าเป็นผักปลอดสารพิษจริง(กรณีที่สามารถทำได้)
  3. เสริมสร้างจริยธรรมของผู้ผลิต ให้ซื่อสัตย์ต่อผู้บริโภค
  4. มีป้ายรับรอง
  5. มีเอกสารที่โฆษณาหรือรับรองคุณภาพ
  6. ตรวจสอบหาสารพิษจากสินค้าที่มาจำหน่ายอย่างสม่ำเสมอ
  7. คนขายน่าเชื่อถือ เป็นบุคคลที่โรงพยาบาลรับรองได้
  8. เชิญชวนไปดูงาน หรือกระบวนการผลิตของกลุ่มฯ
  9. ควรหาแหล่งผลิตมาจำหน่ายมาก ๆ

3.3 ต่อการการหีบห่อ และรณรงค์การใช้ถุงผ้า

1) ข้อคิดเห็นของผู้บริโภคต่อการบรรจุ หีบห่อของเกษตรกรในตลาดนัด (ทำเป็นมัด ใส่ถุง วางรวมแล้วชั่งขายแล้วแต่ชนิดผัก : ห่อใบตอง และใส่ถุงพลาสติก) ส่วนใหญ่พอใจปานกลาง ร้อยละ 77 และพอใจสูงร้อยละ 23

2) ข้อเสนอแนะต่อการบรรจุหีบห่อของเกษตรกร (ควรทำอย่างไรบ้าง ระบุ..)

1. ใช้วัสดุธรรมชาติในการบรรจุหีบห่อ เช่น ใบตองกล้วย/ตองตึงหรือมัดตอก หรือมัดโดยใช้กาบกล้วย
2. ให้ใช้ใบตองตึงห่อ เพื่อลดขยะและรักษาสีแวดล้อม
3. ห่อใบตองหรือใส่ถุงคิด Logo แต่จะทำให้ต้นทุนสูง ห่อใบตองดีกว่า
4. ใช้วัสดุธรรมชาติในการบรรจุหีบห่อ
5. ใส่ถุงพลาสติกก็ได้
6. บรรจุตามชนิดของผักหรือสินค้า ที่ทำให้ดูดี สะอาด ใหม่นสด
7. สะอาดได้มาตรฐาน
8. ควรชั่งขายแล้วแต่ชนิดของผัก

3) ข้อคิดเห็นต่อการรณรงค์ให้ผู้บริโภคในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ถูถุงผ้า หรือหิ้วตระกร้ามาซื้อของ เป็นไปได้ยาก จำนวน 3 คน คิดเป็น ร้อยละ 23 เพราะ มองว่าคนมักง่าย ไม่สะดวก บางทีเกาะเกาะเมื่อไปคนเดียว และไม่ค่อยนิยม

เป็นไปได้ จำนวน 7 คน คิดเป็น ร้อยละ 77 เพราะ

1. มีหน่วยงานที่ทำหรือรณรงค์ในเรื่องนี้อยู่ เช่น เทศบาล/ร.พ.
2. เพราะคนแม่ฮ่องสอนมีวิถีดั้งเดิมอยู่กับธรรมชาติ
3. คงมีหลายหน่วยงานร่วมสนับสนุนการรณรงค์ แต่คงไม่ง่ายที่จะนำไปสู่การปฏิบัติ
4. เป็นการที่ใช้ผลิตภัณฑ์ที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม
5. เป็นการลดขยะลงได้มาก เพราะขยะเป็นปัญหาสิ่งแวดล้อม มลพิษ
6. คนแม่ฮ่องสอนรักธรรมชาติ
7. ประหยัด ไม่ทิ้งถุงพลาสติกทำให้เกิดมลภาวะ

ข้อเสนอแนะต่อวิธีการรณรงค์

1. มีการประกวดคำขวัญโดยให้เด็กนักเรียนทุกโรงเรียนมีส่วนร่วมในการคิด ส่งคำขวัญเข้าประกวด หรือผู้บริโภคก็ได้ แล้วเอาคำขวัญที่ได้มาสกรีนบนถุงผ้าและแจกผู้บริโภคของเครือข่ายที่ซื้อสินค้าประจำ หรือมีเป็นงานนิทรรศการรณรงค์เรื่องนี้ให้ข้อมูลในสาส์น

ผู้ผลิตถึงผู้บริโภค/ผลิตถุงแล้วขายในราคาค้นทุน

2. รมรงค์ในกลุ่มข้าราชการ และแกนนำก่อน
3. มีถุงผ้าราคาถูกขายตรงปากทางเข้าตลาด ติดป้ายรมรงค์
4. หากกลุ่มผู้ปฏิบัติงานร้อง ซึ่งควรเป็นกลุ่มที่มีอิทธิพลต่อสังคมบ้าง
5. อาจให้มีการจำหน่ายถุงผ้าและตะกร้าขาย
6. รมรงค์โดยมีการบอกแม่ค้าให้ใช้วัสดุธรรมชาติ

3.4 ต่อการจัดวางสินค้า และสถานที่ขาย

1) การตั้งโต๊ะและวางสินค้ามีความเหมาะสมเพียงใด

เหมาะสมดีแล้ว จำนวน 11 คน หรือร้อยละ 85 เพราะ

1. สะดวก ประหยัด สำหรับผู้ขาย
2. เลือกซื้อสะดวก สูงจากพื้นระดับที่สินค้าดูสะอาด น่าซื้อ
3. มองดูสวยงามเป็นระเบียบเห็นมาแต่ไกล
4. จัดจำหน่ายไม่บ่อยทุกวัน
5. สะอาด และเป็นสัดส่วน
6. สินค้าไม่เยอะเยอะ

ไม่เหมาะสม จำนวน 2 คน หรือร้อยละ 15 เพราะ ดูยุ่งๆ ไม่เป็นระเบียบ และ โต๊ะวางสินค้ามี

ไม่เพียงพอต่อผักผลไม้สดสารพิษที่นำมาจำหน่าย

ข้อเสนอแนะต่อจัดวางสินค้า

1. ควรจัดวางสินค้าชนิดเดียวกันไว้ด้วยกัน
2. ผู้ขายควรจัดสินค้าที่วางขายบ่อยๆ มีการพรมน้ำเพื่อให้ผักดูสด
3. ติดป้ายแสดงราคา/4. ควรคัดสินค้าที่ไม่ดีหรือเน่าเสีย/ใบแก่ออกบ้าง
4. วางเป็นหมวดหมู่ และติดป้ายราคาสินค้า

2) สถานที่จำหน่ายผักผลไม้สดสารพิษ หน้าอาคารเวชกรรมสังคมมีความเหมาะสมเพียงใด

ผู้บริโภคทุกคน (100 %) ระบุตรงกันว่า เหมาะสมดีแล้ว เพราะ

1. เป็นสถานที่ที่มีคนผ่านเข้า-ออกเยอะพอสมควร ทั้งเจ้าหน้าที่ ญาติผู้ป่วย ประชาชน และเป็นศูนย์กลางของ ร.พ.
2. กว้างขวาง ผู้ป่วยไม่พลุกพล่าน มีแต่เจ้าหน้าที่มาซื้อ
3. บริเวณกว้างขวางพอ
4. เป็นศูนย์กลางของ ร.พ. สถานที่กว้างพอสมควร และเห็นชัดเจน

5. คุณเป็นสัดส่วน
6. เป็นจุดศูนย์กลาง ไม่มีผู้ป่วยหรือญาติมาปะปน
7. เป็นสัดส่วน
8. สถานที่กว้างขวาง

3.5 ความต้องการผักปลอดสารพิษและสินค้าอื่น ๆ

1) ชนิดของผักปลอดสารพิษที่เกษตรกรนำมาจำหน่ายสร้างความพอใจ หรือสนองความต้องการของท่านเพียงใด

พอใจและตรงความต้องการ จำนวน 11 ราย หรือร้อยละ 85 เพราะ

1. เป็นผักพื้นบ้าน มีความหลากหลายพอสมควร และเป็นผักที่ชอบกิน
2. เป็นพืชผักที่คุ้นเคย
3. มีสินค้าที่ต้องการ สินค้าสด
4. มีให้เลือกมาก
5. ผักพื้นบ้านมีเพียงไม่กี่ชนิดเท่านั้น
6. เป็นตามฤดูกาล
7. ผักสดดี

ไม่พอใจ จำนวน 2 ราย หรือร้อยละ 15 เพราะ ผักน้อยมาก บางครั้งผักที่นำมาจำหน่ายมีไม่กี่ชนิด

3.6 การสื่อสารระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภค

1) ท่านรู้จักซื้อผู้ขายผักปลอดสารพิษในตลาดโรงพยาบาล หรือไม่

ไม่รู้จักซื้อใครเลย จำนวน 8 ราย หรือร้อยละ 62 เพราะ ไม่ได้ถาม ไม่ค่อยสนใจ (2) ไม่มีใครคิดป้ายชื่อหรือแนะนำตัวเอง ในฐานะคนจำหน่ายสินค้า

รู้จัก จำนวน 3 ราย หรือร้อยละ 23 ชื่อ 2 คน ได้แก่ ป้าตอง (3) และรักษ์

2) สื่อในการสื่อสารในตลาดที่ทางเครือข่ายได้จัดทำ ท่านมีความคิดเห็นอย่างไร

1. แผ่นนิทรรศการ ข้อมูลผู้ผลิต กิจกรรมเครือข่าย

ดีแล้ว จำนวน 9 ราย หรือร้อยละ 69 แต่ไม่ได้เอามาติดอย่างสม่ำเสมอ อาจทำเพิ่ม เช่น ข้อมูลการตรวจหาสารเคมีในพืชผัก และควรติดป้ายบอกวันเวลาหรือประกาศเสียงตามสายก็จะดี

ไม่มีความเห็น จำนวน 2 ราย หรือร้อยละ 15 เพราะ ไม่เคยดู ที่เหลือนอกจากนั้นไม่แสดงความคิดเห็น

2. สารจากผู้ผลิตถึงผู้บริโภค

ดีแล้ว จำนวน 7 ราย หรือร้อยละ 54_แต่ขอให้เกษตรกรที่มาขายสินค้าแนะนำให้ผู้บริโภคเอาสารนี้ไปด้วย หรือแจกไปเลย มีความรู้สึกว่าถูกวางทิ้งไว้ไม่มีใครสนใจ

ไม่มีความเห็น จำนวน 4 ราย หรือร้อยละ 31 เพราะ ไม่เคยดู ไม่ค่อยได้อ่าน ยังไม่เคยเห็นสารนี้ และไม่ค่อยสนใจเท่าไร ที่เหลือนอกจากนั้นไม่แสดงความคิดเห็น

3. แผ่นป้ายประชาสัมพันธ์ตลาด

ดีแล้ว จำนวน 5 ราย หรือร้อยละ 38 แต่ไม่ได้คิดอย่างสม่ำเสมอ c) ควรแจ้งวันเวลาที่จำหน่าย

ยังไม่ดีพอ ควรปรับปรุงจำนวน 2 ราย หรือร้อยละ 15 โดยติดป้ายชนิดผ้าที่เอาออกได้ง่าย

ไม่มีความเห็น จำนวน 3 ราย หรือร้อยละ 23 เพราะไม่เคยดู ไม่ได้สังเกตแผ่นป้าย ไม่ค่อยแน่ใจ (จำไม่ได้)

3) การสื่อสารระหว่างผู้ขายกับผู้ซื้อ ในตลาดนัด ท่านคิดว่าเป็นอย่างไร

เหมาะสมดีแล้ว จำนวน 11 ราย หรือร้อยละ 85 เพราะ

1. เป็นกันเอง ต่อรองได้บ้าง ได้ซื้อจากผู้ขายตนเอง
2. ก่อนข้างจะเริ่มคุ้นเคย และเป็นกันเอง
3. ผู้ขายแสดงท่าทางเป็นมิตร
4. ใช้ภาษาที่ผู้ซื้อเข้าใจ
5. บริการดี พุดจาไพเราะ
6. มีการพูดคุยแนะนำสินค้าให้กับผู้ซื้อตลอด

ไม่เหมาะสม จำนวน 2 ราย หรือร้อยละ 15 เพราะ

1. ผู้ผลิตไม่ค่อยสื่อสารข้อมูลกับผู้บริโภคเป็นการค้าขายอย่างเดียว
2. ไม่มีการบอกเล่าถึงการผลิต หรือปลูกพืชผัก

4) เกษตรกรผู้มาขายสินค้า สามารถตอบคำถามผู้ซื้อ ในเรื่องต่าง ๆ เช่น คุณภาพ ราคา ที่มาของพืชผักและการทำงานเครือข่ายได้ดีเพียงใด

- ดี จำนวน 10 ราย หรือร้อยละ 77
- ปานกลาง จำนวน 1 ราย หรือร้อยละ 8
- น้อย จำนวน 1 ราย หรือร้อยละ 8
- น้อยมาก จำนวน 1 ราย หรือร้อยละ 8

เกษตรกรผู้มาขายสินค้า ควรปรับปรุงพฤติกรรมและการสื่อสาร กับผู้บริโภคในด้านใดบ้าง
อย่างไร

1. การให้ข้อมูลข่าวสารด้านการผลิตพืชผักปลอดสารพิษแก่ผู้บริโภค เช่น ปลุกที่ไหนบ้าง, กระบวนการผลิตเป็นอย่างไร, ความยากง่ายในกระบวนการผลิต, ราคาสินค้าที่กำหนด, แหล่งที่มาของผลผลิตที่เอามาวางขาย
2. หน้าตาอิมแพ็คแจ่มใสเป็นมิตรเสมอ เต็มใจที่จะพูดคุยกับลูกค้า
3. ดีแล้ว อธิษาศัยดี น่ารัก
4. ควรอิมแพ็คแจ่มใสอยู่เสมอ
5. แสดงท่าทางเป็นมิตร ยิ้ม
6. ควรแนะนำสินค้า ที่มาที่ไปของสินค้า วิธีการผลิตปลูกพืชผัก
7. ดีอยู่แล้ว

3.7 ข้อเสนอแนะต่อการปรับปรุงการผลิตผักปลอดสารพิษ

- 1) ท่านต้องการให้มีการปรับปรุง พัฒนาด้านผักปลอดสารพิษ ด้านไหนมาก
  - อยากให้มีผักหลากหลายชนิด จำนวน 10 ราย หรือร้อยละ 77
  - อยากให้มีจำหน่ายต่อเนื่องสม่ำเสมอ จำนวน 3 ราย หรือร้อยละ 23
- 2) ลักษณะการผลิตผักปลอดสารพิษ ที่ท่านยินดีจะซื้อ ควรมีลักษณะการผลิตตามข้อใด
  1. เป็นผักที่ผลิตโดย ไม่ใช่ทั้งสารพิษ และ ปุ๋ยเคมี (ผักอินทรีย์) ร้อยละ 77
  2. เป็นผักที่ผลิตโดยไม่ใช่สารพิษ แต่ ใช้ปุ๋ยเคมีทั่วไปได้ ร้อยละ 8
  3. เป็นผักที่ผลิตโดยใช้ทั้งสารพิษและปุ๋ยเคมีได้ แต่ใช้ในระดับเหมาะสม และในช่วงเวลาที่ปลอดภัย ร้อยละ 15

3.8 ข้อเสนอแนะต่อการจัดกิจกรรมระหว่างผู้ผลิตกับผู้บริโภค

- 1) ท่านเคยร่วมในกิจกรรม ระหว่างผู้ผลิตกับผู้บริโภค หรือไม่ ทำไม
  1. เวทีผู้ผลิตพบผู้บริโภคผักปลอดสารพิษ
    - ☐ ไม่เคยเข้าร่วม จำนวน 11 ราย หรือร้อยละ 85 เพราะ ไม่ทราบข้อมูลและไม่มีเวลา
    - ☐ เคยเข้าร่วม จำนวน 2 ราย หรือร้อยละ 15 จำนวน 2 ครั้ง
  2. กิจกรรมผู้บริโภคเยี่ยมชมฟาร์มผู้ผลิตผักปลอดสารพิษ
    - ☐ ไม่เคยเข้าร่วม จำนวน 11 ราย หรือร้อยละ 85 เพราะ ไม่มีโอกาส ไม่ว่างตรงกับกิจกรรม ติดตามกิจส่วนตัว ไม่ทราบ (2) ไม่ค่อยมีเวลา
    - ☐ เคยเข้าร่วม จำนวน 1 ราย หรือร้อยละ 8 จำนวน 1 ครั้ง

2) ข้อเสนอแนะต่อกิจกรรมอื่นที่ควรมีระหว่างผู้ผลิตกับผู้บริโภค

1. จัดทำเอกสารข้อมูลผู้ผลิตแต่ละฟาร์มและผู้บริโภคที่ซื้อผัก/สินค้าเป็นประจำ(ฉบับย่อ)
2. อยากรให้ผู้ผลิตขยายตลาดให้มากกว่านี้ เพื่อผู้บริโภคจะได้มีแหล่งซื้อมากขึ้น
3. ตลาดนัดผู้ผลิตพบผู้บริโภค มีกิจกรรมจำหน่ายผัก,นันทนาการ,จับสลากแจกรางวัลผัก,พูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น หรือเขียนข้อคิดเห็นใส่ผู้รับฟังความคิดเห็น
4. ควรมีการสื่อสารในการที่จะจัดจำหน่าย

3.9 ข้อเสนอแนะต่อการจัดการตลาดอื่น ๆ

1) ท่านต้องการให้มีตลาดนัดที่โรงพยาบาล กี่ครั้งต่อเดือน

1. จำนวน 2 ครั้งต่อเดือน ที่เป็นอย่าง (พุธที่ 1 และ 3) เหมาะสมดีแล้ว ร้อยละ 38
2. เดือนละ 4 ครั้ง ร้อยละ 46
5. อื่น ๆ ได้แก่ อยากรให้มีทุกอาทิตย์ ของวันพุธ (1 คน) และอาทิตย์ละ 3 ครั้งทุก ๆ สัปดาห์ (1 คน)

2) วันที่จัดตลาดนัดควรเป็นวันใดของสัปดาห์

1. วันจันทร์   จำนวน 3 ราย หรือร้อยละ 23
  2. วันอังคาร   จำนวน 1 ราย หรือร้อยละ 8
  3. วันพุธ   จำนวน 5 ราย หรือร้อยละ 38
  4. วันพฤหัสบดี   จำนวน 1 ราย หรือร้อยละ 8
  5. วันจันทร์ – วันพุธ – วันศุกร์   จำนวน 1 ราย หรือร้อยละ 8
  6. วันจันทร์ – วันพุธ   จำนวน 1 ราย หรือร้อยละ 8
-

ภาคผนวก 2

สรุปผลการสำรวจข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้ประกอบการร้านอาหาร เรื่อง ความสนใจต่อพืชผักปลอดภัยจากสารพิษเพื่อประกอบอาหารจำหน่ายแก่ลูกค้า

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ที่ตอบแบบสอบถาม และข้อมูลร้านอาหาร

- 1) เพศผู้ตอบแบบสอบถาม ผู้ตอบแบบสอบถามมีทั้งหมด 7 คน เป็นเพศหญิง 6 คน และเพศชาย 1 คน
- 2) อายุผู้ตอบแบบสอบถาม อยู่ระหว่าง 22 – 57 ปี
- 3) ระดับการศึกษาผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษา ร้อยละ 85.71
ปริญญาโท ร้อยละ 14.29
- 4) ตำแหน่ง/หน้าที่ในร้านของผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่เป็นเจ้าของร้าน ร้อยละ 57.13 ที่
เหลือเป็นผู้จัดการ ร้อยละ 14.29 / หัวหน้าเชฟ ร้อยละ 14.29 และฝ่ายจัดซื้อ ร้อยละ 14.29
- 5) จำนวนโต๊ะในร้าน อยู่ระหว่าง 9 - 50 โต๊ะ ซึ่งร้านอาหารสามารถรองรับลูกค้าได้ตั้งแต่ 36 – 400 คน
- 6) จำนวนพนักงานในร้าน อยู่ระหว่าง 5 – 43 คน
- 7) ปีที่เปิดกิจการ หรือเปิดร้านมาแล้ว ร้านที่เปิดเป็นเวลายาวนานมากกว่า 20 ปี มี 2 แห่ง ร้อยละ 28.56
ที่เหลืออยู่ในช่วงระหว่าง 10 – 20 ปี มี 4 แห่ง ร้อยละ 57.14 และเปิดเป็นเวลา 2 ปี มี 1 แห่ง
- 8) ในรอบ 1 ปี สถานการณ์การจำหน่ายอาหารในร้านอาหารทั้ง 7 แห่ง ส่วนใหญ่ขายดีในช่วง 3 เดือน
เท่านั้น คือ เดือนพฤศจิกายนถึงเดือนมกราคม ส่วนเดือนกุมภาพันธ์ อยู่ในระดับปานกลางถึงดี ที่
เหลืออยู่ในช่วงขายได้ปานกลาง และไม่ดี รวม 5 เดือน เริ่มตั้งแต่เดือนมีนาคม ถึงตุลาคม ดังตาราง 1

ตารางที่ 1 ระดับการจำหน่ายอาหารตามฤดูกาลในรอบปี

ร้านที่	เดือน											
	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
1	ด	ด	ป	ป	ป	ป	ป	ป	ป	ป	ด	ด
2	ด	ป	ป	ป	ม	ม	ม	ม	ม	ด	ด	ด
3	ด	ป	ป	ป	ป	ม	ม	ป	ป	ป	ด	ด
4	ด	ด	ป	ป	ป	ป	ป	ป	ป	ป	ด	ด
5	ด	ด	ป	ป	ม	ป	ป	ป	ม	ป	ด	ด
6	ป	ป	ม	ม	ม	ม	ม	ป	ม	ม	ด	ด
7	ด	ป	ป	ป	ป	ป	ป	ป	ป	ป	ด	ด
รวม	ด=6	ด=3								ด=1	ด=7	ด=7
	ป=1	ป=4	ป=6	ป=6	ป=4	ป=4	ป=4	ป=6	ป=4	ป=5		
			ม=1	ม=1	ม=3	ม=3	ม=3	ม=1	ม=3	ม=1		

หมายเหตุ ด = ดี , ป = ปานกลาง และ ม = ไม่ดี

ตารางที่ 2 สถานการณ์จำหน่ายอาหารในร้านในรอบปี

เดือน	ดี		ปานกลาง		ไม่ดี	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
มกราคม	6	85.71	1	14.29	0	0.00
กุมภาพันธ์	3	42.86	4	57.14	0	0.00
มีนาคม	0	0.00	6	85.71	1	14.29
เมษายน	0	0.00	6	85.71	1	14.29
พฤษภาคม	0	0.00	4	57.14	3	42.86
มิถุนายน	0	0.00	4	57.14	3	42.86
กรกฎาคม	0	0.00	4	57.14	3	42.86
สิงหาคม	0	0.00	6	85.71	1	14.29
กันยายน	0	0.00	6	85.71	1	14.29
ตุลาคม	1	14.29	5	71.43	1	14.29
พฤศจิกายน	7	100.00	0	0.00	0	0.00
ธันวาคม	7	100.00	0	0.00	0	0.00

- 9) การรับรองด้านคุณภาพ / ชื่อเสียงของร้านที่เคยได้รับ ส่วนใหญ่ได้รับรองด้านคุณภาพ หรือมีชื่อเสียงจำนวน 6 ร้าน ร้อยละ 85.71 ที่เหลือยังไม่ได้รับรองคุณภาพ 1 ร้าน ร้อยละ 14.29 โดยได้รับการรับรองมากกว่า 1 ประเภทขึ้นไป 5 ร้าน ร้อยละ 83.33 ที่เหลือ 1 ประเภท ร้อยละ 16.67 การรับรองด้านคุณภาพร้านอาหารที่ร้านอาหารได้รับส่วนใหญ่คือ ป้าย Clean Food Good Taste หรือ CFGT ซึ่งออกโดยกระทรวงสาธารณสุข เริ่มดำเนินการตั้งแต่ปี 2544 จนถึงปัจจุบัน การให้ป้ายรับรองร้านอาหารจะให้ครั้งละ 1 ปี ส่วนรางวัลหรือชื่อเสียงที่ร้านส่วนใหญ่ได้รับคือ รางวัลชนะเลิศการประกวด / การลงในนิตยสาร / หนังสือพิมพ์ / WEBSITE / และโทรทัศน์ รายละเอียดตามตาราง ที่ 3

ตารางที่ 3 รางวัลหรือชื่อเสียงที่ร้านส่วนใหญ่ได้รับ

ร้านที่	ชื่อรางวัล / ใบรับรอง	ปีที่ได้รับ	ออกให้โดย
1	1) ป้าย Clean Food Good Taste (CFGT)	2544	กระทรวงสาธารณสุข
	2) โลโก้ Thailand Tourism Awards	2539	Govenor Tourism Authority Of Thailand
2	1) รางวัลชนะเลิศการประกวดอาหารพื้นเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ชนิดอาหารลาบ / น้ำพริก หนุ่ม / ส้มตำ)	2548	บริษัทลิโอ
	2) รางวัลชนะเลิศระดับจังหวัดครัวไทยสู่ครัว โลกชนิดอาหารปลาดุก / อุ้บไก่	2549	OTOP จ.แม่ฮ่องสอน
3	1) ป้าย Clean Food Good Taste (CFGT)	2546	กระทรวงสาธารณสุข
	2) ลงในหนังสือนิตยสาร	2548	1) นิตยสารทริปของ กทม. 2) นิตยสาร Exploror
	3) WEBSITE	2548	ผู้จัดการ / บางกอก โพสต์
	4) รายการแนะนำอาหาร	2548	ASTV
4	ป้าย Clean Food Good Taste (CFGT)	2547	กระทรวงสาธารณสุข
5	1) ป้าย Clean Food Good Taste (CFGT)	2544	กระทรวงสาธารณสุข
	2) รายการชิมตามอำเภอใจ	จำไม่ได้ / ไม่ได้ระบุ ไว้ในใบประกาศ	ITV / Cellular 900 / One – 2 –Call / GSM
6	มีคนมาทำให้หลายคน / หลายรายการแต่จำ ไม่ได้ ไม่ได้สนใจ ไม่ได้เก็บป้ายหรือเอกสารไว้		
7	ยังไม่ได้รับการรับรอง		

10) รายได้รวมในการขายอาหารต่อเดือน

1. รายได้ต่ำกว่า 10,000 บาท	จำนวน 1 ร้าน หรือคิดเป็นร้อยละ 14.29
2. รายได้ระหว่าง 10,000 – 50,000 บาท	จำนวน 2 ร้าน หรือคิดเป็นร้อยละ 28.56
3. รายได้ระหว่าง 50,001 – 100,000 บาท	จำนวน 1 ร้าน หรือคิดเป็นร้อยละ 14.29
4. รายได้มากกว่า 200,000 บาท	จำนวน 3 ร้าน หรือคิดเป็นร้อยละ 42.86

ตอนที่ 2 ข้อมูลการใช้พืชผักในร้านอาหาร

1) ชนิดพืชผักที่ร้านอาหารใช้มากที่สุด 10 อันดับแรก ได้แก่

มะเขือเทศ	ผักกาดขาว	ต้นหอมผักชี	ข้าวโพดฝักอ่อน	คะน้า	แค	แตงกวา	ผักบุ้งจีน	กะหล่ำดอก	สลัดแก้ว	หอมหัวใหญ่
4	4	4	3	3	3	3	3	2	2	2

โหระพา	กระเพรา	ผักชีฝรั่ง	มะเขือกรอบ	พริกชี้ฟ้า	กะหล่ำปลี	สลัดใบเขียว	ตำลึง	มะเขือขาว	มันฝรั่ง	เห็ดนางฟ้า
2	2	2	2	2	2	2	2	2	1	2

ผักกูด	ถั่วลันเตา	เห็ดหอม	คื่นช่าย	ผักไผ่	กระชาย	ขอดผัก	ถั่วฝักยาว	หอมแดง	พริกหนุ่ม	มะนาว	พริกชี้ฟ้า
1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1

โหระพา	มะเขือพวง	พริกขี้หนู	ผักคาวตอง	ผักแปม	ขี้นหว่า	แมงลัก	ผักใบจีน
1	1	1	1	1	1	1	1

หมายเหตุ ตัวเลขในตารางคือ จำนวนร้านอาหารที่ใช้พืชผักในแต่ละชนิด

2) เมนูอาหารในร้านที่ลูกค้าสั่งมากที่สุด

ตารางที่ 4 เมนูร้านอาหารที่ลูกค้าสั่งมากที่สุด

ร้านที่	เมนูอาหารที่ลูกค้าสั่งมากที่สุด
1	1) สลัดผักรวม 2) สลัดปลาแซลมอน 3) สเต็กเนื้อซอสพริกไทยดำ 4) ปอเปี๊ยะบัวตอง (ปอเปี๊ยะกุ้ง) 5) ผลไม้รวม
2	1) ลาบสมุนไพร 2) ยำตะไคร้ 3) ปลาต้มทิมนี้้งมะนาว
3	1) ผัดผักรวม 2) ต้มยำปลาช่อน / ไก่
4	1) หมูย่างแตงกวา 2) ปลาต้มทิมนี้้งทอดสมุนไพร 3) ต้มยำปลาน้ำปู 4) ต้มยำไก่เมือง 5) อู๋ป๋ไก่
5	1) ผัดผักกูด 2) ยำตำลึง
6	1) ค่าน้ำหมูกรอบ 2) ผัดกระเพราหมู
7	1) ผัดกระเพราหมู 2) ผัดผักรวม 3) ค่าน้ำหมูกรอบ

3) การประชาสัมพันธ์ให้ลูกค้ากินผักตามฤดูกาล ส่วนใหญ่ร้านอาหารมีการประชาสัมพันธ์ให้ลูกค้ากินผักตามฤดูกาล 4 ร้าน ร้อยละ 57.14 ที่เหลือคือ ไม่มีการประชาสัมพันธ์ 3 ร้าน ร้อยละ 42.86

วิธีการ / ช่องทางการประชาสัมพันธ์

1. ในการสัมมนาเฉพาะกลุ่มลูกค้าที่เป็นคนไทย โดยเน้นฝึกพื้นบ้านของจังหวัดแม่ฮ่องสอน เช่น ผักกูด / ยอดชาโยใต้
2. สถานีวิทยุกระจายเสียงองค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย รายการตีเจ็มช่วงเวลา 16.00 – 16.30 น. โดยบอกเมนูประจำวันเน้นแกงผักตามฤดูกาลซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงทุกวัน เช่น ผักเห็ด / ผักหวาน / ถั่วพู / ถั่วแปบ
3. จั๊นป้าที่ร้านอาหาร
4. ไปปลิววาทที่ ทพท. และป้อมตำรวจ แนะนำสถานที่ท่องเที่ยวและอาหารของร้าน โดยมี ส่วนลดค่าอาหารให้ 10 เปอร์เซ็นต์ เมื่อนำไปปลิวกลับมารับประทานอาหารที่ร้าน
5. การพูดคุยปากต่อปากของลูกค้า
6. ทำสื่อชักจูงใจให้แก่มอเตอร์ไซค์รับจ้างใส่ทุกคน
7. ทำอัลบั้มเมนูอาหารโดยมีรูปภาพอาหารที่ปรุงเสร็จแล้ว / วิธีการและขั้นตอนในการปรุงอาหารแต่ละชนิดติดไว้ที่หน้าร้าน
8. แนะนำผ่านหน่วยงานราชการและบริษัททัวร์ของเชียงใหม่
9. ประชาสัมพันธ์ผ่าน Sell หรือไกด์ โดยแนะนำเป็นช่วงๆ ขึ้นอยู่กับผักชนิดไหนมีมากในช่วงไหน
10. พนักงานในร้านพูดคุยแนะนำกับลูกค้า

4) แหล่งที่มาของพืชผักที่ใช้ในร้านทั้งหมด 100 เปอร์เซ็นต์

1. จากตลาดสด ร้อยละ 100.00 จำนวน 3 ร้าน ร้อยละ 90.00 จำนวน 2 ร้าน และร้อยละ 80.00 จำนวน 1 ร้าน รวม 6ร้าน คิดเป็นร้อยละ 85.71
2. ผู้ปลูกมาส่งโดยตรง ร้อยละ 20.00 จำนวน 1 ร้าน และ ร้อยละ 10.00 จำนวน 2 ร้าน รวม 3 ร้าน คิดเป็นร้อยละ 42.86
3. อื่นๆ คือ ร้านป่าไผ่ที่เป็นแหล่งรวบรวมผลผลิต ร้อยละ 100.00 จำนวน 1 ร้าน คิดเป็นร้อยละ 14.29

5) ลักษณะการซื้อผักทั้งหมด 100 เปอร์เซ็นต์

1. มีแม่ค้าประจำมาส่งให้ ร้อยละ 80.00 จำนวน 1 ร้าน / ร้อยละ 40.00 จำนวน 1ร้าน / ร้อยละ 20.00 จำนวน 1 ร้าน และร้อยละ 3.00 จำนวน 1 ร้าน รวม 4 ร้าน คิดเป็นร้อยละ 57.14

2. ไปซื้อเอง ร้อยละ 100.00 จำนวน 2 ร้าน / ร้อยละ 97.00 จำนวน 1 ร้าน / ร้อยละ 80.00 จำนวน 1 ร้าน / ร้อยละ 60.00 จำนวน 1 ร้าน และร้อยละ 20.00 จำนวน 1 ร้าน รวม 6 ร้าน คิดเป็นร้อยละ 85.71

3. ระบบประมูล จำนวน 1 ร้าน คิดเป็นร้อยละ 14.29

6) การได้รับส่วนลดในการซื้อพืชผักจากตลาด ได้รับส่วนลดจำนวน 4 ร้าน ร้อยละ 57.14 / ไม่ได้รับส่วนลดจำนวน 2 ร้าน ร้อยละ 28.57 ที่เหลือคือ ต่อรองเป็นบางชนิดในช่วงที่ประมูล จำนวน 1 ร้าน ร้อยละ 14.29 การได้รับส่วนลดจากตลาดอยู่ที่ร้อยละ 5.00 จำนวน 1 ร้าน / ร้อยละ 10.00 จำนวน 2 ร้าน และร้อยละ 20.00 จำนวน 1 ร้าน

7) ปัญหาในการซื้อผัก มีดังนี้

1. ราคาแพงมากเกินไปในช่วงที่ไม่ใช่ฤดูกาลของพืชผักเช่น ผักสลัดเขียว / ราคาพืชผักไม่เท่ากันในแต่ละวัน ราคาจะขึ้นๆ ลงๆ ไม่แน่นอน แม้ค่าขึ้นราคาตามอำเภอใจ ไม่สมเหตุผล ผล เช่น ผักกาดขาวสูงสุด 250 บาทต่อถุง ต่ำสุดราคา 120 บาทต่อถุง หรือผักไผ่ / สะระแหน่ราคามักละ 1 บาท ขึ้นราคาจนถึง 5 บาท (6 ร้าน)
2. หาชนิดผักที่ต้องการได้ยาก หรือไม่มีผักตรงตามต้องการ / ไม่มีผักของบ้านเรา ส่วนใหญ่เป็นผักจากเชียงใหม่ซึ่งเป็นผักเคมี (3 ร้าน)
3. คุณภาพผักไม่ดี เช่น ช้ำ / ไม่สด / เน่าเสีย กรณีเป็นผักจากเชียงใหม่ ที่งอกทำให้ต้นทุนสูงตามไปด้วย และ เลือกว่ากว่ารถจะเข้ามาถึงแม่ฮ่องสอนประมาณบ่ายสามโมงของทุกวัน (5 ร้าน)
4. ปริมาณไม่พอเพียงและไม่แน่นอน โดยเฉพาะในช่วงที่มีลูกค้ามาก และเหลือในช่วงที่มีลูกค้า น้อย (2 ร้าน)
5. ถ้าสั่งซื้อจะไม่ได้ของสด เพราะไม่มีเวลาไปเลือกซื้อเอง (1 ร้าน)
6. ผักไม่มีความหลากหลายในบางฤดูกาล (1 ร้าน)

หมายเหตุ ร้านอาหารจำนวน 6 ร้าน คิดเป็นร้อยละ 85.71 ที่ให้ข้อมูลว่ามีปัญหาในการซื้อพืชผัก แต่มี 1 ร้าน ที่ไม่มีปัญหาในการซื้อพืชผักเนื่องจากไปซื้อเอง จึงสามารถเลือกได้ตามที่ต้องการ

8) ปริมาณผักที่ใช้ต่อเดือน

ตารางที่ 5 ปริมาณผักที่ใช้ต่อเดือน (แยกตามชนิดผัก)

ที่	ชนิดผัก / จำนวนร้านที่ใช้	ในช่วงขายดี (กิโลกรัม/เดือน)	ช่วงปานกลาง (กิโลกรัม/เดือน)	ช่วงขายไม่ดี (กิโลกรัม/เดือน)
1	ผักกาดขาว (7)	6,690	897	425
2	มะเขือเทศ (7)	3,490	579	304
3	แตงกวา (3)	3,281	441	266
4	ผักบุ้งจีน (3)	3,172	380	225
5	ผักกาดกวางตุ้ง (3)	3,161	356	186
6	แครอท (6)	2,111	327	184
7	ผักคะน้า (6)	2,050	353	240
8	มะเขือรวมทุกชนิด (1)	1,860	186	93
9	ถั้วผักยาว (5)	1,486	289	187
10	ผักไผ่ (1)	1,240	124	62
11	สาระแหน่ (1)	1,240	124	62
12	โหระพา (1)	1,240	124	62
13	ผักชีฝรั่ง (1)	1,240	124	62
14	ต้นหอม (5)	677	114	78
15	ผักชี (6)	671	101	62
16	กระเพรา (1)	670	111	80
17	ผักคาวตอง (1)	620	62	31
18	ผักเป่ยม (1)	620	62	31
19	ใบจัน (1)	620	62	31
20	ขี้หว่า (1)	620	62	31
21	แมงลัก (1)	620	62	31
22	คื่นช่าย (4)	351	30	25
23	หอมหัวใหญ่ (5)	289	208	158
24	กะหล่ำปลี (3)	203	122	82
25	มันฝรั่ง (1)	200	140	100
26	เห็ดนางฟ้า (5)	186	95	65

ที่	ชนิดผัก / จำนวนร้านที่ใช้	ในช่วงขายดี (กิโลกรัม/เดือน)	ช่วงปานกลาง (กิโลกรัม/เดือน)	ช่วงขายไม่ดี (กิโลกรัม/เดือน)
27	ผักกูด (2)	181	131	81
28	หอมแดง (2)	181	91	91
29	ยอดชบาโยเด่ (2)	181	31	31
30	เห็ดหอมสด (3)	155	22	12
31	ข้าวโพดอ่อน (5)	118	52	22
32	กะหล่ำดอก (4)	114	61	51
33	มะเขือยาว (2)	112	72	42
34	พริกขี้หนู (3)	101	80	70
35	หัวไชเท้า (1)	100	80	50
36	ข่า / ตะไคร้ (1)	100	50	30
37	บร็อกเคอรี่ (1)	93	0	0
38	ผักกาดฮ่องเต้ (1)	93	0	0
39	พริกขี้ฟ้า (2)	91	70	50
40	แตงร้าน (1)	80	60	30
41	สลัดแก้ว (2)	80	45	20
42	พริกแดง (1)	80	50	30
43	มะระ (1)	78	75	75
44	สลัดเขียว (3)	65	35	25
45	ตำลึง (1)	40	20	0
46	ถั่วงอก (1)	36	36	36
47	ผักกาดเขียวปลี (1)	31	30	30
48	มะเขือพวง (2)	21	21	21
49	พริกขี้กษ (1)	20	10	0
50	สาระแหน่ (1)	15	10	5
51	พริกขี้หนู (1)	15	15	15
52	มะเขือเปราะ (3)	25	25	25
53	ดอกกุยช่าย (1)	6	6	6
54	ยอดผักกะหล่ำปลี (1)	4	4	4

ที่	ชนิดผัก / จำนวนร้านที่ใช้	ในช่วงขายดี (กิโลกรัม/เดือน)	ช่วงปานกลาง (กิโลกรัม/เดือน)	ช่วงขายไม่ดี (กิโลกรัม/เดือน)
55	พริกไทยสด (1)	4	0	0
56	กระชาย (1)	3	3	3
57	ถั่วลิ้นเตา (1)	2	2	2
58	มะนาว (1)	150 ลูก	150 ลูก	150 ลูก
59	มะละกอ (1)	3,100	620	310

9) ปริมาณผักที่ใช้ในรอบปี (กิโลกรัมต่อเดือน)

ตารางที่ 6 ปริมาณผักที่ใช้ในรอบปีแยกเป็นรายเดือน

ที่	ชนิดผัก	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	รวม
1	ผักกาดขาว	6,690	985	838	837	528	465	466	528	527	6,418	6,629	6,690	31,601
2	มะเขือเทศ	3,490	627	540	539	385	384	385	385	384	3,370	3,459	3,490	17,438
3	แตงกวา	3,281	421	421	421	266	266	266	266	266	3,231	3,231	3,281	15,617
4	ผักบุ้งจีน	3,172	376	382	380	227	225	227	227	225	3,172	3,170	3,172	14,955
5	กวางตุ้ง	3,161	371	371	371	201	201	201	201	201	3,146	3,146	3,161	14,732
6	กะนํ้า	2,050	367	356	353	263	260	263	263	260	2,030	2,047	2,050	10,562
7	แครอท	2,111	431	327	327	204	204	204	204	204	2,001	2,111	2,111	10,439
8	มะเขือรวม	1,860	186	186	186	93	93	93	93	93	1,860	1,860	1,860	8,463
9	มะละกอ	3,100	620	620	620	310	310	310	310	310	620	620	620	8,370
10	ถั่วฝักยาว	1,486	247	250	249	188	187	188	188	187	1,366	1,405	1,486	7,427
11	สาระแหน่	1,255	139	134	134	67	72	72	72	67	1,250	1,255	1,255	5,772
12	ผักไผ่	1,240	124	124	124	62	62	62	62	62	1,240	1,240	1,240	5,642
13	ผักชีฝรั่ง	1,240	124	124	124	62	62	62	62	62	1,240	1,240	1,240	5,642
14	โหระพา	1,240	124	124	124	62	62	62	62	62	1,240	1,240	1,240	5,642
15	ต้นหอม	678	118	115	114	84	84	84	84	84	673	677	678	3,473
16	ผักชี	671	102	98	99	67	67	67	67	67	661	666	671	3,303
17	กระเพรา	671	108	113	111	82	80	82	82	80	171	669	671	2,920
18	ผักลาวทอง	620	62	62	62	31	31	31	31	31	620	620	620	2,821
19	ผักแปม	620	62	62	62	31	31	31	31	31	620	620	620	2,821

ที่	ชนิดผัก	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	รวม
20	ใบจัน	620	62	62	62	31	31	31	31	31	620	620	620	2,821
21	ขี้หว่า	620	62	62	62	31	31	31	31	31	620	620	620	2,821
22	แมงลัก	620	62	62	62	31	31	31	31	31	620	620	620	2,821
23	หอมหัวใหญ่	289	197	179	178	179	179	179	179	178	179	228	289	2,433
24	มันฝรั่ง	200	200	140	140	140	140	140	140	140	140	200	200	1,920
25	กะหล่ำปลี	203	201	125	122	123	122	123	123	122	123	202	203	1,792
26	หอมแดง	181	91	91	91	91	91	91	91	91	121	121	181	1,332
27	ผักกูด	181	81	81	81	81	81	81	81	81	81	131	181	1,222
28	พริกขี้หนู	116	83	86	85	86	85	86	86	85	86	95	116	1,095
29	เห็ดนางฟ้า	166	85	65	65	65	65	65	65	65	65	115	166	1,052
30	มะระ	78	70	78	75	78	75	78	78	75	78	75	78	916
31	กะหล่ำดอก	102	71	61	61	61	61	61	61	61	61	101	102	864
32	ข้าวโพดอ่อน	87	72	52	52	52	52	52	52	52	52	117	118	810
33	แตงร้าน	80	80	60	60	60	60	60	60	60	60	80	80	800
34	หัวไชเท้า	100	50	50	50	50	50	50	50	50	80	80	100	760
35	ข่า/ตะไคร้	100	100	50	50	30	50	50	50	30	50	100	100	760
36	พริกขี้ฟ้า	91	48	51	50	51	50	51	51	50	71	70	71	705
37	สลัดแก้ว	80	80	45	45	45	45	45	45	45	45	80	80	680
38	ยอดชาโยเต้	31	31	31	31	31	31	31	31	31	31	181	186	677
39	มะเขือขาว	112	41	42	42	42	42	42	42	42	42	72	112	676
40	พริกแดง	80	30	30	30	30	30	30	30	30	50	50	80	500
41	เห็ดหอมสด	62	22	22	12	12	12	12	12	12	22	122	155	477
42	สลัดเขียว	65	45	30	30	30	30	30	30	30	30	50	65	465
43	ถั่วงอก	36	36	36	36	36	36	36	36	36	36	36	36	432
44	กึ้นข่า	35	34	30	30	30	30	30	30	30	30	35	35	379
45	เขียวป्ली	31	28	31	30	31	30	31	31	30	31	30	31	365
46	ตำลึง	40	40	0	0	10	40	40	40	20	40	40	40	350
47	มะเขือกรอบ	25	25	25	25	25	25	25	25	25	25	25	25	300
48	บร็อคเคอรี่	93	0	0	0	0	0	0	0	0	0	93	93	279

ที่	ชนิดผัก	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	รวม
49	ฮ่องเต้	93	0	0	0	0	0	0	0	0	0	93	93	279
50	มะเขือพวง	21	21	21	21	21	21	21	21	21	21	21	21	252
51	พริกขี้หนู	20	20	10	10	10	10	10	10	10	10	20	20	160
52	ดอกกุยช่าย	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	72
53	ยอดผัก	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	48
54	กระชาย	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	36
55	ถั่วลิ้นเตา	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	24
56	พริกไทยสด	0	0	0	0	0	0	0	0	0		4	4	8
57	มะนาว ลูก	150	150	150	150	150	150	150	150	150	150	150	150	1,800

ส่วนที่ 3 ความสนใจในการใช้พืชผักปลอดสารพิษมาประกอบอาหารเพื่อจำหน่าย

1) ท่านเคยได้ยินคำว่า ผักปลอดสารพิษ หรือ ผักปลอดภัยจากสารพิษ บ้างหรือไม่

- ผู้ประกอบการร้านอาหารให้คำตอบว่า เคย ทั้งหมดจำนวน 7 คน ร้อยละ 100.00

2) ความเข้าใจของท่านต่อลักษณะของการผลิตพืชผักปลอดสารพิษ

1. ใช้ปุ๋ยธรรมชาติ ไม่ใช้ปุ๋ยเคมี ไม่ใช้สารพิษ เช่น ยาฆ่าหญ้า ยาฆ่าแมลง สารเร่งทุกชนิดในการปลูกผัก หรือไม่ใช้สารเคมีใด ๆ ทั้งสิ้นในการปลูก
2. ปลูกผักในมุ้ง ไม่ใช้ยาฆ่าแมลง หรือใช้น้อยมาก / ใช้ปุ๋ยเคมีเล็กน้อย เน้นใช้ปุ๋ยคอก
3. ปลูกแบบธรรมชาติ ใช้ปุ๋ยที่มาจากธรรมชาติ อาจใช้ปุ๋ยเคมีที่จำเป็นบางชนิดที่ไม่เป็นอันตราย แต่ไม่ใช้ยาฆ่าหญ้า / ยาฆ่าแมลง / ยากำจัดโรคพืช
4. สถานที่ปลูกต้อง ไม่อยู่ในสถานะแวดล้อมที่เป็นพิษ เช่น อยู่ใกล้โรงงานอุตสาหกรรม
5. ปลูกแบบกางมุ้ง ไม่ใส่ปุ๋ยเคมี แต่ใส่ปุ๋ยธรรมชาติไม่ใช้ยาฆ่าหญ้า / ยากำจัดแมลงศัตรูพืช / ยากำจัดโรคพืช
6. ไม่ค่อยรู้เรื่อง รู้แค่ที่ผู้ขายบอกเท่านั้นเช่น ถ้าผักใช้ปุ๋ยเคมีมากจะเน่าเร็ว
7. การดูผักปลอดสารพิษให้ดูที่ผักมีความเป็นธรรมชาติเช่น ใบไม่ออกมาเป็นเงาเหมือนผิวส้มหรือใบสลัดสีเขียว

3) ท่านเคยซื้อผักปลอดสารพิษมาประกอบอาหารในร้านหรือไม่

ผู้ประกอบการร้านอาหารส่วนใหญ่ให้คำตอบว่า เคย จำนวน 6 คน ร้อยละ 85.71 (มีอยู่ 1 คนที่บอกว่าเคยแต่น้อยมากทำอาหารให้เฉพาะแขกVIP / ช่วงรับเสด็จ หรือชาวต่างชาติที่แพ้สารเคมี) และไม่เคย 1 คน ร้อยละ 14.29

4) ถ้าเคยท่านซื้อจากใคร / ที่ใด / เมื่อใด และบอกชนิดผักที่เคยซื้อ

แหล่งที่ซื้อผักปลอดสารพิษ มีดังนี้

1. ห้างแมคโครซูเปอร์มาร์เก็ต จ.เชียงใหม่
2. ร้านท็อปซูเปอร์มาร์เก็ต จ.เชียงใหม่
3. ป้าบัวตอง ศิลาภรณ์ ตลาดนัดวันอาทิตย์
4. ป้าศรี บ้านอยู่น้ำโครงการฟื้นฟูชีวิตและวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน
5. ลุงจ๋านงค์ – ป้าสุ (ข้าราชการป่าไม้และครู)
6. คนที่มากับป่าสมหมายที่อยู่ที่บ้านงาเกสท์เฮาส์
7. ลีซอบ้านลุงไม้ดิ่ง
8. ร้านโครงการหลวงที่สนามบินจังหวัดเชียงใหม่
9. ธนาคารอาหารชุมชนบ้านนาป่าแปะซึ่งมาขายที่ตลาดสายหยุด
10. เครื่องขายเกษตรกรรมทางเลือกอำเภอขุนยวมที่มาจากที่ตลาดนัดวันอาทิตย์

ช่วงระยะเวลาที่ซื้อผักปลอดสารพิษ

ช่วงมีแขก VIP มา / ช่วง HIGH SEASON / 1 – 3 ปี ที่ผ่านมา / ซื้อมานานๆ ครั้ง

ชนิดผักปลอดสารพิษที่เคยซื้อ

ผู้ประกอบการร้านอาหารให้ข้อมูลว่า เคยซื้อทั้งผักและผลไม้ปลอดสารพิษ ซึ่งมีหลายชนิดมาก

- ผักปลอดสารพิษที่เคยซื้อได้แก่ กระเทียม / แครอท / สลัดแก้ว / สลัดเขียว / ผักหวานบ้าน / มะเขือพวง / มะเขือกรอบ / ผักกาดแก้ว / ผักกาดขี้เหล็ก / ถั่วฝักยาว / ผักกูด / ผักกาดขาว / ไตชนิดที่ไม่เข้าปลี / มะเขือเทศเชอร์รี่ / กระหล่ำปลี / ผักกาดขาวปลี / ลูกมะระหวาน / ฟักทอง / มะนาว / กระเพรา / โหระพา / ผักชีฝรั่ง / พริกขี้หนู / กระชาย / ต้นหอมผักชี / ตะไคร้ / ผักเมืองหนาวที่ซื้อเป็นภาษาฝรั่ง
- ผลไม้ปลอดสารพิษที่เคยซื้อได้แก่ มะละกอ / แก้วน้ำว้า / สับปะรด

5) เคยมีผู้มาเสนอขายผักปลอดสารพิษ เพื่อนำมาประกอบอาหารในร้านของท่านหรือไม่

ผู้ประกอบการร้านอาหารส่วนใหญ่ให้คำตอบว่า เคย จำนวน 6 คน ร้อยละ 85.71 และไม่เคย 1 คน ร้อยละ 14.29 ส่วนผู้ที่มาเสนอขายและช่วงระยะเวลาที่ขายได้แก่

ตารางที่ 7 ผู้ที่เคยมาเสนอขายสินค้าปลอดสารพิษให้แก่ร้านอาหาร

ที่	ผู้ที่มาเสนอขาย	ช่วงระยะเวลา
1	สำนักงานเกษตรจังหวัดแม่ฮ่องสอน	2 – 3 ปีที่ผ่านมา
2	โครงการธนาคารอาหารชุมชนบ้านนาป่าแปะ	4 -5 ปี ที่ผ่านมา โดยมาขายเป็นช่วงๆ ไม่บ่อย
3	แม่ค้าที่บ้านผาบ่องไม่รู้จักชื่อ	2 – 3 ปี
4	นางหนู สวนอยู่ติดกับร้านลุงหยาง	ช่วงฤดูหนาว
5	ลุงจ๋านง - ป่าสุ	ซื้อทั้งปี ส่วนใหญ่เป็นผลไม้

6) ท่านสนใจจะซื้อผักปลอดสารพิษมาประกอบอาหารในร้านหรือไม่

ผู้ประกอบการร้านอาหารให้คำตอบว่า สนใจทั้งหมดจำนวน 7 คน ร้อยละ 100.00 เหตุผลที่สนใจเพราะ

1. เน้นความปลอดภัยของลูกค้าเป็นหลัก
2. ไม่ต้องทำความสะอาดนาน ผักเคมีต้องล้างนานมากเพื่อลดการปนเปื้อนลง ลดการเสียเวลาในการล้างผัก การล้างผักนานทำให้สิ้นเปลืองน้ำมาก และเสียคุณค่าอาหารในผักไป
3. คู่ที่ต้นทุน เจ้าของร้านกินเองด้วย
4. เป็นร้านอาหารพื้นเมือง ซึ่งผักพื้นบ้านไม่น่าจะมีสารพิษ แต่ที่ซื้อทุกวัน ผักสวยผิดปกติ
5. เพื่อความปลอดภัยด้านสุขภาพของลูกค้าที่มาบริโภคอาหารที่ร้าน และจะได้พูดได้เต็มปากเต็มคำว่าปลอดภัยจริงๆ ปัจจุบันคนนิยมกินอาหารชีวจิต
6. ราคาใกล้เคียงกับตลาด หรือถูกกว่าผักทั่วไปในตลาด สามารถมาส่งถึงร้านได้
7. ผักมีความหลากหลายและคุณภาพดีเช่น สดและเก็บไว้ได้นาน / มีเพียงพอ และต่อเนื่อง
8. อยากให้สุขภาพดี เป็นที่พึงพอใจของลูกค้า ลูกค้าสอบถาม
9. ถ้ามีขายต่อเนื่อง และไม่ต้องระวังมากเช่น การล้าง / การเก็บรักษาพืชผัก เพราะปลอดสาร
10. ผักจะทนกว่าผักเคมี และที่ร้านใช้ผักปริมาณมากในการทำอาหารตามสั่ง

7) ปัญหาอุปสรรคในการซื้อผักปลอดภัยจากสารพิษ ดังตารางที่ 8

ตารางที่ 8 ปัญหาอุปสรรคในการซื้อผักปลอดภัยจากสารพิษของร้านอาหาร

เหตุผล	ร้อยละ	ลำดับที่
1. หาซื้อยาก	28.58	1
2. ไม่มีผักปลอดสารพิษจำหน่ายต่อเนื่อง	27.38	2
3. ไม่มีชนิดผักที่ต้องการ	25.00	3
4. ไม่เชื่อถือ / ไม่มั่นใจว่าปลอดสารพิษจริง	10.71	4
5. ราคาแพง	8.33	5

หมายเหตุ มีร้านอาหารจำนวน 1 แห่ง ที่ไม่ให้ข้อมูลในส่วนนี้ เนื่องจากไม่มีปัญหาในการซื้อผัก

8) ข้อมคิดเห็นต่อราคาจำหน่ายผักปลอดสารพิษในปัจจุบันเห็นว่า ราคาแพงจำนวน 1 คน (14.29 %) ราคาปานกลาง จำนวน 3 คน (42.86 %) และ ไม่แน่ใจ จำนวน 3 คน หรือ ร้อยละ 42.86

9) ระดับความมั่นใจ ต่อความปลอดภัยของผักทั่วไปที่มีผู้มาเสนอขายในปัจจุบัน มั่นใจปานกลาง ร้อยละ 71.43 มั่นใจน้อย ร้อยละ 14.29 และไม่มั่นใจ ร้อยละ 14.29

10) ลักษณะการผลิตที่ปลอดภัยสำหรับ **ที่ท่านยินดีจะซื้อ** ควรมีลักษณะการผลิตตามข้อใด

1. เป็นผักที่ผลิตโดย ไม่ใช้ทั้งสารพิษ และ ปุ๋ยเคมี (ผักอินทรีย์) จำนวน 6 คน หรือร้อยละ 85.71
2. เป็นผักที่ผลิตโดย ใช้ทั้งสารพิษและปุ๋ยเคมีได้ แต่ใช้ในระดัปลดลงและเก็บในช่วงเวลาที่ปลอดภัย จำนวน 1 คน หรือร้อยละ 14.29

11) ระดับราคาผักปลอดสารพิษที่ผู้บริโภคยินดีซื้อ ควรสูงกว่าราคาผักทั่วไป มี 2 คน (28.57 %) ระบุว่า ควรสูงกว่า 10 เปอร์เซ็นต์ ที่เหลือระบุว่า ควรสูงกว่า 5 เปอร์เซ็นต์ ควรมีราคาเท่ากันหรือสูงกว่า 10 เปอร์เซ็นต์ ควรสูงกว่า 50 เปอร์เซ็นต์ บอกไม่ได้ และไม่สนใจเรื่องราคา ถ้าผักสดและสวยก็จะซื้อทันที อีก อย่างละ 14.29 % (อย่างละ 1 คน)

12) ผู้บริโภคที่สนใจรับฝากปลอดสารพิษจากเครือข่าย ต้องการบางชนิดทุกร้าน ดังตารางที่ 9

ตารางที่ 9 ผักปลอดภัยจากสารพิษที่ร้านอาหารต้องการ

ที่	ชนิดผัก	จำนวนร้าน ที่ต้องการ แห่ง
1	ผักกาดขาว	4
2	คะน้า	4
3	มะเขือเทศ	3
4	กะหล่ำปลี	2
5	กะหล่ำดอก	2
6	ต้นหอม	2
7	ถั้วฝักยาว	2
8	สลัด / ถั่วงอก / ถั้วฝักยาว / แดงกวา / ผักกัับลาบ ทุกชนิด / ผักชี / คื่นช่าย / แครอท / มะเขือกรอบ ลาบลูกเล็ก / มะเขือกรอบ / มะเขือคัน	1

หมายเหตุ

1. มี 1 ร้านที่ไม่ได้ระบุชนิดผักที่ต้องการใช้ เนื่องจากต้องไปดูด้วยตนเองก่อนแล้วค่อยตัดสินใจซื้อ
2. ถ้าเป็นพืชที่เป็นหัว ต้องเอาไปปอก / ล้างน้ำ / หุงต้มก่อน อาจใช้ผักเคมีได้

13) ข้อเสนอแนะต่อการจัดการร่วมกัน

ต่อตัวสินค้า และการวางแผนผลิต

1. วางแผนการผลิตให้ได้ตามที่ลูกค้าต้องการและส่งผักขายอย่างต่อเนื่อง
2. ต้องการทราบพฤติกรรมการผลิตพืชผักในแต่ละช่วง เพื่อกำหนดเมนูอาหาร
3. มีตัวอย่างแปลงสาธิตที่เป็นรูปธรรม
4. อยากให้ผู้ผลิตฯ ผักเป็นอาชีพหลัก เพื่อจะได้มีรายได้อย่างเพียงพอ พอเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง

ต่อการรวบรวมผลผลิตและจัดจำหน่าย

5. ร้านอาหารมี Order พืชผักที่ต้องการแก่ผู้ผลิต
6. ผู้ผลิตสอบถามข้อมูลปริมาณผักที่ร้านอาหารต้องการในแต่ละวัน
7. อยากให้มีศูนย์กลางจำหน่ายพืชผักปลอดสารพิษแบบพอเพียงที่อำเภอเมือง
8. มีการส่งพืชผักแก่ร้านอาหารโดยตรง (Delivery)
9. การส่งพืชผักต้องเป็นไปตามข้อตกลงเช่น ปริมาณ / ความต่อเนื่อง / การขนส่งที่ไม่เสียหายต่อพืชผัก

ต่อมาตรฐานสินค้า

10. ต้องการใบรับรองว่าผักปลอดสารพิษจริง และผู้ผลิตเสนอข้อมูลการตรวจสอบหาสารเคมีในพืชผัก
11. อยากให้มีการตรวจสอบคุณภาพพืชผักอย่างต่อเนื่อง และนำเสนอข้อมูลผลการตรวจให้ร้านอาหารทราบ
12. การตรวจสอบหาสารเคมีในพืชผัก และให้นำเสนอข้อมูลผลการตรวจแก่ร้านอาหาร

ต่อการกำหนดราคา

13. มีการกำหนดราคาพืชผักที่ขายร่วมกันระหว่างผู้ปลูกและผู้บริโภค
14. มีการกำหนดราคาพืชผักที่ขายโดยกำหนดจากต้นทุนการผลิต
15. ผู้ผลิตมีการเสนอราคาจำหน่าย และการกำหนดราคาเป็นไปตามกลไกของตลาด
16. การกำหนดราคาพืชผักเท่ากับผักที่ซื้อจากเชียงใหม่

14.) ข้อเสนอแนะต่อการประชาสัมพันธ์ร้าน

1. การประชาสัมพันธ์เป็นหัวใจสำคัญที่จะทำให้คนรับรู้รับทราบในวงกว้างขึ้น
2. นำผลผลิตมาโชว์แสดงให้ลูกค้าดู
3. ขึ้นป้ายเมนูอาหารผักปลอดสารพิษในแต่ละวัน หรือในวันนี้ พร้อมมีรูปภาพการปลูก / ประกอบอาหารผักปลอดสารพิษโชว์หรือแสดงไว้ให้ลูกค้าดู (1)
4. ขึ้นป้ายเมนูผักปลอดสารพิษของร้านอาหาร ซึ่งต้องมีการรับรองจากหน่วยงาน / องค์กรที่รับรองคุณภาพมาตรฐานว่าปลอดสารพิษจริง เพื่อให้ลูกค้าเกิดความมั่นใจ

5. ขึ้นป้ายที่ร้านว่าใช้ผักปลอดสารพิษในการประกอบอาหารจำหน่ายแก่ลูกค้า
6. ขึ้นป้าย “ ร้านนี้รับผักปลอดสารพิษ ” มาประกอบอาหารจำหน่ายแก่ลูกค้า
7. ขึ้นป้ายผักปลอดสารพิษวันนี้
8. มีป้ายมาตรฐานปลอดสารพิษรับรอง
9. มีหน่วยงาน / องค์กรที่ทำหน้าที่รับรองมาตรฐานว่า ปลอดสารพิษจริง โดยติดป้ายรับรองคุณภาพไว้ที่ร้านอาหารด้วย (2)
10. ป้ายประชาสัมพันธ์ใช้ผักปลอดสารพิษ ซึ่งได้รับการรับรองจากหน่วยงาน / องค์กรที่รับรองมาตรฐาน ลักษณะป้ายคล้ายกับป้ายของ Clean Food Good Taste ถ้าป้ายใหญ่ไม่มีที่ติด
11. มีรูปภาพที่แสดงวิธีการ ขั้นตอนในการปลูกผักปลอดสารพิษโชว์หรือแสดงไว้ให้ลูกค้าดูที่ร้านอาหาร
12. ต้องการกำหนดเมนูสุขภาพของร้าน แต่ยังไม่สามารถทำได้ เพราะไม่มั่นใจว่าผักปลอดภัยจากสารพิษจริงหรือไม่ ยังไม่สามารถพูดได้เต็มปากเต็มคำ
13. จัดทำเมนูอาหารผักปลอดสารพิษ และขึ้นป้ายเมนูผักปลอดสารพิษของร้านอาหาร
14. โปสเตอร์ติดไว้ตามสถานที่ต่างๆ
15. ที่มารับประทานอาหารที่ร้าน จะพูดคุยปากต่อปาก แนะนำกันเองอยู่แล้ว (1 ร้าน)
16. ทำ WEBSITE (2 ร้าน)
17. ไม่ชอบโฆษณาประชาสัมพันธ์เป็นในลักษณะที่มีป้ายติด หรือในรูปเอกสาร ส่วนใหญ่ลูกค้า

15) ข้อเสนอแนะอื่นๆ

1. อยากให้ทำต่อไปเพราะเป็นการส่งเสริมรายได้ให้แก่เกษตรกร และเป็นทางเลือกของผู้บริโภค
2. โครงการวิจัยเข้าไปหาร้านอาหาร เพื่อทำความเข้าใจ
3. อยากให้มีผลผลิตจำหน่ายอย่างต่อเนื่อง
4. มั่นใจเรื่องความปลอดภัย
5. อยากให้มีฟาร์มตัวอย่างที่ปลูกผักปลอดสารพิษที่เป็นรูปธรรมที่อำเภอเมืองเหมือนกับที่จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อเป็นตัวอย่างให้แก่เกษตรกร ทำให้เกษตรกรรายอื่นๆ จะได้สนใจหันมาปลูกผักปลอดสารพิษมากขึ้น เป็นการเพิ่มแรงจูงใจและกระตุ้นให้อยากทำ
6. อยากให้เกษตรกรปลูกผักมากๆ เช่น พริกชี้หนู / กระชาย / พริกไทยสด

บรรณานุกรม

- กุศล ทองงามและคณะ. 2549.พฤติกรรมกรรมการบริโภคผักปลอดสารพิษและความสนใจต่อการพัฒนาเกษตรแบบมีส่วนร่วมของผู้บริโภคในจังหวัดเชียงใหม่. ศูนย์วิจัยเพื่อเพิ่มผลผลิตทางเกษตร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ชมชวน บุญระหงษ์. 2546. ระบบตลาดทางเลือกที่เหมาะสมสำหรับสินค้าเกษตรกรรมยั่งยืน. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานภาค จ.เชียงใหม่.
- นนทียา หุตานุวัตร และณรงค์ หุตานุวัตร. 2546. กระบวนการพัฒนาระบบการและตัวชี้วัดเกษตรกรรมยั่งยืน. โครงการนำร่องเกษตรกรรมยั่งยืนฯ , มูลนิธิพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืน
- ประสงค์ อยู่สุขสำราญ. 2544. รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการรูปแบบองค์กรผู้บริโภคที่เหมาะสมสำหรับอาหารปลอดสารพิษในระบบเกษตรกรรมยั่งยืน. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานภาค จ.เชียงใหม่.
- พฤกษ์ ยิบมันตะศิริ จตุรงค์ พวงมณี กุศล ทองงาม นิวัติ เชวาน์ศิลป์ และบุศรา ลิ้มนิรันดร์กุล. 2543. การพัฒนาสุขภาพประเทศไทยโดย “การส่งเสริมการผลิตและการบริโภคอาหารคุณภาพ: ระบบและกระบวนการผลิตผักปลอดสารพิษในจังหวัดเชียงใหม่”.. รายงานการวิจัย ศูนย์วิจัยเพื่อเพิ่มผลผลิตทางเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เสนอต่อสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข
- สุจิต จงวรกิจวัฒนา. 2545 . การศึกษาเศรษฐกิจการผลิตการตลาดพืชผักอินทรีย์มาตรฐาน. ส่วนวิจัยเศรษฐกิจทรัพยากรธรรมชาติ, สำนักวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร, สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร
- แสงทิพย์ เขมราช. 2544. รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการรูปแบบองค์กรผู้บริโภคที่เหมาะสมสำหรับอาหารปลอดสารพิษในระบบเกษตรกรรมยั่งยืน ระยะที่ 2 . สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานภาค จ.เชียงใหม่.
- ศูนย์วิจัยเพื่อเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร 2548. การพัฒนาตลาดสินค้าเกษตรปลอดสารพิษแบบมีส่วนร่วม. เอกสารประกอบการเสวนาโต๊ะกลมเรื่อง “โรงเรียนเกษตรกรกับการลดการใช้สารเคมีเกษตรและการพัฒนาตลาดชุมชนอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาไทย-ญี่ปุ่น” วันที่ 17 พฤศจิกายน 2548 ณ ห้องประชุมสุขุมอัสเวสน์ คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อรุณี เวียงแสง. 2548. รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการผู้ประสานงานเชิงสังเคราะห์งานวิจัยเกษตรยั่งยืนในภาคเหนือตอนบน. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานภาค จ.เชียงใหม่.